

SADUNOMAISET LUKUKOKEMUKSET

– Lucy M. Montgomeryn Anna- ja Runotyttö-kirjasarjat
suomalaisten naisvastaajien suosikkeina

Folkloristiikan
pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos
Kevät 2008
Maria Ollikainen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Maria Ollikainen	
Työn nimi – Title Sadunomaiset lukukokemukset – Lucy M. Montgomeryn Anna- ja Runotyttö-kirjasarjat suomalaisten naisvastaajien suosikkeina	
Oppiaine – Subject folkloristiikka/etnologia	Työn laji – Level pro gradu -työ
Aika – Month and year kevät 2008	Sivumäärä – Number of pages 118
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Graduni tarkoituksena on selvittää sadun ja sadunomaisuuden käsitteiden kautta, miten suomalaiset naisvastaajat ovat suhtautuneet Lucy Maud Montgomeryn Anna ja Runotyttö-kirjasarjoihin. Sadunomaisuus on oma käsitteeni, johon sisäsadun genrelle ominaiset piirteet, kuten sadun säännöt, koodit, henkilöhahmot, juoni ja kerronta. on Suomen Kirjallisuuden Seuran vuonna 2003 toteuttama keruukysely Annan ja Runotyttö-jäljillä, johon tuli yhteensä 222 vastausta. Tarkastelen aineistoa ja teemakirjoittamista muiden vastaavien aineiston parissa työskenneiden tutkijoiden näkemysten kautta.</p> <p>Tutkimuskysymykseni jakautuvat kahteen ryhmään. Ensimmäkin, analyysin keskipisteessä on lukukokemus, jonka kokeminen merkitykselliseksi tapahtuu samastumisen kautta. Tarkastelen miten ihmiset kertovat lukukokemuksestaan, ja mitä oleellisia piirteitä he näkevät tärkeinä itselleen. Tällaisia piirteitä ovat muun muassa eskapismi, historiallisuus ja nostalgia ja faniuden piirteet.</p> <p>Toisekseen tarkastelen yhteisöllistä tasoa. Satu on vastaajien ja tutkijan keskenään jakama narratiivi-tyyppi. Sadut sisältävät kulttuurisia konventioita ja malleja, jotka ilmenevät niiden ihmisten kesken, jotka jakavat samat narratiivit. Näiden yhteisten kulttuuristen konventioiden kautta Anna- ja Runotyttö-kirjojen lukukokemuksista muodostuu vastaajien kesken naisten käsitteellinen ja mentaalinen yhteisöllinen alue, jonka tutkijana pystyn havainnoimaan. Yhteisöllisyyttä voi lisäksi ilmetä yhteisöllisyyttä henkilöllä niin vertikaalisena, eli ikätovereiden välisenä, kuin horisontaalisena, eli eri sukupolvien välillä. Tyttökirjoja on aikojen saatossa usein vähätelty, ja niiden sukupuoliroolit ovat kirvoittaneet monenlaisia kommentteja.</p>	
Asiasanat – Keywords folkloristiikka, L.M. Montgomery, tyttökirjat, lukukokemus, satu	
Säilytyspaikka – Depository Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	2
1.1. Tutkimuskysymykset	5
1.2. Teoria ja avainkäsitteiden määrittely	6
1.3. Annan ja Runotyön jäljillä -keruuaineisto	10
1.4. L. M. Montgomery ja Anna- ja Runotyttö-kirjasarjojen juoni	13
1.5. Suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus	15
2. LÄHTÖKOHTANA SATU ELI TEOREETTINEN VIITEKEHYS	19
2.1. Satu ja sadunomaisuus	20
2.1.1. <i>Anna- ja Runotyttö-kirjasarjojen vertailu Proppin ihmesadun rakenteeseen</i>	24
2.2. Lukukokemusten aiempi tutkimus	27
2.3. Narratiivisuuden kulttuuriset konventiot	37
3. AINEISTON PARIIN	43
3.1. Keruukilpailu aineistonhankintamenetelmänä ja teemakirjoittaminen	43
3.2. Aineiston kuvaus	48
4. LUKUKOKEMUSTEN TUOTTAMAT MERKITYKSET	54
4.1. Samastuminen lukukokemuksen mahdollistajana	59
4.2. Muuttuva lukukokemus osana elämänkulkua	65
4.3. Faniuden piirteitä	70
4.4. Eskapismi, historiallisuus ja nostalgia	74
5. SADUNOMAISUUDEN MUODOSTAMA YHTEISÖLLISYYS	81
5.1. Väheksytyt tyttökirjat	82
5.2. Vastaajien vertikaalinen ja horisontaalinen ystävyys	84
5.2.1. <i>Ikätovereiden aktiviteetit</i>	85
5.2.2. <i>Sukupolvien ketju</i>	87
5.3. Sukupuoliroolit	89
5.4. Yhteisöllinen naisten alue	92
LOPUKSI	97
LÄHTEET	
LIITTEET	

1. JOHDANTO

Graduni aihe alkoi muotoutua jo toisena opiskeluvuoteni syksyllä 2003, jolloin suunnittelin tekeväni kandidaattiseminaarin lukukokemuksista. Tähän aiheeseen minua ohjasi Satu Apon (1995, 228–246) artikkeli Naisten henkilökohtainen mytologia, oma lukuinnostus sekä keskustelut vt. professori Laura Aron kanssa. Alkuperäinen suunnitelma oli kerätä aineisto itse, niinpä tein muutamia keruukyselypyyntöjä sähköpostilistoille, teksti-tv:n nuorisopalstalle sekä sanomalehti Keskisuomalaiseen. Nämä kyselyt eivät kuitenkaan tuottaneet kuin muutamia yksittäisiä vastauksia, joiden pohjalta kandidaattityön tekeminen ei onnistunut.

Samaan aikaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seura oli keräämässä lukukokemuksia Lucy Maud Montgomeryn Anna- ja Emilia-kirjasarjoista. Keruu sai alkunsa Lahden kirjailijakokouksessa, kun SKS:n Kirjallisuusarkiston johtaja Anna Makkonen, toimittaja-kirjailija Suvi Ahola ja kirjailija Leena Lehtolainen keskustelivat Lucy Maud Montgomerystä ja hänen teostensa vaikutuksesta luku- ja kirjoitusharrastukseen (Makkonen 2005, 10). Makkosen ehdotuksesta perustettiin työryhmä, johon kuuluivat Suvi Ahola, Katariina Eskola, Leena Kirstinä, Satu Koskimies ja Anna Makkonen. Työryhmä laati Annan ja Runotytön jäljillä -nimisen keruukyselyn, jota levitettiin lehtien, kotisivujen ja sähköpostilistojen kautta. Yhteistyökumppaneina keruukyselyssä olivat Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkisto ja Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimuskeskus. (Makkonen 2005, 10–11.)

Kandidaattityötä tehdessäni otin yhteyttä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkiston johtajaan Anna Makkoseen, ja pääsin alkukeväältä 2004 tutkimaan juuri saapunutta aineistoa. Tämä tutkimuskokemus oli mielekäs, sillä järjestämätön aineisto oli täynnä koskettavia ja taitavasti kerrottuja vastauksia. Niistä valitsin kymmenen omaan kandidaattityöhöni, joka valmistui keväällä 2004 otsikolla Annan ja Emilian opissa – samastuminen tyttökirjojen henkilöihin. Kandidaattityössäni analysoin valitun aineiston vastaajien samastumista fiktiivisiin päähenkilöihin, lukukokemuksen vaikutusta kirjoitusharrastukseen ja ammatilliseen suuntautumiseen. Lisäksi pohdin suppeasti

henkilökohtaisen lukukokemuksen muuntautumista kollektiiviseksi yhteisten kulttuuristen koodien kautta. Kandidaattityöni puutteena oli keskittyminen samastumiseen, mitä ei kuitenkaan pysty täysin tutkimaan folkloristisin keinoin. Gradussa en aio keskittyä samastumisen prosessiin, vaan lukukokemukseen ja sen myötä syntyneisiin merkityksiin.

Mielenkiintoinen naisvastaajien aineisto innosti jatkamaan samasta aiheesta myös graduvaiheessa. Aineisto on siirretty Helsingistä Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimuskeskukseen, mikä helpotti entisestään sen pariin pääsemistä. Kun olen kertonut tutkimusaiheestani naispuolisille ihmisille, on vastaanotto ollut yllättävänkin innostunut, etenkin niiden henkilöiden keskuudessa, jotka ovat lukeneet kyseisiä kirjoja. Monet ovat kyselleet tarkempia tietoja ja kuulleet jo aiemmin SKS:n järjestämästä kyselystä. Muutama tuttava on kertonut lukevansa kirjoja edelleen aikuisena. Miehet ovat suhtautuneet aiheeseeni hiljaisen hyväksyvästi, heille kyseisten kirjojen maailma vaikuttaa tuntemattomalta. Vain yksi miespuolinen henkilö on tunnustanut lukeneensa pikku-poikana Anna ja Emilia-kirjoja. Useimmiten puhe on kääntynyt muihin vastaaviin kirjoihin, kuten Enid Blytonin kirjoittamaan *Viisikkoon* (alkuperäisteos ilmestynyt v. 1942).

Ennen tutkimusta en ollut itse lukenut kyseisiä kirjoja, vaan tutustuin niihin tutkimustani aloittaessani. Kirjojen lukeminen auttoi paljon vastausten ymmärtämisessä, etenkin hahmottamaan sitä, miten informantit suhtautuvat fiktiivisiin hahmoihin. Itsellenikin muodostui mielipiteitä kirjasta, etenkin Annan naiivi asioista innostuminen tuntui vieraalta ja jopa ärsyttävältä, kun taas monet kirjojen kohtaukset sekä niissä ilmenevä ”girl power” miellyttivät itseäni. Emiliaan en suhtautunut niin läheisesti kuin Annaan, sillä Emilia aikuisuudessaan ja synkkyydessään vaikutti etäiseltä. Kuitenkin olen melko varma siitä, että jos itse olisin lukenut nämä kirjat ala-asteikäisenä, olisin ollut niistä hyvin innoissani ja uskon, että se olisi vahvistanut kirjoittamisharrastustani. Pystyn siis hyvin kuvittelemaan samastumistapahtuman ja lukukokemusten voimakkuuden, mistä on apua tutkimustani tehdessäni.

Montgomeryn kirjojen suuri suosio suomalaisten naislukijoiden keskuudessa vahvistaa

tutkimusaiheeni merkityksellisyyttä. Miksi juuri suomalaiset, monen sukupolven naislukijat ovat pitäneet näitä teoksia lempikirjoinaan? Montgomeryn kirjat suosikkeina on ilmiö, jota on syytä tarkastella suomalaisesta näkökulmasta, sillä sitä ei Annan ja Runotytön jäljillä -keruukyselystä kootun antologiaa lisäksi ole tehty. Kyseinen antologia on vuonna 2005 keruukilpailun tuloksista tehty *Uuden Kuun ja Vihervaaran tytöt. Lucy M. Montgomeryn Runotyttö - ja Anna-kirjat naislukijoiden suosikkeina* -antologia. Antologian ovat toimittaneet kirjallisuuskriitikko Suvi Ahola ja kirjailija sekä kirjallisuustoimittaja Satu Koskimies.

Tuore, vuosina 2003–2004 kerätty aineisto antaa loistavan mahdollisuuden tutustua erääseen tämän päivän ilmiöön, eli ihmisten lukemiseen ja kirjalliseen itseilmaisuun. Näin tutkimukseni kertoo siitä, miten Annan ja Runotytön jäljillä -keruukilpailuun vastanneet suomalaiset naiset nykyisin lukevat ja suhtautuvat kirjoihin, vaikka tarjolla on paljon muutakin vapaa-ajan viihdettä, kuten televisio ja internet. Annan ja Runotytön -jäljillä aineistoa eivät tietääkseni ole muut tutkijat kuin antologian toimittaneet Ahola ja Koskimies analysoineet.

Tutkimusaiheeni on tärkeä, sillä se laajentaa folkloristiikan kenttää. Tarinoiden, tässä tapauksessa kirjojen tapahtumien mielensisäisen käytön kertomuksia ei ole folkloristikassa juurikaan tutkittu. Poikkeuksena on Satu Apon artikkeli Naisten henkilökohtainen mytologia (1995). Näin folkloristiikkaan avautuu uusi tutkimuspolku, joka suuntaa kohti yksilöiden kerrontaa, mikä kohdistuu nimenomaan mielensisäisiin tarinoihin ja havaintoihin. Yksittäisiin lukijoihin vaikuttaneet kirjallisten teosten tarinat tulevat osaksi lukijoiden maailmankuvaa ja sitä kautta ilmenevät myös kollektiivisessa kanssakäymisessä, kulttuurissa jossa he elävät. Fiktiivisten hahmojen merkitys tulee tarkastelluksi folkloristisista lähtökohdista, mikä antaa tietoa vastaajien yksilöllisestä suhtautumisesta kirjojen henkilöihin ja tapahtumiin, mutta myös yhdistää heidät yhteisölliseen suomalaisten lukijoiden joukkoon.

Tutkimukseni toisessa luvussa selitän teoreettisen viitekehyksen eli sadun, jota tulen käyttämään aineistoanalyysissä. Lisäksi kuvaan satua folkloristisena tutkimuskohteena, ja tarkastelen lukukokemusten aiempaa tutkimusta verraten sitä oman tutkimukseni

lähtökohtiin. Viimeisessä alaluvussa lähestyn narratiivin käsitteen kautta ihmisille yhteisiä kulttuurisia konventioita ja kulttuurisia malleja.

Kolmannessa luvussa luon kattavan kuvan tutkimusaineistooni, käyttäen apunani aiemmin tehtyjä tutkimuksia vastaavista keruukilpailuista. Tarkastelen muistitietoa, teemakirjoittamista ja keruukilpailuja aineistonhankintamenetelmänä. Kerron tutkimukseni rajauksista ja aineistosta yksityiskohtaisesti.

Neljännestä luvusta alkaen keskityn aineistoanalyysiin, ja ensimmäisenä tutkimuskohteenani on lukukokemus. Lähestyn aihetta tarkastelemalla samastumisprosessia lukukokemuksen mahdollistajana. Kuvaan lukukokemusta erilaisissa elämänvaiheissa, jolloin se saattaa muuttaa muotoaan. Vastaajien keskuudessa ilmeneviä faniuden piirteitä ovat muun muassa keräily ja matkat Prinssi Edwardin saarelle. Prinssi Edwardin saarelle sijoittuvat Anna- ja Runotyttö-kirjasarjojen tapahtumat, ja kyseinen saari sijaitsee Kanadan itärannikolla. Viimeisessä alaluvussa puolestaan tarkastelen lukukokemuksissa ilmenevää nostalgiaa, eskapismia ja historiallisuutta.

Viidennen luvun teemana on yhteisöllisyys. Käsittelen ensin tyttökirjojen heikkoa asemaa, jonka jälkeen kuvaan ja analysoin kirjojen pohjalta syntynyttä ystävyyttä ja läheisyyttä. Lisäksi muodostan kuvan naisten yhteisöllisestä alueesta, käyttäen apuna sadunomaisuuden käsitettä. Kuudennessa lopuksi-luvussa kokoan yhteen oman tutkimukseni tärkeimmät tutkimustulokset.

1.1. Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykseni jakautuvat kahteen erilliseen pääryhmään. Ensimmäiseksi, olen kiinnostunut Anna- ja Runotyttö -keruukilpailuun vastanneiden naisten lukukokemuksista. Miksi he lukevat tyttökirjoja? Miten he suhtautuvat niihin? Mitkä piirteet kirjoissa kiinnittävät heidän huomionsa, mitkä ärsyttävät? Ylipäätään haluan tarkastella lukukokemusta, sen herättämiä vaikutuksia ja suhtautumista siihen. Lukukokemuksissa mah-

dollisesti esiintyvä eskapismi, historiallisuus ja nostalgia sijoittuvat tähän kysymysryhmään samastumisen käsitteen kautta. Samastumista tarkastelen vastaajien omien kuvausten kautta.

Toisen pääryhmän tutkimuskysymyksissä nostan abstraktiotasoa, ja yritän selvittää, miten yksilöllisestä lukukokemuksesta muodostuu elämys, mitä tässä tutkimuksessa kutsun yhteisölliseksi kokemukseksi. Tämä yhteisöllinen kokemus sisältää yhteisiä, jaettuja kulttuurisia arvoja. Syntykö täten yhteisöllinen naisten alue? Jos syntyy, niin miten sitä kuvataan? Miten kirjojen tarinoita kuvataan tyttöyden tai naiseuden paikkana? Tuleeko kuvatuista naiseuden paikoista eskapismin kautta utopistisia ja sadunomaisia? Millaisia arvoja, käsityksiä ja sukupuolirooleja ilmenee keruukilpailun vastauksissa? Tärkeimpinä käsitteinä ovat sadunomaisuus, sukupuoliroolit ja yhteisöllinen naisten alue.

Nämä kaksi tutkimuslinjaa, jotka sisältävät useita täsmällisempiä tutkimuskysymyksiä, eroavat analyttisesti toisistaan. Ensimmäisen tutkimuslinjan kautta pyrin perehtymään ja kuvailemaan lukukokemusta ja sen vaikutuksia, kun taas toisen pääryhmän kysymykset liittyvät lukukokemuksen laajempaan kontekstiin. Pääryhmät vaikuttavat toisiinsa, ja näitä vaikutuksia havainnoin tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa (luvuissa 5 ja 4).

1.2. Teoria ja avainkäsitteiden määrittely

Teoreettinen lähestymistapani on *sadunomaisuuden* käsite, mikä muotoutui pohtiessani asiaa Pertti Anttosen johtamassa maisteriseminaarissa. Sadunomaisuuteen pääsen käsitteellisesti käyttämällä narratiivisuutta apuvälineenä. Narratiiveissa, kuten saduissa esiintyy kulttuurisia konventioita ja malleja, jotka ovat yhteisiä suurimmalle osalle keruukilpailun vastaajista. Näiden yhteisten konventioiden kautta muodostuu naislukijoiden yhteinen alue, mikä on käsitteellinen ja mentaalinen. Tämän yhteisen alueen mahdollistaa samankaltainen lukijatausta, mikä tuottaa heillä yhteneväisen lukukokemuksen, minkä tutkijana pystyn havainnoimaan. Analysoimalla keruukilpailuun tulleita vastauksia sadunomaisina, yhteisöllisyyttä muodostavina lukukokemuksina, selviävät merkitykset,

joita vastaajat liittävät lukukokemukseensa. Kuvaan tämän tutkimusprosessin tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin luvussa 2.1.

Kulttuuriset konventiot esiintyvät narratiiveissa. Nämä *narratiivit*, kuten esimerkiksi sadun narratiivi-tyyppi, ovat yhteisiä vain silloin, kun sekä narratiivin kertoja että kuulija tai lukija ovat sisäistäneet ja jakaneet keskenään samat narratiivien sisältämät kulttuuriset konventiot. Ilman tätä kyseinen narratiivi ja sitä kautta välittyneet merkitykset eivät ole ymmärrettäviä.

Tarkastelutapani muodostuu lukijaan kohdistuvien kirjallisuudentutkimuksen suuntauksien pohjalta. Reader-response-teorioiden käsitys lukukokemuksen tärkeydestä, kirjallisuudentutkija Hans Robert Jaussin odotushorisontti-käsite ja sosiologi Jari Ehrnroothin tulkinnan pohdinta ovat kulmakiviä tarkastelutavalleni, jota kuvaan tarkemmin luvussa 2.2. (ks. esim. Alanko 2001.) Selkeytän tarkastelutapojeni syntymistä kertomalla avoimesti tutkimukseni erilaisista vaiheista ja valinnoista.

Lukukokemus on luettavan tekstin tulkitsemista lukijan omista lähtökohdista käsin (Mikkonen 2001, 71). Roman Ingardenin tavoin näen lukukokemuksen syntyvän, kun lukija lukee teosta, minkä jälkeen hänelle muodostuu subjektiivinen käsitys kyseisestä teoksesta (Ingarden 1973). Lukukokemukseen vaikuttavat monet seikat, kuten tekstin intertekstuaaliset viittaukset ja suhteuttaminen esimerkiksi odotuksiin, aiempiin tietoihin, muihin teksteihin, todellisuuteen ja kokemukseen (Mikkonen 2001, 73). Lukukokemus on lukutapahtuma, joka synnyttää merkityksiä.

Lukukokemus on kokemus, mikä muodostuu kirjan lukemisesta. Lukukokemus on useimmiten henkilökohtainen tapahtuma, sillä kirjaa luetaan yksin. Henkilökohtaiseen lukukokemukseen vaikuttavat lukemisen aikana taustalla olevat yhteisölliset arvot ja käsitykset sekä lukijan henkilökohtainen elämäntilanne. Lukukokemus-käsite on mainittu keruukilpailun ohjeistuksessa (ks. liite 1), joten se ei ole itse kehittäessäni termi. Kyseisen käsitteen myötä pystyn kattavasti analysoimaan monia tutkimuskysymysteni olennaisia teemoja.

Tarkastelen samastumista vastaajien omien kuvausten kautta. Samastumisen kautta pääsen käsiksi lukukokemuksissa mahdollisesti esiintyviin eskapismiin, historiallisuuteen ja nostalgiaan. *Samastuminen* on identifioitumista ja samankaltaisuuden tunnetta joko todelliseen tai kuviteltuun henkilöön. Ihailun kohteeseen tunnetaan voimakasta kiintymystä ja arvostusta. Omassa tutkimuksessa samastumisen kohteena ovat fiktiiviset Anna- ja Runotyttö-kirjasarjojen henkilöt.

Sivistyssanakirjan määritelmän mukaan *utopia* tarkoittaa epätodellista unelmaa ja haaveetta paremmasta maailmasta, jota ei voida toteuttaa. Utopistinen (utooppinen) on epätodellinen, mielikuvituksellinen, ja jotain mitä ei voida toteuttaa. (Nurmi 2000, 256.) Nämä määritelmät utopiasta ja utopistisuudesta ovat käyttökelpoisia omassa tutkimuksessani.

Historiallinen on jotain, mikä kuuluu historiaan (Nurmi 2002, 204). Tästä konkreettisenä esimerkkinä on Runotyttö-kirjoissa oleva Emilian tätien talo, jossa vastustettiin sähköistämistä, ja kirjoitettiin kynttilän valossa. *Nostalgian* määrittelen etnologi Pirjo Korkiakankaan (1999, 171) tapaan muistojen sävyttymisen mielihyvällä, surumielisellä kaipauksella tai menneisyyden nautiskelun tunteilla. Näiden tunteiden voimakkuus voi olla eriasteista.

Satu on kertomusperinteen laji, joka perustuu mielikuvitukseen. Satuja on kerrottu ajanvietteeksi, mutta niiden todenmukaisuuteen ei ole uskottu. (Piela & Rausmaa 1982, 85.) Alun perin satuja kertoivat aikuiset toisille aikuisille. Nykyisin saduista on tullut ”hyvinvointiyhteiskuntien lastenviihdettä”. (Apo 1986, 15–16.) Omassa tutkimuksessani viittaan sadulla nimenomaan ihmesatuun. Määrittelen sadun yliluonnollisia tapahtumia kuvaavaksi kertomukseksi, jossa ”paha saa palkkansa”, eli monien kommellusten jälkeen oikeus ja totuus voittavat. Sadun käsitteellä viittaan primaariaineiston vastausten tulkintaan kulttuurisena mallina, en niiden sisällölliseen tai muodolliseen analyysiin. Tämän sadun määritelmän avulla lähestyn Annan ja Runotyttöjen jäljillä -aineistoa.

Sadunomaisuus on oma käsitteeni, johon sisältyy sadun genrelle ominaiset piirteet, kuten sadun säännöt, koodit, henkilöhahmot, juoni ja kerronta (ks. luku 2.). Saduissa esiin-

tyy myös kulttuurisia konventioita. Sadunomaisuus on kulttuurispesifinen suhtautumistapa, mikä on muotoutunut suomalaisilla naisilla (ja ehkä myös miehillä, mutta tässä tutkimuksessa keskityn naisiin) varhaisesta lapsuudesta lähtien, kun he ovat kuulleet satuja luettuina. Myöhemmin satuihin on tutustuttu myös kirjallisessa muodossa. Lukiessaan Montgomeryn Anna- ja Runotyttö-kirjoja, primaariaineistoni vastaajat ovat suhtautuneet lukemaansa sadunomaisesti, havainneet sieltä piirteitä, joilla on yhteneväisyyksiä satuihin.

Yhteisöllinen alue tarkoittaa primaariaineiston vastaajien muodostamaa yhteisöllisyyttä, mikä syntyy omien tutkijanhavaintojeni myötä. Vastaajat eivät ole suoranaisesti yhteydessä toisiinsa, vaan yhteneväisen taustan omaavat lukijat ovat kirjoittaneet samankaltaisia vastauksia. Väitän näiden vastausten kautta muodostuvan yhteisöllisen alueen, mikä hahmottuu tutkimukseni myötä. Havaintoani todentaa se, miten vastaajat esittävät omia käsityksiään Anna- ja Runotyttö-kirjojen suomalaisia naisia yhdistävistä piirteistä, kuten siitä, miten monet ovat pitäneet päähenkilöitä läheisinä hahmoina itselleen:

Elämäni piirtyi edessäni kauniina, utuisin värein piirrettynä. Löysin kanssanne jotakin kadotettua, kaikuja menneestä maailmasta. Nykypäivänä tuo unenomaisuus on elämästä jotenkin kadonnut. Silloin teidän luonanne kaikki näkyi pehmein ääriivoin, jonkinlaisen harson läpi. Toisaalta varjoja oli, sillä kirkas auringonpaiste väritti varjotkin julman terävinä näkyviin. Teidän ja läheistenne elämää johtivat rakkaus ja ystävyys, työ ja kauneuden kaipuu. Samat asiat kantavat nyt minua täällä minun maailmassani, josta kuitenkin edelleen johtaa polku Vihervaaraan ja Uuteen Kuuhun. Polku on hieman ruohoittunut, kasvanut umpeen, mutta yhä erotan sen ääriiviat metsän reunassa. Tiedän, että tapaan teidät taas, jos haluan. Emilia nyökkää tervehdyksen ja Anna, kuuden lapsen äiti, kumartaa myös levollisena ja arvokkaana päätään. Me emme puhu, katsomme vain toisiamme, vaiti. Me siskokset. (Naisvastaaja 31, s. 1980.)

Narratiivitutkija H. Porter Abbott pitää narratiiveja ovat osa jokapäiväistä elämää (Abbott 2002,1). Hän määrittelee *narratiivin* yksinkertaisimman muodon esitykseksi tapahtumasta tai tapahtumasarjasta (Abbott 2002, 12). Jaan tämän Abbottin näkemyksen yksinkertaisesta narratiivin määrittelystä.

Kulttuurinen konventio on kulttuurisidonnainen yleinen tapa tai näkemys (Nurmi 2000, 121). *Kulttuurinen malli* (cultural model) puolestaan on yhteisön jäsenten keskenään jakama malli, mikä mahdollistaa ymmärtämisen (Quinn & Holland 1987, 4). Tämä

määritelmä kulttuurisista malleista ei ota huomioon narratiivista käännettä, joka oli tapahtumassa samaan aikaan kun Quinn ja Holland esittivät määritelmänsä kulttuurisesta mallista. Yhteiskuntatieteissä ja humanistisissa tieteissä syntyneen narratiivisen käänteen myötä narratiiveihin kiinnitettiin enenevässä määrin huomiota, ja niistä tuli tärkeä tutkimuskohde monilla tieteenaloilla (Kreiwirth 2000, 294–298).

1.3. Annan ja Runotytön jäljillä -keruuaineisto

Käytän työni primaariaineistona keruukyselyn vastauksia, jonka Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) kirjallisuusarkisto on kerännyt yhteistyössä Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen kanssa vuonna 2003. Keruukehotuksen laatineella työryhmällä oli käsitys siitä, että suomalaisille naislukijoille Lucy Maud Montgomeryn tyttökirjat ovat olleet tärkeitä ja merkittäviä, yhdistäen monia sukupolvia (Makkonen 2005, 10). Myös muutamat työryhmän jäsenistä ovat kertoneet kyseisten kirjojen merkityksestä itselleen (esim. Satu Koskimies teoksissa 50-luvun tytöt ja 50-luvun teinit, ks. luku 3.2.). Näin järjestettiin keruukilpailu, joka tuotti paljon vastauksia ja todisti osu-neensa merkittävään asiaan. (Makkonen 2005, 10–11.)

Annan ja Emilian jäljillä -kyselyssä pyydettiin vapaamuotoisia vastauksia siihen, mitä kyseiset kanadalaisen Lucy M. Montgomeryn kirjat ovat merkinneet lukijoille (ks. liite 1). Keruupyynnöä levitettiin sähköpostilistoilla, lehdissä ja kotisivuilla. Yleistäen aineistoa voisi kuvailla akateemisesti koulutettujen naisten kertomuksiksi siitä, miksi he ovat kokeneet Anna- ja Runotyttö-kirjat läheisiksi itselleen.

Kokonaisuutena keruukilpailu sisältää yhteensä 222 kirjoitusta. Nämä kirjoitukset ovat eripituisia kuvauksia merkittävänä koetusta aiheesta, Anna- ja Emilia-kirjasarjoista. Kirjoittajien ikä vaihtelee kouluikäisistä tytöistä eläkeläisiin. Vastaajista yksi on vanhempi mieshenkilö ja loput naisia. Tällä hetkellä keruukyselyä säilytetään yhtenä kokonaisuutena Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimuskeskuksessa.

Annan ja Emilian jäljillä -keruukyselyssä vastausaikaa oli vuoden 2003 syksystä vuoden 2004 alkupuolelle. Antologian esipuheessa Anna Makkonen selvittää keruukyselyn toteuttamista, ja hänen mukaansa ”monia tuttujakin oli joukossa” (Makkonen 2005, 11). Voivatko keruukyselyn järjestävät ihmiset motivoida heitä tuntevia ihmisiä vastaamaan? Näin saattaa olla, mutta suurempi vaikuttava tekijä on kuitenkin se aihe, mitä keruu käsittelee.

Keruukilpailun järjestäjät, arvovaltainen organisaatio SKS ja henkilökohtaisesti vastaajien tuntemat ihmiset saattavat hyvinkin kasvattaa vastausprosenttia. Vastausten sisältöön puolestaan vaikuttavat keruukyselyssä mainitut asiat (ks. liite 1). Keruukyselyssä pyydetään vapaamuotoisia vastauksia kyseisten tyttökirjojen merkityksestä lukijoille. Vastaamista helpottamaan on laadittu muutamia apukysymyksiä, joihin vastaajien voi olettaa kiinnittävän erityistä huomiota. Annan ja Emilian -jäljillä keruukyselyn apukysymyksissä mainitaan ”Ovatko Montgomeryn kirjat vaikuttaneet elämääsi, esim. kirjoitusharrastukseesi?” Tämä kysymys saattaa innostaa ihmisiä kertomaan laveasti juuri kirjoittamisesta. Lisäksi keruukyselyssä kysytään, kuinka monta kertaa lukijat ovat lukeneet kyseiset kirjat, ja siihen saadaankin useimmissa vastauksissa selvyys.

Kaiken kaikkiaan keruukysely antoi vastaajille vapaat kädet kirjoittaa aiheeseen liittyen juuri niistä asioista, mitkä heitä itseään askarruttavat. Uskontotieteilijä Teemu Tairan tutkimassa työttömyys-aiheisessa keruukyselyn vastauksissa ei kirjoitettu ainoastaan keskeisestä aiheesta eli työttömyydestä, vaan mukana on myös tulevaisuuteen ja erilaisiin konteksteihin suuntaavia kannanottoja, jotka ilmenevät kirjoitettujen vastauksien välityksellä (Taira 2004, 60). Samaan tapaan myös Anna ja Emilia keruussa puhutaan Annasta ja Emiliasta, mutta myös paljon muusta, mikä kyseisten kirjojen kautta liittyy vastaajien omiin kokemuksiin ja mielipiteisiin. Myös sosiologi Kimmo Jokinen on tutkiessaan lukukokemuksia todennut:

Pelkästään yhteen romaaniin voi kuitenkin kiteytyä suunnaton määrä empiiristä aineistoa, ja kun lukijat kertovat lukukokemuksistaan, he kertovat paljon muustakin kuin siitä, mitä he ovat kirjasta lukeneet. (Jokinen 1997, 4.)

Uuden Kuun ja Vihervaaran tytöt -antologian toimittajat Ahola ja Koskimies esittävät

havaintoja, joita he ovat tehneet Annan ja Runotyttöjen jäljillä -keruukilpailun vastauksista. Teokseen on valittu ”ilmaisuvoimaisimmat” kirjoitukset, joita on alustavasti analysoitu. Antologiassa on myös lyhyitä tekstiotteita, joissa tiivistettynä tulee esiin yksittäisten lukukokemusten merkityksiä. (Ahola & Koskimies, 2005, 9.) Kirjoitukset on otsikoitu ja teemoiteltu eri lukujen alle, joilla on sisältöä hyvin kuvaavat nimet: Tuttu ja turvallinen Anna, Ylväs ja unelmoiva Emilia, Anna ja Emilia elämäntaidon oppaina, Anna ja Emilia kirjoissa ja maailmankirjallisuudessa, Äideiltä tyttärille sekä Kirjoittajaksi ja kirjailijaksi. (Ahola ja Koskimies, 2005.)

Ahola ja Koskimies (2005) kuvaavat Annan ja Emilian jäljillä -keruaineistoa seuraavalla tavalla:

Osa teksteistä on tiukan analyttisiä, toiset taas liikuttavan henkilökohtaisia lukemisen, eläytymisen ja aikuistumisen kokemuksia. Yllätyimme tavasta, jolla kuvitteelliset Prinssi Edwardin saaren tytöt ovat suomalaisiin naislukijoihin vaikuttaneet. Emilia ja Anna on monelle kuin salainen luottoystävä, mutta myös ihanne ja esikuva. Käy ilmi, että he ovat vaikuttaneet monen kirjoittajan käyttäytymiseen, arvoihin, ratkaisuihin – jopa ammatin tai puolison valintaan. Monissa perheissä Runotyttö- ja Anna-kirjat näyttävät siirtyneen eteenpäin jo useassa polvessa. (Ahola ja Koskimies 2005, 9.)

Yksi keruuta järjestämässä olleista henkilöistä, Anna Makkonen (2005), kertoo keruun tuloksista:

Oli selvää, että kyselymme oli osunut johonkin tärkeään ja merkittävään, monia sukupolvia yhdistävään asiaan. Vastauksia tuli eri puolelta Suomea ja monenlaisilta ihmisiltä maatalon emännistä filosofian tohtoreihin. Monia tuttujakin oli joukossa. ”Olipa harvinaisen mukava kirjoitustyö”, viestitti eräs osallistuja. Jotkut kertoivat Anna- ja Runotyttö-keskusteluista, joita oli vinnut ystävien ja työtovereiden kesken. Moni kyseli malttamattomana kirjan ilmestymisajan kohtaa. Nyt kirja on ilmestynyt, ja yksi keruun tavoitteista on toteutunut. (Makkonen 2005, 11.)

Samoja edellä mainittuja havaintoja, mitä kerrotaan antologian alkusivuilla, tein kandidaattityössäni sekä tutkiessani graduvaiheessa aineistoa tarkemmin. Esimerkkinä näistä havainnoista on kirjojen suuri vaikutus lukijoihin, ja etenkin sen ulottuminen vastaajien omaan, henkilökohtaiseen elämään. Samoin samastumisen vahvuus ja lukukokemuksen tärkeys vastaajille itselleen yllätti voimakkuudellaan. Graduni tarkoituksena ei kui-

tenkaan ole toistaa eikä todentaa *Uuden Kuun ja Vihervaaran tytöt* -antologiassa esiintyviä havaintoja, vaan tutkia lukukokemuksen kautta muodostuneita merkityksiä, kuten esimerkiksi historiallisuutta, eskapismia ja nostalgiaa.

1.4. L. M. Montgomery ja Anna- ja Runotyttö-kirjasarjojen juoni

Lucy Maud Montgomery syntyi vuonna 1874 Prinssi Edwardin saarella, jossa isovanhemmat kasvattivat hänet. Ollessaan ainoana lapsena vanhemman pariskunnan seurassa Lucy Maud vietti paljon aikaa mielikuvitusmaailmassaan. Lisäksi hän kirjoitti jo pienenä tyttönä erilaisia tarinoita. Montgomerysta tuli opettaja, ja yhden vuoden hän opiskeli yliopistossa Englannin kirjallisuutta. Isoisänsä kuoltua Montgomery palasi isoäitinsä luo ja vietti tämän kanssa seuraavat 13 vuotta. Ensimmäisen kirjansa *Anne of Green Gables* (suomennettuna *Annan nuoruusvuodet*) Montgomery sai julkaistua vuonna 1908 monien kustantajien lähetettyä sen ensin takaisin. Kirjasta tuli välitön myyntimenestys, ja se oli alku Montgomeryn uralle kirjailijana. (L.M. Montgomery -Life [online].)

Vuonna 1911 Lucy Montgomery meni naimisiin pastori Ewan Macdonaldin kanssa ja muutti pois Prince Edwardin saarelta. Kanadan mantereen puolella heille syntyi kolme poikaa. (L.M. Montgomery -Chronology [online].) Elämä ei kuitenkaan ollut helppoa, sillä Montgomeryn mies sairasti depressiota (Koskimies 2005a, 352). Talouden pyörittämisen, papinrouvan tehtävien, yhden pojan kuoleman ja ensimmäisen maailmansodan kauhujen ohella Montgomery kuitenkin jatkoi kirjojen kirjoittamista. Hän kuoli vuonna 1942. Yhtä lukuun ottamatta kaikki Montgomeryn kirjat sijoittuvat Prinssi Edwardin saarelle. (L.M. Montgomery -Life [online].) Montgomery julkaisi yhteensä 23 teosta (Koskimies 2005c, 380–381), joista suurin osa on suunnattu lapsille.

Vuosina 1908–1939 Montgomery kirjoitti yhteensä kahdeksan Anna Shirleystä kertovaa kirjaa. Kirjojen alkuperäinen julkaisujärjestys ei ole sama kuin kirjojen kronologinen tapahtumajärjestys, sillä kaksi viimeksi ilmestynyttä kirjaa kertovat Annan aikaisemmis-

ta vaiheista kuin sitä ennen ilmestyneet kirjat. Suomessa kirjat julkaistiin samassa järjestyksessä kuin alkuperäisteokset, ensimmäiset 1920-luvulla ja kaksi viimeisintä vasta vuonna 2002 (ks. liite 2). 1920-luvulla julkaistuista Anna-kirjoista on otettu 11–21 painosta vuoteen 2005 mennessä. (Ahola 2005b, 373; Koskimies 2005c, 380–381.) Molempien kirjasarjojen kieli on kuvailevan kaunista.

Anna-kirjasarjan päähenkilö on orpo tyttö, joka lähetetään vahingossa poikaa odottaville sijaisvanhemmille. Yhdessä asuvat sisarukset Marilla ja Matthew kuitenkin lopulta hyväksyvät Annan asumaan luonaan. Anna on dramaattinen ja turhamainen, mutta kuitenkin rehellinen. Naapurintytöstä Diana Barrysta tulee hänen paras ystävänsä moniksi vuosiksi. Koulussa Anna kilpailee menestyksestä Gilbertin kanssa, jota hän ensin itsepäisesti inhoaa. Annasta tulee opettaja, lisäksi hän suorittaa yliopisto-opintoja. Monien mutkien kautta hän menee naimisiin Gilbertin kanssa. Kirjat *Annan perhe* ja *Sateenkaarinoitko* puolestaan keskittyvät kuvaamaan Annan ja Gilbertin kuuden lapsen elämää. *Kotikunnaan Rilla* -kirja kertoo Annan 15-vuotiaan Rilla-tytön näkökulmasta ensimmäisestä maailmansodasta, jossa kuolee yksi Annan pojista. (Ahola 2005b, 373–376.)

Runotyttö-kirjat, joissa päähenkilönä on Emilia Starr, julkaistiin suomeksi vuosina 1928, 1948 ja 1949 (englanninkieliset alkuperäisteokset vuosina 1923, 1925 ja 1927). Kolmen kirjan trilogia kertoo orvosta Emiliasta, joka sijoitetaan tätiensä luokse Uuden Kuun kartanoon. Kieltojen rajoittamaan elämään tulee lohtua kirjoittamisesta ja parhaasta ystävästä Ilse Burnleysta. Luokkakaveri Teddy Kent ja Emiliaa huomattavasti vanhempi Dean Priest tavoittelevat tytön huomiota. Emilian kirjailijanura kokee monia takaiskuja, mutta päättäväisesti hän kuitenkin jatkaa yrittämistä. Kirjasarja sisältää myös yliluonnollisia piirteitä, kuten Emilian kokemat ”leimahdukset” sekä Teddyn pelastuminen uppoavasta laivasta Emilian johdatuksella. Emilia kihlautuu Deanin kanssa, mutta purkaa kihlauksen. Kolmas kirja päättyy Emilian ja Teddyn häihin. (Koskimies 2005b, 377–379; Koskimies 2005c, 380.)

1.5. Suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus

Kaunokirjallisuudella on ollut suuri merkitys suomalaisen kulttuurin rakentamisessa (Jokinen 1997 31). Tärkeässä asemassa kansallisen kulttuurin rakentamisessa on ollut etenkin Elias Lönnrotin kokoama *Kalevala* (1835/1849). Samoin Aleksis Kiven *Seitsemän veljeksien* (1870) merkitys on ollut suuri suomen kielen ja kansallisen identiteetin muotoutumiselle (Jokinen 1997, 7). Lasten- ja nuortenkirjallisuus ei ole ollut aina yhtä arvostettua kuin aikuisten kirjallisuus. Viime vuosikymmeninä lasten- ja nuortenkirjojen asema on parantunut ja nykyisin kyseisiä kirjoja pidetään arvossa.

1800-luvulla lastenkirjat nähtiin lähinnä kasvatuksellisina välineinä, jonka tuli opettaa ja kouluttaa, mutta myös huvittaa. Ennen vuotta 1850 Suomessa ilmestyi vain muutama kymmenen lasten- ja nuortenkirjaa, joista suurin osa oli käännöksiä. Alkuperäisteokset olivat satuja, kalentereita ja albumeja. Suurin harppaus lukutaidon ja lukemisen suhteen tapahtui 1860-luvulla, jolloin käynnistettiin yleinen kansakoululaitos. Kaikki eivät kuitenkaan heti kuuluneet kansakoululaitoksen opetuksen piiriin, vaan muutos tapahtui vähitellen. (Ihonen 2003, 12, 14–15.)

Lasten ja nuortenkirjojen käännöstoiminta oli 1800-luvulla aktiivista. Eniten käännettiin saksalaisia, ruotsalaisia ja englantilaisia kirjoja. 1800-luvun lopulla tärkein vaikutteiden antaja oli Englanti, jossa painopiste siirtyi vähitellen pois selvästi opettavasta tarkoituksesta. Uskonnollisuus ja opettavaiset kertomukset olivat kuitenkin vielä valta-asemassa. 1800-luvun kaunokirjallisuudesta kymmenisen prosenttia oli lasten ja nuortenkirjallisuutta. (Ihonen 2003, 16–19.)

Lajityyppinä tyttö- ja poikakirja syntyi vasta 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa (Ihonen 2003, 19). 1800-luvulla kirjoja ei eriytetty sukupuolen mukaan. Tilanne muuttui, kun lapsuuden ja nuoruuden välinen aika piteni ja kaivattiin sukupuolikohtaista neuvontaa naiseksi ja mieheksi kasvamisessa. (Huhtala 2003, 38.) Tyttökirja syntyi 1800-luvun puolivälin Amerikassa, ja alkujaan se oli sisällöltään sekä opettavaa että uskonnollista. Louisa May Alcottin *Pikku naisia* julkaistiin Suomessa 1916 (englanninkieliset alkuperäisteokset 1868 ja 1869). Teoksessa kuvataan perheen tyttöjen kilvoittelua itsensä

kehittämisessä. (Huhtala 2003, 43.) Lucy M. Montgomeryn Anna- ja Emilia-kirjasarjat julkaistiin Suomessa vuosina 1920–2002 (Koskimies 2005c, 380–382). Suomalaiset naiskirjailijat ottivat mallia angloamerikkalaisesta nuortenkirjallisuudesta, joten yksi esikuva suomalaisille tyttökirjoille on ollut Lucy M. Montgomery. Esimerkiksi Anni Swanin teoksessa *Ulla ja Mark* tyttö kirjoittaa ja kaipaa samoja asioita kuin Montgomeryn Anna. Myös Swanin pappilaan sijoittamassa teoksessa *Pikkupappilassa* on yhteneväisyyksiä Anna-sarjaan. (Huhtala 2003, 43.)

Omiksi ryhmikseen lasten- ja nuortenkirjallisuus alkoivat eriytyä sotien välisenä aikana. 1920–1930-luvuilla nuortenromaanin läheneä viihderomaania, joissa oli idealisoitu sankaripari ja onnellinen loppu. Viihderomaanit olivat myös helppotajuisia. Naiset kirjoittivat yleensä tytöille ja miehet pojille, tosin poikkeuksiakin ilmeni. (Hakala 2003, 74.) Samaan aikaan Montgomeryn kirjojen ohella Suomessa julkaistiin myös muita ulkomaalaisia ja kotimaisia tyttökirjoja, kuten esimerkiksi Anni Swanin *Ollin oppivuodet* vuonna 1919 (Heikkilä-Halttunen 2000, 340).

Tyttökirja ohjasi tyttöjä suuntautumaan kotiin, empatiaan ja hoitotyöhön. Kirjoissa oli koululaiskuvauksia, joiden kautta saatettiin käsitellä yhteiskunnallisia aiheita kuten isänmaata ja tyttöjen koulutusta. Poikiin suhtauduttiin toverillisesti, keimailu tuomittiin ja naisliikkeen ääri-ilmiöitä vastustettiin. (Huhtala 2003, 43–44.) Poikakirjoissa vallitsevin teema oli seikkailu, jossa sankari saa arvostuksensa suoritusten perusteella (Hakala 2003, 80). Lukijan oli helppo samastua päähenkilöön, joka oli yleensä tavallinen koulupoika (Hakala 2003, 83). Daniel Defoen *Robinson Crusoe* (1719) on ollut suomalaisten, pojille suunnattujen eräkirjojen esikuvana (Hakala 2003, 81).

1900-luvun alun tyttökirjan mallilla jatkettiin 1950-luvulle (Huhtala 2003, 46). 1930-luvulla tosin huolestuttiin tyttökirjojen viihteellisyydestä, eskapismista ja pinnallisuudesta, johon esimerkiksi Anna Kasurinen yritti vastata uudistamalla tyttökirjojensa miljöötä ja henkilögalleriaa (Hakala 2003, 84–85). 1930-luvulla myös kasvoivat suomalaiskansalliset pyrkimykset, jotka näkyivät myös lastenkirjoissa, joissa hallitsevina teemoina olivat isänmaanrakkaus, luonto, uskonto, työ ja ahkeruus (Hakala 2003, 74, 84).

1940- ja 1950-luvuilla tapahtui suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden kanonisointuminen ja institutionalisoituminen, josta Päivi Heikkilä-Halttunen (2000) on kirjoittanut väitöskirjansa. Yleinen mielenkiinto lasten- ja nuortenkirjallisuuteen kasvoi 1950-luvulla, jolloin pelättiin amerikkalaisten vaikutteiden ja television syrjäyttävän lukuharrastuksen. Kiinnostus lasten ja nuortenkirjallisuuteen oli ennen kaikkea kaupallista, sillä suurten ikäluokkien pelättiin aikuisena ohjautuvan pelkän viihdekirjallisuuden pariin. Vuonna 1946 perustettiin Nuorten kirja ry, joka keräsi nuortenkirjojen kirjoittajat ja asiantuntijat yhteen. (Heikkilä-Halttunen 2000, 88, 90, 92.)

WSOY julkaisi kaikki Anna- ja Emilia-kirjasarjojen teokset. 1950-luvulla WSOY:n lasten- ja nuortenkirjallisuuden osaston johdossa oli Inka Makkonen, jonka aikana ulkomaisista klassikkoteoksista otettiin suuriakin painoksia. Kirjasarjat, jotka profiloituvat lukijoiden iän ja sukupuolen mukaan, yleistyvät 1950-luvulla (Heikkilä-Halttunen 2000, 151, 156–157).

1960- ja 1970-luvun suurin ero aiempaan oli holhoavan otteen irtoaminen lasten- ja nuortenkirjallisuudesta. Tapahtui yhteiskunnallisia ja sosiaalipoliittisia muutoksia, ja kirjoissa ympäröivästä maailmasta pyrittiin antamaan totuudenmukainen kuva. Kiinnostus kohdistui ensimmäistä kertaa lasten ja nuorten omiin lukuelämyksiin. Sanomalehdissä, kuten Helsingin Sanomissa lasten- ja nuortenkirjallisuutta arvosteltiin enenevässä määrin. Nuortenkirjailijoiden asema parani, sekä lasten- ja nuortenkirjallisuus sai vuonna 1969 omat vuotuiset valtionpalkintonsa. (Heikkilä-Halttunen 2003, 216–218.)

1960-luvulla suomalaisten lasten- ja nuortenkirjojen maailma oli aatteiltaan melko pidättyvää, vaikka murrosikäisten ongelmia tuotiin jonkin verran esiin. 1950-luvun suomalaisessa nuortenkirjallisuudessa tyttöjä kuvattiin vivahteikkaasti, ja 1960-luvulla pyrittiin jo jossain määrin irti perinteisen naisen mallista. 1970-luvulla tyttökirjallisuuteen tulivat hevosaiheiset kirjat, aluksi Marvi ja Merja Jalon kirjoittamina. 1970-luvulla kirjoissa muutettiin usein maalta kaupunkiin ja kirjat käsittelivät vakavia aiheita, kuten koulukiusaamista. (Heikkilä-Halttunen 2003, 220–221, 223–226.)

Suosittuja käännöskirjoja 1960–1970-luvulla kirjoittivat Astrid Lindgren, Roald Dahl ja

Mark Twain, jolta Jarkko Laine suomensi uudelleen *Huckleberry Finnin seikkailut* (1884, suomeksi 1904). Lisäksi Eeva-Liisa Manner ja Kirsi Kunnas käänsovät vuonna 1989 uudelleen *Liisan seikkailut ihmemaassa*. (Heikkilä-Halttunen 2003, 231–232.) Nuorisokirjoista kohua herätti Pentti Saarikosken suomentama ja J. D. Salingerin kirjoittama *Sieppari ruispellossa* (1951, suomeksi 1961). Kirja antoi vaikutteita tuloaan tekevistä nuoriso- ja jengikulttuureista. (Heikkilä-Halttunen 2000, 22.) Teoksessa käytettiin tuon ajan helsinkiläistä slangia. Salingerin kirja antoi mallin uudentlaiselle poika-kirjallisuudelle. (Lappalainen 1979, 198.)

1980-luvulla suomalainen nuortenkirjallisuus uudistui voimakkaasti. Postmoderneja vaikutuksia oli esimerkiksi kronologisuuden hylkääminen. Useissa nuortenromaaneissa kuvattiin kasvukertomuksia aikuistumiseen, lisäksi seksuaalisuutta kuvattiin monipuolisemmin kuin aiemmin. (Grünn 2003, 285, 287, 290.) 1990-luvulle tultaessa lasten- ja nuortenkirjallisuuden määrä on kasvanut ja sen osuus kaikesta julkaistusta tuotannosta on neljäsosa (Heikkilä-Halttunen 2000, 17).

Markkinavoimat määräävät yhä enemmän lasten- ja nuortenkirjallisuutta. Vuonna 1997 lanseerattiin Finlandia Junior -kirjallisuuspalkinto, joka on samansuuruinen kuin Finlandia-palkinto. Palkinnon perustamisen takana heijasteli kustantajien huoli siitä, miten muut harrastukset ja kiinnostuksen kohteet vievät aikaa lasten lukemiselta. (Heikkilä-Halttunen 2000, 19.)

Nykyisin niin kotimaisten kuin käännettyjen lasten- ja nuortenkirjojen valikoima on todella laaja. Vuoden 2006 myydyin kirja oli J.K. Rowlingin *Harry Potter ja puoliverinen prinssi*, jota myytiin 152 400 kappaletta. Seuraavat kahdeksan myydyintä kirjaa olivat kuitenkin kotimaisia. Kotimaisista kirjoista suosituimpia olivat kaksi Mauri Kunnaksen lastenkirjaa. (Suomen Kustannusyhdistys ry. Vuoden 2006 myydyimmät kirjat [online].) Käännöskirjallisuudella on kautta aikojen ollut vahva asema Suomessa, ja lisäksi suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus on ottanut vaikutteita kansainvälisistä teoksista. Eri vuosikymmeninä julkaistujen uusien kirjojen ohella vanhat klassikot, johon kuuluvat myös Montgomeryn Anna- ja Emilia-kirjasarjat, ovat kuitenkin säilyttäneet suosionsa.

2. LÄHTÖKOHTANA SATU ELI TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Kukapa ei olisi kuullut lapsuudessaan kerrottuja satuja, jotka kiehtoivat mielikuvitusta. Satutradition maailma pohjautuu ihmesatujen vuosituhantiseen kulttuuriperintöön (Apo 2001, 12–13). Seuraavaksi tarkastelen Lucy Maud Montgomeryn Anna- ja Runotyttö -kirjasarjojen sadunomaisuutta, sadun historiaa ja satua folkloristiikan tutkimuskohteena. Kerron myös lukukokemusten aiemmasta tutkimuksesta monilla tieteenaloilla. Lisäksi selvitän oman tutkimukseni teoreettisia ja metodologisia lähtökohtia, joihin kuuluvat käsitteet sadunomainen ja yhteisöllinen naisten alue.

Tutkimuskysymykseni jakautuvat kahteen erilliseen pääryhmään. Ensimmäiseksi, olen kiinnostunut siitä, millaisia ovat suomalaisten naisten lukukokemukset. Miksi Annan ja Runotyttön jäljillä -keruukilpailuun vastanneet naiset lukevat tyttökirjoja? Miten he suhtautuvat tyttökirjoihin? Mitkä piirteet kirjoissa kiinnittävät heidän huomionsa, mitkä ärsyttävät? Ylipäänsä haluan tarkastella lukukokemusta niistä kirjoitetun keruuaineiston kautta, ja analysoida lukukokemuksen herättämiä vaikutuksia sekä vastaajien omaa suhtautumista lukukokemukseen.

Toisen pääryhmän tutkimuskysymyksissä nostan analyttistä abstraktiotasoa ja yritän selvittää, miten yksilöllisestä lukukokemuksesta muodostuu kollektiivinen kokemus, joka sisältää yhteisiä, jaettuja kulttuurisia arvoja. Syntyykö täten yhteisöllinen naisten alue? Tämän kappaleen tutkimuskysymyksiä lähestyn narratiivisuuden sekä kulttuuristen mallien ja konventioiden avulla, joita kuvaan tarkemmin myöhemmin tässä luvussa.

Tutkimukseni kaksi tutkimuslinjaa, jotka sisältävät useita tutkimuskysymyksiä, eroavat analyttisesti toisistaan. Lukukokemusten analysointi lähenee deskriptiivistä tarkastelua, jolloin tarkastelen esimerkiksi kirjojen päähenkilöiden fyysisten piirteiden ihailua ja faniuden piirteitä, kuten kirjojen keräilyä. Toisen tutkimuslinjan abstraktiotaso on korkeampi, ja siinä käsitellään laajempia kokonaisuuksia, kuten yhteisöllistä lukukokemusta ja sadunomaista suhtautumistapaa. Tutkimuslinjat vaikuttavat toisiinsa, ja näitä vaikutuksia tutkimuskysymysten lisäksi havainnoin tutkimuksen aikana. Esimerkiksi lukuko-

kemuksen aikana tapahtuva vanhan maailman ihailu ja sitä kautta syntyvä nostalgisuus saattavat liittyä sadunomaiseen suhtautumistapaan, sillä saduissa kuvataan mennyttä elämäntapaa.

Kolme avainkäsitettä, eli lukukokemus, sadunomaisuus ja yhteisöllinen naisten alue ovat erilaisissa suhteissa toisiinsa. Omassa aineistossani lukukokemus on lähtökohta merkityksille, jonka kautta muut käsitteet tulevat ilmi. Sadunomaisuus on lapsuudessa muotoutunut suhtautumistapa, mikä on syntynyt satujen kuulemisen ja lukemisen myötä. Lukukokemuksen aikana sadunomaisuus, jo ennalta valmiina olevana tekijänä, aktivoituu. Sadunomaisuus ja lukukokemus ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa.

Satu on luonnollisesti sidoksissa sadunomaisuuteen, sillä sadunomaisuus on sadusta johdettu käsite. Sadunomaisuus suhtautumistapana sisältää sadusta tuttuja piirteitä ja sääntöjä, kuten kaavamaiset juonenkäänneet ja henkilöhahmot. Omassa tutkimuksessani satu ja vastaajien lukukokemukset eivät ole suoranaisesti yhteydessä toisiinsa, vaan yhteys hahmottuu sadunomaisuuden käsitteen kautta.

Yhteisöllinen naisten alue muodostuu henkilökohtaisen lukukokemuksen myötä. Lukijoiden lukiessa kirjoja, he suhtautuvat niihin sadunomaisesti, jolloin yksilöllisestä lukukokemuksesta muodostuu suurimmalla osasta lukijoita samankaltainen. Sadunomaisuus on ikään kuin välittäjä yhteisöllisen naisten alueen muodostumiselle. Lukukokemus, sadunomaisuus ja yhteisöllinen naisten alue ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa, ja lopputulos muodostuu kaikkien näiden käsitteiden kautta.

2.1. Satu ja sadunomaisuus

Seuraavaksi kerron sadusta ja sadun erilaisista määritelmistä folkloristiikassa, jolloin syntyy kuva sadusta folkloristiikan genrenä ja oman tutkimukseni teoreettisena välineenä. Eräs kertomusperinteen laji on sadut, jotka perustuvat mielikuvitukseen ja joita on kerrottu ajanvietteeksi. Niiden todenmukaisuuteen ei ole uskottu. (Piela &

Rausmaa 1982, 85.) Alun perin satuja kertoivat aikuiset toisille aikuisille. Nykyisin saduista on tullut ”hyvinvointiyhteiskuntien lastenviihdettä”. (Apo 1986, 15–16.) Satu voidaan jakaa alalajeihin, joista tärkeimpiä ovat eläin-, ihme-, novelli- ja pilasadut (Apo 1986, 17; Piela & Rausmaa 1982, 100–103).

Omassa tutkimuksessani viitataan sadulla nimenomaan ihmesatuun. Määrittelen sadun yliluonnollisia tapahtumia kuvaavaksi kertomukseksi, jossa ”paha saa palkkansa”, eli monien kommellusten jälkeen oikeus ja totuus voittavat. Piela ja Rausmaa ovat todenneet tämän saman, nähden ihmesatujen päättyvän lähestulkoon aina onnellisesti, lisäten rikastumista, omaisuutta, hyvinvointia tai päätyen avioliittoon (Piela & Rausmaa 1982, 101). Tämän sadun määritelmän avulla lähestyn Annan ja Runotyttö -aineistoa.

Ihmesaduissa kaikki on mahdollista, ja ne sisältävät usein yliluonnollisia ominaisuuksia. Tapahtuma-aika ja -paikka on usein määritelty sadun alussa olevan ”kauan sitten”, ”eräässä valtakunnassa” tai ”kaukana täältä”. Myös henkilöt ovat joko fantastisia tai epämääräisiä, kuten prinsessoja, kuninkaita tai köyhiä tyttöjä tai poikia. (Piela & Rausmaa 1982, 85–86.) Olen samaa mieltä näiden havainnoiden kanssa, jotka kuvaavat tarkemmin satujen yksittäisiä piirteitä.

Sadun rakenteeseen kuuluva kerronta on suoraviivaista ja pitäytyy tiukasti juonen kannalta olennaisissa tapahtumissa. Kuvailua ja selityksiä ei esiinny, vaan asiat otetaan sellaisinaan. Toisto korostaa entisestään kerronnan kaavamaisuutta, mikä helpottaa sadun säilymistä kertojan muistissa. (Piela & Rausmaa 1982, 86.) Sadun kaavamainen rakenne ja toisto ovat säilymisen lisäksi kerronnan tehokeinoja, ja samanlaisia tehokeinoja on myös Montgomery käyttänyt Anna- ja Runotyttö-kirjasarjoissaan. Esimerkiksi luonto Annan kasvatuskodin ympäristössä kuvataan kaikissa kirjoissa samankaltaisesti, aina yhtä ihanana ja viehättävänä. Osaltaan Montgomeryn kirjoissa esiintyvä toisto selittyy sillä, että molemmissa kirjasarjoissa on useampia kirjoja (Anna-kirjoja on kahdeksan ja Runotyttö-kirjoja kolme). Uuden kirjan alkaessa kerrotaan perustietoja kirjojen henkilöistä ja ympäristöstä, jolloin syntyy toistoa.

Ihmesatujen ihmeet ja yliluonnollisuus eivät itse saduissa ole yliluonnollisia ilmiöitä,

vaan ne kuuluvat itsestään selvästi satujen maailmaan (Piela & Rausmaa 1982, 101). Samaan tapaan Montgomeryn kirjojen tapahtumia huikkeine käänteineen ei kyseenalaisteta, sillä niiden katsotaan kuuluvan osana tyttökirjojen maailmaan, kyseisten kirjojen tarinaan.

Satuja ja sadunkertojen repertuaaria on tallennettu folkloristiikassa varhaisista ajoista lähtien. Grimm erotti kertomuksesta sadun, tarinan ja myytin (Kaivola-Bregenhøj 1988, 8). 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa satujen tutkimus Suomessa jäi runojen ja Kalevalan varjoon (Apo 1986, 33). Satujen ei ole nähty antavan aineksia kansallisen identiteetin rakentamiseen, toisin kuin runojen. Myöhemmässä vaiheessa satuja on tutkinut muun muassa Pirkko-Liisa Rausmaa. (Apo 1986, 33.)

Perinnelaji-analyysi liittyy folkloristiikassa olennaisesti kaikkiin perinnelajeihin, joista yksi on satu. Niinpä se on tarpeellista esitellä, vaikka se ei enää nykyisin olekaan johtava teoreettinen käsite. Perinnelaji-analyysiä on aikoinaan folkloristiikassa käytetty niin tärkeänä osana teoriaa kuin teknisenä apuvälineenä (ks. seuraava kappale). Kuitenkin kaikki erilaiset perinnelajikäsitykset liittyvät folkloren teoreettiseen järjestelmään. Mikäli perinnelaji käsitetään vain luokittelevaksi kategoriaksi, se ei saa teoreettisia merkityksiä, mutta auttaa arkistoimaan ja löytämään tietoa. (Ben-Amos 1982, 11–13.)

Folkloristiikan kertomusperinteen lajitermit, kuten esimerkiksi satu, myytti, tarina ja kasku ovat usein epätarkkoja, eivätkä ne välttämättä esiinny kerronnassa puhtaina lajeina. Lauri Hongon (1980, 23) mukaan lajityypit tuleekin hahmottaa suuntaa antaviksi ideaalityypeiksi. Ideaalityyppi antaa tutkijoille valmiuksia näkemään olemassa olevat perinnelajit sekä kommunikoimaan tieteellisesti toistensa kesken. Sisällöltään kaikkein etäimpänä arkielämästä ovat sadut ja myytit. Honko väittää, että myytin voima ja normit jäävät kertomisen jälkeen elämään, kun taas sadusta ei ole kerrontahetken jälkeistä hyötyä. Sadun maisema jää mielikuvituksen varaan. Ei voi kuitenkaan pelkistäen sanoa, että myyttiin ja tarinaan uskotaan, mutta satuun ei, sillä tämä syö sadun kertomishetken uskottavuutta. (Honko 1980, 23–26.) Itse näen oman määritelmäni mukaisesti sadun ideaalityyppinä, mikä antaa raamit nähdä sadunkaltaisia elementtejä lukukokemuksista kirjoitetussa primaariaineistossa. Tutkimuksessani en perehdy tarkemmin siihen, miten

oma aineistoni sijoittuu folkloristiikan perinnelajien monimutkaiseen kenttään, vaan käytän määritelmää sadusta aineiston tutkimuksen apuvälineenä.

Satu teoreettisena viitekehyksenä ei suinkaan ollut mikään itsestään selvä valinta. Miettiessäni teoreettista tarkastelutapaa, ensimmäinen ajatukseni oli tutkia aineistoa faniuden näkökulmasta, sillä olin aiemmin perehtynyt fanitutkimukseen. Ongelmallista tässä oli se, että Annan ja Runotytön jäljillä -keruukilpailuun vastanneet ihmiset eivät niinkään nimittäneet eivätkä nähneet itseään faneina, vaikka ihastus Montgomeryn tyttökirjoihin olikin suurta. Lisäksi kirjoja lukeneilla suomalaisilla naisilla ei ollut yhteisöllistä fandomia. Fandomilla tarkoitetaan faniuden kohteen ympärille muodostunutta joukkoa, joka koostuu aktiivisista ihailijoista (Saresma & Kovala 2003, 10). Primääriaineistoni vastaajat eivät kuitenkaan vaihtaneet ajatuksiaan kirjoista yhteisissä tapaamisissa eivätkä sähköpostilistoilla. Muutama suomalainen lukija oli englanninkielisellä Montgomeryn fanien Kindred Spirits -sähköpostilistalla, mutta he eivät pitäneet sitä kovinkaan tärkeänä aktiviteettina itselleen. Lukutapahtuma koettiin yksityisenä hetkenä, jolloin faniuden käsite ei avaa kaikkia siihen liittyviä piirteitä.

Toinen tutkimuksen alussa esillä ollut tarkastelutapa oli kuluttamisen näkökulma. Tähän sisältyi näkemys siitä, miten ihmiset ikään kuin kuluttavat kirjoja, ja tätä kautta muodostavat merkityksiä. Tärkeitä käsitteitä olisivat olleet tuotteistaminen ja hyödykkeeksi saattaminen, jolloin kirjat olisi nähty raaka-aineena leikeille, mutta myös omalle elämälle ja identiteetille. Kuluttamista olisi voinut tarkastella sukupuolen kautta, ja lisäksi sen olisi voinut kontekstualisoida varhaisnuorten muihin aktiviteetteihin ja harrastuksiin. Tämäkään näkökulma ei ollut täysin toimiva, sillä kuluttaminen ei kokonaisvaltaisesti kuvaa lukutapahtumaa. Lukeminen on ennemminkin vapaaehtoista, omatoimista tekemistä, eikä niin markkinoiden säätelemää kuin kuluttaminen.

Viimein käsite sadunomaisesta, utooppisesta lukukokemuksesta muotoutui Pertti Anttonen johtamassa maisteriseminaarissa. Kyseistä käsitettä ei tietääkseni ole aiemmin käytetty teoreettisena välineenä. Sadunomaisuus on oma teoreettinen käsitteeni, joka pitää sisällään ne säännöt, koodit, henkilöhahmot ja juonen, mitkä ovat tyypillisiä sadun genrelle (nämä esittelin tässä kappaleessa aiemmin). Sadunomaisuus on suhtautumistapa,

mikä on saattanut muotoutua suomalaisilla naisilla varhaisesta lapsuudesta lähtien, kun he ovat kuulleet satuja luettuina. Myöhemmin satuihin on kenties tutustuttu myös lukien. Primaariaineistoni vastaajat jakavat keskenään samat kulttuuriset arvot, asenteet ja stereotyypit. Tämä selittää heidän samankaltaisen suhtautumisensa kyseisiin kirjoihin ja samanlaiset lukukokemukset. Sadunomainen suhtautuminen kirjoihin auttaa lukijaa tunnistamaan tuttuja sadulle tyypillisiä piirteitä, kuten onnellisen lopun.

Sadunomaisuus suhtautumistapana liittää lukukokemukset ensinnäkin folkloristiikkaan, antaa folkloristisen metodin, jolla käsitellä Annan ja Emilian -jäljillä aineistoa. Sadunomaisuuden käsitteen kautta pystyn kattavasti kuvaamaan aineistossa esiintyviä monenlaisia piirteitä, kartoittamaan lukukokemusten monenlaiset merkitykset.

2.1.1. Anna- ja Runotyttö-kirjasarjojen vertailu Proppin ihmesadun rakenteeseen

Sadun käsitteen toimivuutta oman aineistoni kannalta voi lähteä purkamaan analysoimalla tarkemmin, millaisia yhteisiä piirteitä on saduilla ja Montgomeryn Anna- ja Runotyttö -kirjasarjoilla. Edellä mainitsin satujen ja Montgomeryn tyttökirjoissa olevat samankaltaisuudet kerronnassa, kuten toiston käyttämisen tehokeinona. Satujen tapaan Montgomeryn kerronnan juonta ja huikeita tapahtumia ei kyseenalaisteta, vaan ne hyväksytään osana kirjojen juonta. Sadun ja Montgomeryn Anna- ja Runotyttö-kirjasarjojen yhteneväisyyksiä voi tarkastella edellä mainittujen piirteiden lisäksi juonen, tapahtumien, henkilöhahmojen ja rakenteen osalta.

Juonen kannalta satujen yleisiin ominaisuuksiin kuuluu nouseminen vaikeuksien kautta voittoon. Näin tapahtuu Tuhkimo-sadussa, jossa orpo tyttö onnistuu löytämään menestystä ja rakkautta. Ilkeä äitipuoli, joka kohtelee huonosti tytärpuoltaan, esiintyy niin Lumikki- kuin Tuhkimo -saduissa. Päähenkilönä molemmissa kirjasarjoissa on orpo tyttö, joka kirjasarjojen loppuun mennessä löytää ”oman prinssinsä”. Molempien kirjasarjojen alussa esiintyy ”ilkeä äitipuoli”, Annalla sijaisäiti ja Emilialla ankara täti, aivan kuin Lumikki-sadussa. Kirjoissa aluksi ankarat kasvattajat vähitellen heltyvät ja ki-

intyvät lopulta niin Annaan kuin Emiliaankin. Tyttökirjoissa aiemmin yksinäisyydessä viihtyneet sijaisvanhemmat saavat myöhemmälle elämälleen sisältöä orvon ottotyttären myötä, toisin kuin saduissa, joissa yleensä ”paha saa palkkansa”. Näin tapahtuu esimerkiksi sikopaimen-sadussa, jossa turhamainen prinsessa karkotetaan omasta valtakunnastaan (Andersen 1969, 161).

Sadun muodon tutkimuksen uranuurtaja on ollut venäläinen Vladimir Propp (1968, alkuperäinen teos vuonna 1928). Strukturalistista saduntutkimusta ovat hänen jälkeensä jatkaneet muut folkloristit, kuten Claude Lévi-Strauss ja Alan Dundes (Piela & Rausmaa 1982, 95). Propp löysi sisällöltään toisistaan poikkeavista ihmesaduista täysin samanlaisen rakenteen. Tähän rakenteeseen kuuluu seitsemän pysyvää hahmoa, jotka ovat roisto, lahjoittaja, auttaja, etsitty, liikkeelle lähettäjä, sankari ja valesankari. Lisäksi Proppin mukaan saduissa on 31 perusrakennetta eli funktiota, joita ovat esimerkiksi poissaolo (perheen jäsen on poissa perheestään), kieltä (kohdistetaan sankarille), rikkomus, käännekohta, lähtö (sankari jättää kotinsa), paluu (sankarin paluu kotiin), rangaistus (konna saa rangaistuksen) ja häät. (Propp 1968, 25, 74, 79–81.)

Muutamia Proppin (1968) mainitsemista funktioista esiintyy Anna- ja Runotyttö -kirjasarjoissa. Anna-kirjasarjan alussa Annan tulevasta kasvattiperheestä puuttuu lapsi, jonka paikan Anna sittemmin valloittaa. Annan muutettua kasvattiperheen luokse häntä kielletään tekemästä monia huonoon käytökseen liittyviä asioista, jolloin Proppin funktio kiellosta toteutuu. Anna ei kuitenkaan ymmärrä esimerkiksi sitä, miksi ei saa koko ajan haaveilla ja lörpötellä, joten hän rikkoo kieltä. Näin tapahtuu Proppin määrittelemistä funktioista rikkomus. Proppin määrittelemä käännekohta tapahtuu Anna-kirjoissa siinä vaiheessa, kun kasvatti-isä Matthew kuolee. Anna ei aiempien suunnitelmiansa mukaan lähdekään yliopistoon, vaan jää lähikylään opettajaksi. Tällöin heidän taloan, Vihervaaraa ei tarvitse myydä. Proppin ensimmäisen lahjoittajan funktiona voi nähdä Gilbertin luopumisen lähikylän opettajan paikasta, jotta Anna saa sen.

Vaikean tehtävän ja ratkaisun funktiot toteutuvat Emilian kohdalla hänen tehdessään päätöksen omasta tulevaisuudestaan. Emiliällä olisi ollut mahdollisuus lähteä toimittajaksi New Yorkiin, mutta hän jää kirjoittamaan kotisaarelleen ja tällä tavoin ratkaisee

ongelmallisen tehtävän. Annan ja Gilbertin sekä Emilian ja Teddyn rakkaustarinoihin liittyviä Proppin määrittelemiä funktioita ovat sankarin reaktio (jolloin sankari reagoi tulevan lahjoittajan toimiin) ja auttajan vastaanotto. Nämä ilmenevät parien etääntyessään toisistaan erilaisten väärinkäsitysten myötä, kunnes he monien sadunomaisten kommelluksien jälkeen päätyvät naimisiin. Häät ovatkin Proppin sadun perusrakenteen 31. eli viimeinen funktio (Propp 1968, 74). Muitakin Proppin sadun perusrakenteeseen kuuluvia funktiota Anna- ja Runotyttö -kirjasarjoissa saattaa olla, mikäli funktioiden määritelmiä tulkitaan väljästi. Kirjasarjojen tapahtumat ovat kuitenkin paljon laajempia ja monisyisempiä kuin kaavamaista kerrontaa ja toistoa sisältävät sadut.

Proppin (1968, 79–80) hahmoksi määrittelemää roistoa, joka liittyy moniin funktioihin, ei Anna- ja Runotyttö-kirjoissa niinkään esiinny, ellei Runotyttö-kirjasarjan Emilian kilpakosija Dean Priestiä sellaiseksi lasketa. Hän ei kuitenkaan ole satujen mustavalkoisen hyvä/paha -ajattelun mukaan paha, vaan Emilian ystävä, joten hän ei täytä Proppin määritelmää roistosta. Sankareita kirjasarjoissa ovat päähenkilöt Anna ja Emilia. Proppin määrittelemistä henkilöihahmoista heidän lahjoittajinaan ja auttajinaan esiintyvät kasvattiperheiden lisäksi muutamat muut avuliaat kyläläiset ja tuttavat. Esimerkiksi Rouva Lynde auttaa myöhemmässä vaiheessa Annaa vaikeuksissa, vaikka Annan saapuessa kylään he eivät olleetkaan hyvissä väleissä.

Asetelma köyhä ja syrjitty vastaan rikas ja arvostettu toteutuu saduissa ja Montgomeryn Anna- ja Runotyttö -kirjasarjoissa. Juonenkulku on kirjasarjoissa samanlainen kuin muutamissa saduissa (esimerkiksi Lumikki- ja Tuhkimo-saduissa), eli alemmassa sosiaalisessa asemassa oleva tyttö nousee monien vaikeuksien kautta arvostettuun ja yhteiskunnallisesti hyväksytyyn position. Lisäksi keruukyselyiden vastauksissa Montgomeryn kirjoitustyyli on koettu kuvailevan kauniina, mikä osaltaan helpottaa rikkaiden, sadunomaisten mielikuvien syntymistä lukijoiden mielessä.

2.2. Lukukokemusten aiempi tutkimus

Lukukokemus on kokemus, mikä muodostuu kirjan lukemisesta. Lukukokemus on henkilökohtainen tapahtuma, sillä kirjaa luetaan yksin. Henkilökohtaiseen lukukokemukseen vaikuttavat lukemisen aikana taustalla olevat yhteisölliset arvot ja käsitykset sekä lukijan henkilökohtainen elämäntilanne. Lukukokemuksesta saatetaan keskustella muiden ihmisten kanssa, jolloin se voi saada uusia piirteitä. Luettaessa samaa kirjaa myöhemmin uudestaan, muuttaa lukukokemus muotoaan. Huomiota kiinnitetään toisella lukukerralla erilaisiin piirteisiin kuin ensimmäisen lukukerran aikana. Lukukokemus on oleellinen käsite omassa tutkimuksessani, sillä vaikutusvaltainen lukukokemus mahdollistaa muut merkitykset, kuten kirjoissa kuvatun vanhan maailman ihannoinnin. Lukukokemuksen käsite on ollut osa omaa tutkimustani alusta alkaen, sillä käytin sitä jo kandidaattityössäni. Lukukokemus-käsite on mainittu keruukilpailun ohjeistuksessa (ks. liite 1), joten se ei ole itse kehittelemäni termi. En kuitenkaan näe tätä ongelmana, sillä kyseisen käsitteen myötä pystyn kattavasti analysoimaan monia tutkimuskysymysteni olennaisia teemoja. Keruukilpailun ilmoituksessa lukukokemuksen käsitettä ei määritelly eikä problematisoitu.

Keruukilpailun ohjeistuksen apukysymyksissä kysytään, ”Minkä ikäisenä luit? Oliko lukukertoja useampia? Muuttuiko lukukokemuksesi?” (liite 1.) Nämä apukysymykset ovat vaikuttaneet keruukilpailun vastauksiin monilla tavalla. Koska ohjeistuksessa mainitaan termi lukukokemus, on se melko ilmeisesti syynä siihen, että monet vastaajat käyttävät lukukokemuksen käsitettä. Lukukokemus on yksi oman tutkimukseni avainkäsitteistä. En kuitenkaan näe ongelmana sitä, että kyseinen käsite ei ole itse kehittelemäni. Tärkeintä on, että käsitteen kautta pystyy mahdollisimman kattavasti analysoimaan monia oleellisia merkityksiä, kuten sitä, miten lukijat itse kertovat lukukokemuksestaan.

Aineistoni koostuu yli kahdestasadasta lukukokemuksesta, jotka vastaajat ovat saaneet vapaasti muotoilla. Tästä huolimatta lukukokemuksesta kerrotaan samankaltaisesti, ja vastaukset myös sisältävät samanlaisia piirteitä, kuten samastumisen Annaan ja Emiliaan. Suurin osa vastaajista kertoo pitävänsä Anna- ja Runotyttö-kirjojen lukukokemusta

tai lukukokemuksia merkittävänä tapahtumana itselleen. Lukukokemuksella on saattanut olla merkitystä heidän myöhempään elämäänsä, kuten kirjoitusharrastukseen, josta on muutamille vastaajille muodostunut ammatti.

Vasta aikuisena havahduin: ystäviä on paljon, miljoonia, kaikkialla maailmassa. Aivan viime vuosina olen keskustellut *Runotyöistä* ikäisteni naisten kanssa. Yllättävän monelle heistä Emilia on läheinen, ja yllättävän moni heistä on valinnut ammatikseen kirjoittamisen, tavalla tai toisella. (Naisvastaaja 1, s. 1958.)

Suomessa aiempaa lukukokemusten tutkimusta on tehty muun muassa kirjallisuudessa ja sosiologiassa, ja niissäkin on keskitytty enimmäkseen aikuisten kaunokirjallisuuteen. Kansainvälisessä kirjallisuudentutkimuksessa lukija on ollut tutkimuskohteena vasta 1960–1970-luvuilta lähtien (Leitch 1995, 33). Lukijatutkimuksen keskeisimpiä suuntauksia ovat fenomenologinen tutkimus, reader-response -tutkimus ja reseptiteoria (myös nimillä reseptioestetiikka ja reseptiotutkimus) (Leitch 1995, 52; Crowley & Olson 1973, xi-xiii). Saksalaisen reseptiteorian uranuurtaja on ollut Hans Robert Jauss (Leitch 1995, 52), kun taas fenomenologista tutkimusta on tehnyt Roman Ingarden (1973, 8). Reader-response tutkimusta ovat tehneet muun muassa Wolfgang Iser, Norman Holland ja Stanley Fish (Leitch 1995, 33). Myös feminististä kirjallisuudentutkimusta on tehty, josta esimerkkinä Sara Millsin toimittama kokoelma *Gendering the reader* (1994). Feministinen kirjallisuudentutkimus jakautuu moneen erilaiseen suuntaukseen, joista kirjallisuudentutkija Gabriella Åhmanssonin (1991) näkemystä esittelen luvussa 5.1.

Seuraavaksi esittelen lyhyehkösti erilaiset tutkimussuuntaukset, jossa lukija on pääosassa, sillä siten saa yleiskuvan lukijasta tutkimuksen polttopisteessä. Tutustuttuani erilaisiin kirjallisuudentutkimuksen suuntauksiin pystyn kehittämään omaa tutkimusmetodiani ja pohjaamaan sen aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. Näin muodostan oman teoreettisen lähestymistapani.

Fenomenologisen tutkimuksen perustajana pidetään puolalaista filosofia ja kirjallisuudentutkijaa Roman Ingardenia (Crowley & Olson 1973, xi-xiii; Ingarden 1973, 8). Ingarden näkee lukemisen aktiivisena toimintana. Teos on samaan aikaan alkuperäinen eli

objektiivinen ja subjektiivinen muodostelma. (Ingarden 1973, 43–44.) Konkretisaatio on teos sellaisena kuin se lukemisen aikana lukijalle ilmenee. Konkretisaation kautta lukijat täydentävät lukiessaan kirjan puutteelliset kohdat. (Ingarden 1973, 238–239.) Ingardenin teoriaa on myöhemmin arvosteltu monimutkaiseksi, ja lisäksi sen on nähty sisältävän objektiivisia virhepäätelmiä. Kuitenkaan Ingardenin teorian ansioita ei ole kokonaan kyseenalaistettu. (Brooke-Rose 1980, 121.)

Itsekin määrittelen lukijan toimijaksi, joka tulkitsee kirjaa. Lukijan tulkinta ei kuitenkaan ole täysin kirjailijan johdateltavissa, joten en allekirjoita väitettä konkretisaatiosta. Näen teoksen ennen lukutapahtumaa objektiivisena, mutta lukemisen jälkeen siitä tulee subjektiivinen, sillä lukija muodostaa henkilökohtaisen suhteen kirjaan. Tästä suhteesta lukijan on myöhemmin hankalaa irrottaa täysin objektiivinen näkemys, sillä lukukokemuksen myötä syntyy uusi, tunteita herättävä suhtautuminen, oli se sitten positiivinen tai negatiivinen.

Lukijatutkimuksen suuntauksista laajin on reader-response -tutkimus. Nimitys on annettu jälkikäteen joukolle niitä teorioita, jotka käsittelevät lukemista ja lukijoita. (Bennett 1995, 3.) Reader-response -tutkimukseen kuuluvassa kirjallisuuskriitikko Norman Hollandin transaktioteoriassa identiteetti on tärkeä käsite (Holland 1988). Hän tarkastelee kaunokirjallisen kokemuksen avulla lukijan identiteettiä. Lähtökohtana on psykoanalyysi, jonka kautta hän käsittelee lukijoiden henkilökohtaisia ja subjektiivisia lukukokemuksia. Näkökulma psykologinen, ja siinä mietitään muun muassa sitä, mikä on identiteetti ja käsitys itsestä (self). Holland näkee lukemisen yksilöllisenä kokemuksena, sillä jokainen lukija etsii tekstistä itselleen merkityksellisiä teemoja. Lukija tuottaa tekstistä koherentin ja merkityksellisen kokonaisuuden, joka on siten tyydyttävä lukijalle itselleen. (Holland 1988, 119–123.)

Yksi tärkeimmistä reader-response -tutkimuksen hahmoista on Wolfgang Iser. Hän näkee kirjallisen työn koostuvan taiteellista työtä tekevän kirjailijan ja esteettisen lukukokemuksen omaavasta lukijasta (Iser 1995, 21). Tekstin ja lukijan vuorovaikutus syntyy tekstuaalisten signaalien ja lukijan ymmärtämisen myötä. Tätä vuorovaikutusta on erittäin hankala analysoida. Aukoilla Iser tarkoittaa niin tekstissä olevia katkoksia

kuin etäisyyttä tekstin ja lukijan välillä. Vuorovaikutussuhdetta lukijan ja tekstin välillä tarvitaan aukkojen ylittämiseen. Lisäksi aukot tekstissä kannustavat ja ohjaavat lukijaa rakentavaan aktiivisuuteen ja kirjan ymmärtämiseen. (Iser 1995, 21, 23–24, 29.)

Iser saavutti näkyvyyttä ja huomiota angloamerikkalaisella kielialueella, kun taas Hans Robert Jaussin kirjallisuudenhistoriaa käsittelevät teokset jäivät Iseriä etäisemmiksi (Leitch 1995, 52). Jauss on saksalaisen reseptiteorian edustaja. Reseptiotutkimus on keskittynyt kirjallisuuden vastaanottoon, ja sen tärkeimpänä piirteenä pidetään lukemista merkitysten muodostajana. Reseptiotutkimuksen parissa voidaan analysoida kirjallisuuden vastaanottoa, lukijatutkimusta ja kritiikin tutkimusta. (ks. esim. Jauss 1983.) Hänen reseptiteoriassaan lukija on avainasemassa, sillä kirjallisuus syntyy hänen mukaansa vasta vastaanoton myötä (Jauss 1983, 199–200). Jauss kritisoi aiempaa kirjallisuudentutkimusta, joka näki kirjat yksipuolisesti yleisen historian heijastuksina. Kirjailija, kriitikko ja kirjallisuushistorioitsija ovat ennen kaikkea lukijoita, jotka tämän jälkeen tuottavat tekstiä. Tämä reseptioesteettinen näkökulma toimii välittäjänä aiempien teoreettisten suuntauksien välillä, jotka olivat unohtaneet lukijan eli yleisön. (Jauss 1983, 197–198, 227.)

Kirjallisuuteen liittyvässä viestinnässä on kolme osapuolta, jotka ovat kirjallisuuden traditio, lukijat ja uusi teos (Jauss 1983, 200–204). Lukija lukee kirjoja suhteuttaen ne omaan odotushorisonttiinsa, johon kuuluvat lukijan historiallinen konteksti sekä tiedollinen ja taidollinen lukijuus. Jaussin mukaan teos ymmärretäänkin eri tavalla eri aikoina, sillä odotushorisontti muuttuu. Odotushorisontti muuttuu sellaisten uusien tekstien myötä, mitkä eivät enää sovikaan vanhan käsitteistöön. Lukutapahtuman jälkeen lukukokemus yhtyy lukijan kirjalliseen horisonttiin ja vaikuttaa hänen maailmankuvaansa. (Jauss 1983, 203, 204–217, 227.) Niinpä esimerkiksi tyttökirjat saatetaan nähdä sadunkaltaisina, kun niitä suhteutetaan esimerkiksi lapsena kuultuihin satuihin. Teoksen voi myös suhteuttaa ilmestymisajankohtaansa, jolloin se kommentoi sitä kirjallista ympäristöä, missä sitä ensimmäistä kertaa luetaan (Jauss 1983, 208–210). Jaussia on kritisoitu odotushorisontti-käsitteen kaavamaisuudesta, siitä ettei se huomioi riittävästi erilaista lukemista, kuten yhteisön parissa tapahtuvaa vaihtelevaa ja erilaista suhtautumista samaan teokseen (Suleiman 1980, 37).

Yleisenä käsitteenä odotushorisontti on toimiva omassa tutkimuksessani, sillä maininta tyttökirjoista kirjallisuuden lajina synnyttää heti tietynlaisia oletuksia, jotka usein voivat olla vähätteleviä, vaikka kritisoivat ihmiset eivät edes välttämättä ole tutustuneet niihin. Odotushorisontti ja sitä kautta lukukokemus muuttuvat aikojen saatossa. Tähän vaikuttavat uudet, entisestä poikkeavat lukukokemukset sekä yhteiskunnan ja ihmisen henkilökohtaisen elämän muutokset. Jaussin teoria antaa lähtökohtia oman teoriani rakentamiseen, mutta täysin kattava se ei ole.

Sosiologi Jari Ehrnroothin (1990) mukaan lukijan lukukokemus eli tulkinta kirjasta tulee nähdä kulttuurituotteena, joka ei ole autenttinen vaan on syntynyt samojen tulkintasääntöjen varassa, jossa kirjojakin tulkitaan. Lisäksi tutkija voi tehdä oletuksia siitä, millaisia todennäköisiä lukutapoja teksti mahdollistaa. Lukijan etäisyys teoksesta vaihtelee sosiaalisen aseman ja kulttuurisen etäisyyden mukaan. Tulkintasääntö on yleiskäsite kaikenlaisen tulkintatyön logiikalle, kuten ajatusten seuraamiselle lukukokemuksen kirjoittamisvaiheessa. Tulkintaa tekevät niin tutkijat kuin tutkittavat, jotka tulkitsevat lukemaansa kirjaa. (Ehrnrooth 1990, 228–230.) Lukijan etäisyys teoksesta voi vaihdella esimerkiksi siinä tapauksessa, onko tyttökirjan lukija mies vai nainen.

Olen pohtinut lukutapahtumaa samansuuntaisesti kuin Ehrnrooth (1990) edellä. Lukukokemusten tarkastelussa on monta tasoa. Aluksi kirjailija kirjoittaa teoksensa tietyn aikakauden vaikutusten alaisena. Toisekseen lukija lukee teosta omista lähtökohdistaan, mutta kuitenkin häntä ympäröivän kulttuurin jäsenenä. Kolmanneksi lukija eli vastaaja kertoo vastauksessaan lukukokemuksestaan. Tutkijana tarkastelen tätä kolmatta vaihetta, joskin siihen vaikuttavat myös kaksi edellistä lukemisen ja kirjoittamisen tasoa. Pyrin mahdollisimman avoimeen tutkimusprosessiin kertomalla tutkimuksen aikana yksittäisistä valinnoista, jotka ohjaavat tutkimustani eteenpäin. Näin kuka tahansa, joka lukee tutkimustani, pystyy näkemään, ovatko valintani oikeutettuja, ja ennen kaikkea kykenee seuraamaan tutkimusprosessiani. Lisäksi selkeytän tulkinnan tasojen vaihteluita kertomalla niistä perusteellisesti.

Omassa teoreettisessa lähestymistavassani korostan reader-response -teorioiden tapaan

lukukokemuksen tärkeyttä (ks. Alanko 2001, 232). Ingardenin (1973) tavoin näen lukijan toimijana, joka lukukokemuksen jälkeen suhtautuu teokseen subjektiivisesti. Lukukokemuksen tarkastelun avulla sen merkitykset lukijoille itselleen tulevat kattavasti esille. Jaussin odotushorisontti-käsite (ks. esim. Jauss 1983, 203) mahdollistaa ennako-oletusten kartoittamisen, minkä kautta syntyy kuva siitä, millaisessa asemassa tyttökirjallisuus kirjallisuudenlajina on Suomessa ja miten siihen suhtaudutaan. Ehrnroothin (1990, 227–228) käsittelemä tulkinnan vaikeus koskettaa omaa tutkimustani ja saa pohtimaan niin refleksiivisyyttä kuin omaa suhdetta ja asemaa tutkimuksen eri vaiheissa.

Suomalaiselle reseptiotutkimukselle ominaista on ollut konkreettisuus (Eskola 1990, 170). Tutkimuksissa on selvitetty esimerkiksi saman romaanin eri aikoina saamia tulkin-toja (Eskola 1990, 170–171). Kirjallisuuden reseptiota on tarkasteltu sellaisien aineistojen avulla, jotka kertovat yhteiskunnan rakenteesta ja kulttuurin muutoksesta (Eskola 1990, 170). Sosiologiassa lukukokemusten tutkimuksen kautta on siis pureuduttu yhteiskuntaan ja sen muutoksiin. 1970-luvulla sosiaalisten muuttujien, kuten iän, sukupuolen, koulutuksen ja ammatin vaikutusta on tutkittu niin kirjailijoiden teoksista kuin lukijoiden lukukokemuksista (esim. K. Eskola 1974, 65–67; Alestalo 1974, 68–71). (Kirjallisuus)sociologiassa on nähty kirjallisuuden vaikuttavan yhteiskuntaan ja päinvas-toin (A. Eskola 1974, 89). Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimusyksikkö on tutkinut kirjallisuutta kommunikaation ja reseptiotutkimuksen käsitteiden kautta. Tästä esimerkkinä on suomalaisten ja unkarilaisten lukijoiden odotushorisonttien keskinäinen vertailu (Kirstinä 1989, 171–179).

Kirjallisuudentutkimus on jatkunut sosiologiassa melko samantyyppisenä 1970-luvun jälkeenkkin, josta osoituksena on Kimmo Jokisen väitöskirja *Suomalaisen lukemisen maisemaihanteet* vuodelta 1997. Teoksessaan Jokinen tutkii kirjallisuuden vastaanottoa kolmen erilaisen aineiston kautta. Näitä ovat haastattelut tavallisten lukijoiden mielikirjallisuudesta, suosituimmista suomalaisista kirjoista kirjoitetut kritiikit ja Rosa Liksin kertomuksista kirjoitetut esseet. (Jokinen 1997, 11–20.) Jokinen näkee kaunokirjallisuuden toimineen Suomessa kansallisen kulttuurin ja identiteetin määrittelyn apuna jo 1800-luvulta saakka. Aineistojen kautta tarkastellaan, miten suomalaiset määrittelevät

suomalaisuuttaan ja identiteettiään lukemisesta käydyissä keskusteluissa. (Jokinen 1997, 4, 7.) Jokisen tutkimusote on tyypillinen sosiologiselle tutkimukselle, sillä siinä tarkastellaan muun muassa sitä, miten yhteiskunnalliset muutokset näkyvät hänen aineistoissaan. Jokinen myös analysoi kirjan lukemista kokemuksena ja elämyksenä, jolloin hänen tutkimuksensa lähenee omaani, sillä hän käsittelee esimerkiksi lukijan yksilöllistä lukukokemusta (Jokinen 1997, 103, 109–110, 184).

Folkloristiikassa ja ylipäätään etnologiatieteissä narratiivien vastaanottoa on tutkittu vähän. Varsinaista kaunokirjallisuuden lukukokemuksen analysointia on folkloristiikassa tehnyt Satu Apo (1995, 228–246) artikkelissaan Naisten henkilökohtainen mytologia. Artikkelin pohjautuu Apon opiskelijoille teettämässä tehtävässä, jossa opiskelijat analysoivat omaan elämäänsä vaikuttaneita kuvitteellisia henkilöitä sekä heidän merkitystään niin naiseuden esikuvana kuin miessankareiden ihanteellisina piirteinä. Tulosten mukaan opiskelijat sovelsivat kertomusten käyttäytymismalleja käytäntöön ja haaveilivat naisellisista miehistä. Apon (1995, 244) mukaan on positiivista, että suomalainen ja pohjoismaalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus tarjoaa monenlaisia naisen malleja, joista lukija voi valita itseään miellyttävät. Monenlaisten naishahmojen kenttä rikkoo osaltaan perinteistä käsitystä tiettyihin kaavoihin rajatusta naisesta. Kertomusten mielensisäinen käyttö, jota Apo nimittää ihmisten henkilökohtaiseksi mytologiaksi, tarjoaa folkloristeille uusia tutkimusongelmia. (Apo 1995, 228–246.)

Folkloristeille henkilökohtaisen mytologian löytyminen avaa uuden näkökulman kertomusten ja niiden käyttäjien suhteeseen. Kertomukset eivät kytkeydy vain kertojiin, näkyviin käyttötilanteisiin ja kulttuurin rakenteisiin; kertomukset elävät myös jokaisessa kuulijassa ja hänen mielessään. (Apo 1995, 245.)

Apon artikkelista on ollut paljon apua, sillä se on ollut tutkimukseni taustatukena heti kandidaattityöstä alkaen. Suurin hyöty artikkelista on ollut usko siihen, että tällaisesta aiheesta voi ja pitääkin tehdä tutkimus. Satu Apon artikkelin ja Juha Pentikäisen (1971) tutkimuksen kansanrunoilija Marina Takalosta lisäksi en ole onnistunut löytämään muita folkloristiikassa tehtyjä, tarinoiden mielensisäiseen käyttöön liittyvästä kerronnasta tehtyjä tutkimuksia. Maaria Linko on puolestaan sosiologian artikkeliväitöskirjassaan analysoinut Laila Hietamiehen lukijoiden lukijakirjeitä. Hänen tutkimuksissaan

tärkeitä käsitteitä ovat suomalaisuus, lukuelämys, teokset voimanlähteenä ja emotionaalinen lukutapa (Linko 1998, 47–50).

Nykyisin folkloristiikassa kirjallinen aineisto nähdään yhtä antoisana kuin haastatellen hankittu suullinen aineisto. Keruukilpailun kautta kerätyssä aineistossa informantin omat painotukset tulevat esiin, sillä tutkija ohjaa kirjoittamista ainoastaan keruukilpailun kysymysten ja apukysymysten kautta (Apo 1995, 176). Suomalaisessa ympäristössä kulttuurinkantajat osaavat ja kommunikoivat mielellään kirjoittamalla (Apo 1995, 179).

Mielenkiintoinen miestutkijoiden kirjoittama teos lastenkirjallisuudesta on Sulevi Riukulehdon, Anssi Halmesvirran ja Kari Pöntisen *Politiikkaa lastenkirjoissa* (2001). Teoksen yhdessä artikkelissa Riukulehto (2001, 79–100) tarkastelee sukupuolirooleja Lucy M. Montgomeryn Anna-kirjasarjassa. Hän näkee Montgomeryn kirjoitustyylin kaavamaisena kerrontana, jossa kirjojen sankarittaret sopeutuvat traditioon miesten määräysvallan alaisena (Riukulehto 2001, 82). Riukulehdon tulkinnan mukaan joutuaan väärinymmärretyksi Anna kerää aina lukijan myötätunnon. Samaan aikaan Annaa kuitenkin kasvatetaan sivistyneeksi, pois haihatteluista ja turhamaisuuksista. (Riukulehto 2001, 86–87.) Kirjasarjan viimeisissä kirjoissa ”on suorastaan huvittavaa, kuinka läpinäkyvästi Montgomery ajaa Annan hyväksyttävään naisen rooliin” (Riukulehto 2001, 89). Montgomeryn yhteiskuntakritiikkiä peripatriarkaalisuutta kohtaa Riukulehto (2001, 87) näkee olevan kirjan ensimmäisen osan Rachel Lynden hahmossa, joka edustaa moraalista enemmistöä (Riukulehto 2001, 87). Artikkelin on piristävän kriittinen, eikä suhtaudu pelkästään positiivisesti hymistellen tyttökirjoihin. Lähtökohtaisesti siinä ei analysoida lukukokemuksia, vaan kirjan tapahtumia, jolloin se poikkeaa omasta tutkimuksestani, jossa pääosassa on keruukyselyllä kerätty kirjallinen aineisto.

Kertomusten vastaanoton tulkinnasta ovat olleet kiinnostuneita myös psykologit ja populaarikulttuurin tutkijat (Apo 1995, 228). Psykologian parissa onkin tehty monia tutkimuksia lukukokemuksista ja lukuharrastuksesta (esim. Saarinen & Korkianagas 1997). Ylipäätään psykologian keinoin voidaan tutkia kokemusta, kun taas oman tutkimukseni folkloristiset lähtökohdat ovat kokemuskerronnassa.

Ilmestymisaikanaan vuonna 1976 suurta huomiota herättänyt psykoanalyytikko ja lapsipsykologi Bruno Bettelheimin teos *The Uses of Enchantment* (suom. v. 1984 *Satujen lumous: merkitys ja arvo*) kuvaa, miten sadut ovat vaikuttaneet lapsiin, antaneet lohtua ja voimaa todelliseen elämään (Bettelheim 1976, 3-19). Psykoanalyttiset tutkimukset lukukokemuksista ovat saaneet kritiikkiä Satu Apolta, sillä tulkinnat vaikuttavat usein mielivaltaisilta ja heikosti perustelluilta. Psykoanalyttikkojen perehtyneisyys kansanperinteeseen ja sen tutkimukseen on ollut riittämätöntä. Lisäksi eurooppalaiset sadut on nähty yleisinhimillisinä, kaikkialla samanlaisina, eikä paikallisia tai kansallisia kulttuuripiirteitä ole huomioitu. (Apo 1986, 29.)

Suomessa Nuorisokirjallisuuden instituutin johtaja ja kirjallisuudentutkija Kaisu Rättyä (1997; 2005) on tutkinut kotimaisten ja ulkomaisten nuortenkirjojen lukemisen erilaisia ulottuvuuksia, kuten Enid Blytonin kirjojen suosion syitä, nuoren lukijan identiteettiä ja nuoren sopeutumista yhteisönsä. Kasvatustieteen ja opettajankoulutuslaitoksen opinnäytetöissä puolestaan lasta sadun kokijana on tarkasteltu niin samastumisen, kasvatuksen kuin koulutuksen kannalta (ks. Ilkka 1999; ks. Järvi 1990.)

Populaarikulttuurin tutkijoista lukukokemuksia on analysoinut muun muassa Helen Taylor (1992) teoksessaan *Tuulen Viemät* (alkuperäisteos *Scarlett's Women. Gone With the Wind and its Female Fans*, 1989), missä tarkastellaan Tuulen Viemää -kirjan ja -elokuvan vastaanottoa ja sen vaikutuksia ihmisiin. Taylor on kerännyt keruukyselyiden kautta aineistoa, joista ilmeni naisten vahva samastuminen päähenkilö Scarlettiin sekä muutenkin vahva (tunne)side kyseiseen teoksen maailmaan. (Taylor 1992.) Ylipäätään kulttien, fanien ja fandomin tutkimus tulee lähelle lukukokemusten tutkimusta jo senkin takia, että molemmissa samastuminen on tärkeä tapahtuma, joka johtaa erilaisiin merkityssuhteisiin kyseessä olevaa kohdetta kohtaan.

Lukeminen ja lukukokemus ovat viime aikoina saaneet huomiota mediassa. Suurimmassa suosiossa on ollut Harry Potter, etenkin uusien kirjojen julkaisemisen yhteydessä. Tiina-kirjojen lukemista ja suosiota on käsitelty lehdissä, samoin SKS:n Annan ja Emilian-jäljillä -keruukilpailusta on ollut lukuisia haastatteluja ja raportteja (ks. esim. Kerminen 2005 [online]). *Uuden Kuun ja Vihervaaran tytöt* -antologian julkaisemistilai-

suudessa syntyi idea uudesta lukukokemuksiin liittyvästä keruukilpailusta Saima Harmaja seuran puheenjohtajan Päivi Istalan toimesta (Istala 2007, 9-10). Keräys toteutettiin yhdessä SKS:n kirjallisuusarkiston kanssa, ja se kesti lähes vuoden, alkaen kevästä 2005. Vastauksia kertyi yhteensä 115, joista mieskirjoittajia oli 10. (Istala 2007, 10–11). Keräyksen tuloksia esittelevä antologia *Saima Harmaja – runoilijoista runoilijoin* ilmestyi vuonna 2007. Lisäksi SKS:n kirjallisuusarkisto on kerännyt aineistoa poikakirjojen lukukokemuksia, otsikolla poikakirjojen jäljillä (SKS. Poikakirjojen jäljillä [online]). SKS:n kirjallisuusarkistossa lukukokemusten keruu on koettu viime vuosina tärkeänä, ja keruiden avulla on tallennettu ainutlaatuisia kirjallisia kertomuksia lukukokemuksista.

Uudelleen suosioon nousseita, lukemiseen liittyviä piirteitä ovat lukupiirien järjestäminen ja lukupäiväkirjat. Amerikkalaisen Karen Joy Fowlerin (2006 [2004]) kirjoittama romaani *Jane Austen -lukupiiri* kertoo nimensä mukaisesti ihmisistä, jotka lukupiirissä keskustelevat kyseisen kirjailijan teoksista. Muutamien kirjojen mukana voi tilata lukupiiriesitteen, joka neuvoo lukupiirin perustamisessa ja ehdottaa aiheita, joista siellä voi keskustella (SSKK 13/07, 15). Lukupiirin myötä kirjoista syntyy keskustelua. Lukupäiväkirjoja myydään useissa kirjakaupoissa, ja niihin tallennetaan luetut kirjat sekä tunnelmat lukemisesta, lähinnä omaa muistamista helpottamaan. Tällöin lukukokemukseen on helppo myöhemmin palata. Lukemiseen liittyvät toiminnot, kuten lukupiiri ja lukupäiväkirja, kiinnittävät huomiota lukemiseen ja lukukokemukseen ja lisäävät niiden arvostusta. Nämä saattavat madaltaa kynnystä kertoa henkilökohtaisesta lukukokemuksesta tutkijoille.

Kuten edellä on tullut ilmi, lukukokemuksia voidaan lähestyä monin erilaisin tavoin. Oman tutkimukseni kannalta oleellisimpia ovat Satu Apon (1995) ja Maaria Lingon (1997; 1998) tutkimukset, sillä ne käsittelevät nimenomaan lukukokemusten tulkintoja humanistisista lähtökohdista. Lisäksi molemmat ovat käyttäneet kirjallista, kerättyä aineistoa samaan tapaan kuin itse käytän omassa tutkimuksessani. Seuraavassa kappaleessa kerron, miten lähestyn lukukokemuksia narratiivisuuden, kulttuuristen mallien ja kulttuuristen konventioiden kautta.

2.3. Narratiivisuuden kulttuuriset konventiot

Satu liittyy omaan tutkimusaineistooni siten, että käytän sitä narratiivisena kaavana aineiston hahmottamisessa. Kuten edellä on mainittu, satu on pitkä, monitapahtumainen, fantasiaa sisältävä kertomus (Piela & Rausmaa 1982, 85–86). Sadut ovat narratiivisia kaavoja, joissa esiintyy tiettyjä kulttuurisia malleja tai mielikuvia niistä. Nämä kulttuuriset mallit ja mielikuvat ilmenevät lukukokemuksen yhteydessä. Seuraava yksinkertainen määritelmä narratiivista kuvaa sitä, miten narratiivi käsitetään kertomukseksi, tai ehkä paremminkin esitykseksi tapahtumasta tai useista tapahtumista.

Simply put, narrative is *the representation of an event or a series of events*. "Event" is the key word here, though some people prefer the word "action". Without an event or an action, you may have a "description," an "exposition," an "argument," a "lyric," some combination of these or something else altogether, but you won't have narrative. "My dog has fleas" is a description of my dog, but it is not narrative because nothing happens. "My dog was bitten by a flea" is a narrative. It tells of an event. The event is a very small one – the bite of a flea – but that is enough to make it a narrative. (Abbott 2002, 12, kursivointi Abbottin.)

Jaan tämän Abbottin näkemyksen yksinkertaisesta narratiivin määrittelystä. Narratiivit ovat osa jokapäiväistä elämää (Abbott 2002,1). Kulttuurinen konventio on kulttuurisidonnainen yleinen tapa tai näkemys (Nurmi 2000, 121). Kulttuurinen malli (cultural model) puolestaan on yhteisön jäsenten keskenään jakama malli, mikä mahdollistaa ymmärtämisen (Quinn ja Holland 1987, 4).

Cultural models are presupposed, taken-for-granted models of the world that are widely shared (although not necessarily to the exclusion of other, alternative models) by the members of a society and that play an enormous role in their understanding of that world and their behaviour in it. (Quinn & Holland 1987, 4.)

Tämä määritelmä kulttuurisista malleista on tehty samoihin aikoihin kun tapahtui narratiivinen käänne. Yhteiskuntatieteissä narratiivinen käänne syntyi modernisoituvan maailman myötä (Kreiwirth 2000, 295–296). Huomiota kiinnitettiin enenevässä määrin omaan itseen ja yksilöllisyyteen. Kieli nähtiin siltana, jonka avulla pystytään ylittämään

kuilu itsen ja muiden välillä. Kielellinen käänne eteni vähitellen narratiiviseksi kään- teeksi, kun narratiivien tärkeys ihmisten välisessä kommunikaatiossa ja tietoisuudessa huomattiin ja siitä tuli tutkimuskohde monilla tieteenaloilla, kuten humanistisissa tie- teissä. (Kreiwirth 2000, 294–298.)

Narratiivit, kuten sadut sisältävät kulttuurisia malleja. Kulttuurinen malli voi olla esi- merkiksi ilkeä äitipuoli. Tämä malli esiintyy muun muassa Tuhkimo- ja Lumikki- saduissa. Koska oman aineistoni vastaajat ovat kuulleet kyseiset sadun, he ovat tutustu- neet tähän kulttuuriseen malliin (eli ilkeään äitipuoleen). Huomatessaan samankaltaisen tilanteen Anna- ja Runotyttö -kirjoissa, he havaitsevat saduista tutun kulttuurisen mallin. Näin ihmisten ymmärrys ja kulttuuriset mallit kohtaavat.

Kuten edellä on selitetty, kulttuuriset mallit ja kulttuuriset konventiot eivät ilmene ihmi- sille sellaisenaan, vaan ne rakentuvat ihmisten yhteisten narratiivien kautta. Teoksessaan *In Cambridge Introduction to Narrative* H. Porter Abbott kuvaa narratiivin olevan kuin kaksisuuntainen katu, sillä ilman sitä ei synny ihmisten keskinäistä kommunikointia (Abbott 2002, xi-xii). Narratiivit voi jakaa kirjallisuuden kaltaisiin lajeihin, kuten novel- liin, tragediaan ja komediaan, mutta myös vapaasti kerrotuissa lajeissa, kuten lyyrisessä runossa esiintyy narratiiveja (Abbott 2002, 2). Narratiivien avulla rakennetaan maail- maa, ja tarinan avulla tapahtumia tehdään ymmärrettäviksi (Abbott 2002, 6). Folkloristi Laura Starkin (2006, 81–82) mukaan ihmisillä on taipumus muodostaa näkemästään ja kuulemastaan narratiiveja, ajatella asioita henkilöhahmojen ja juonenkäännteiden kautta sekä odottaa loppuratkaisua. Narratiivit auttavat ihmisiä ymmärtämään ja käsitteel- listämään monia asioita, kuten esimerkiksi käsitystä siitä, miten kirjan tapahtumat ete- nevät.

Osa narratiivisuuden monista tutkijoista, kuten Gerald Prince on sitä mieltä, että narrati- ivilla pitää olla kertoja. Näin esimerkiksi elokuvat, joissa ei ole kertojaa, jäävät narratiiv- in käsitteen ulkopuolelle. Monet muut narratiivien tutkijat eivät pidä kertojaa välttämättömänä, vaan ennemminkin pitävät sitä yhtenä osana narratiivin monista osa- sista. Abbott hyväksyy tämän laajemman määritelmän narratiivista, joka ei vaadi eril- listä kertojaa. (Abbott 2002, 12–13.) Olen samaa mieltä Abbottin kanssa siitä, että nar-

ratiivisuuden käsitteeseen ei tarvitse sisällyttää vaatimusta erillisestä kertojasta.

Narratiivin ulottuvuuksia ovat tarina (story) ja narratiivinen diskurssi (narrative discourse). Tarina on tapahtuma tai tapahtumasarja, kun taas narratiivinen diskurssi on nuo tapahtumat esitettyinä. (Abbott 2002, 16.) Tarina on välittäjä, jotain jonka jokainen kokoaa itse, muodostaen näkemyksen (eli tarinan) siitä mitä lukee tai näkee (Abbott 2002,17). Tarina konstruoidaan laajemmasta kokonaisuudesta, joten tarinan avulla syntyy käsitys narratiivisesta diskurssista.

Narratiivisuuteen liittyvät konventiot eivät ole universaaleja, sillä kerronnan kriteerit vaihtelevat kulttuurista toiseen. Kertomus ja kerronta koostuvat tietyistä säännöistä. (Stark 2006, 87.) Sosiaalipsykologi Kenneth Gergenin (2007, 3, 8-10 [online]) mukaan kerronnan kulttuuriset konventiot ovat hyödyllisiä kaavoja kerrottaessa omasta henkilökohtaisesta historiasta ja identiteetistä. Kulttuurisista konventioista etsitään mallia oman itsen ilmaisulle hyväksyttävillä tavoilla, jotta muut saman kulttuurin jäsenet pystyvät ymmärtämään kertojan tarkoitusperiä (Stark 2006, 88). Samalla yhtenäinen sosiaalinen todellisuus ja itsetuntemus vahvistuvat (Gergen 1998, 7-10 [online]). Narratiivien kautta ilmenevät kulttuuriset konventiot mahdollistavat tavan kertoa asioista siten, että muut ihmiset ymmärtävät sanoman. Näin vastaaja pystyy kuvaamaan lukukokemustaan niin, että vastausten lukija (kuten tutkija) käsittää, mitä hän on tarkoittanut. Kulttuuriset konventiot sisältävät samassa kulttuurissa elävien ihmisten yhteiset käsitykset siitä, miten asioita kuvataan ja kerrotaan ymmärrettävästi eteenpäin.

Omaelämäkertoja tutkinut Anni Vilkkö kuvaa sitä, miten teksti ja lukija, tässä tapauksessa informantti ja tutkija, kohtaavat (Vilkkö 1997, 81). Yhteistä merkitysmaailmaa saattaa erottaa esimerkiksi sukupolvien mittainen kuilu. Pohjimmiltaan omaelämäkertojen ilmaisu on sosiaalista, ja tutkijan pitää pystyä asettumaan sekä eläytymään informantin asemaan, jotta tulkinta on mahdollista. (Vilkkö 1997, 82–83.) Nykyisin kulttuuriset konventiot eivät välttämättä ole sidoksissa kansalliseen kulttuuriin, sillä globalisoituvaa maailmaa tuo kaukana toisistaan asuvia ihmisiä lähemmäksi toisiaan, esimerkiksi nopean tiedonvälityksen ja internetin kautta. Eurooppalaiset saattavat jakaa keskenään yllättävänkin samankaltaisen kommunikointijärjestelmän, joka mahdollistaa

merkitysten välittymisen.

Lukukokemuksen aikana lukijat suhtautuvat lukemaansa sadunomaisesti etenkin silloin, kun he eivät pohdi sitä, onko heidän lukemansa tarina totta vai ei. Sadunomaisuus antaa lukijalle mahdollisuuden mielikuvien rakentamiseen ja eläytymiseen heidän omien mieltymystensä mukaan, omilla ehdoillaan. Omassa aineistossani sukupuoli on tärkeässä asemassa, sillä tyttökirjat koetaan nimenomaan tytöille ja naisille suunnattuna lajina, heidän omana maailmanaan. Seuraavista aineistolainauksista käy ilmi, millaisia vaikutuksia lukukokemuksilla on ollut vastaajiin.

Niiden [kirjojen] maailma oli minulle hetkittäin elävämpi kuin se maailma, jossa elin. (nimim. MP, ikä ei tiedossa)

Anna oli paitsi ystävä, myös idoli. Nimesin kauneimpia, Amerikasta asti tuotuja paperinukkejani Annan ystävien mukaan. Anna aiheutti senkin, ettei hänen jälkeensä oikein kukaan tuntunut enää miltään. Jätin monet tyttökirjat kesken sankarittarien osoittauduttua tylsiksi, teennäisiksi ja persoonattomiksi. Muissa, etenkin modernimmissa tyttökirjoissa, ärsytti niiden ylenkatseellinen suhtautuminen rimpsujen ja kankaankuosien kuvailuun. Tai kuvailuun ylipäätänsä, minusta oli tärkeää tuntea maisemat, henkilöt ja leningit, voidakseen todella paneutua myös juoneen ja tapahtumien kulkuun. Kirjailijan taidoista kertoo luontevuus, jolla hän pystyy vuorottelemaan kerromuksen ja kuvailun välillä. Parhaimmillaan, kuten Montgomeryn kirjoissa, lukija ei edes huomaa tätä, vaan teksti soljuu yhtenäisenä eteenpäin. (Naisvastaaja 2, s. 1983.)

Sadut toimivat viihteenä, ja niiden kautta lapsi saa kosketuksen historiaan (Apo 2001, 16, 26). Kun lapselle luetaan tai kerrotaan suullisesti satuja, hän oppii visualisoimaan ja kuvittamaan kertomuksia omassa mielessään, mikä on hyödyllinen taito. Klassikon aseman saavuttaneet sadut ovat psykologisesti hyvin palkitsevia, sillä niissä käsitellään realistisia pelkoja ja toiveita, joista sadussa selvitetään tyydytystä tuottavalla tavalla. (Apo 2001, 26.)

Viime vuosikymmeninä satuja on tutkittu myös feministisestä näkökulmasta. Suomessa kerätyistä saduista suurin osa on maskuliinisia, ja kymmenen yleisemmän sadun joukossa on vain yksi feminiininen kertomus, Tuhkimo (Apo 2001, 16). Feminiinisessä sadussa on naispäähenkilö, ja usein klassiset sadut mielletäänkin tyttöjen viihteeksi, ”prinsessasaduiksi” (Apo 2001, 24). Feministit ovat nähneet satujen naiset miesvallan alai-

suudessa olevina ja passiivisina. Niinpä saduista on etsitty myönteisiä naiskertomuksia ja lisäksi feministit ovat uudelleentulkinneet satuja naisten itsetuntoa kohottavalla tavalla. (Apo 2001, 24–25.)

Saduissa on nostalgiaa, sillä niissä rakennetaan menneisyyden maailmaa positiivisessa hengessä. Nostalgian lisäksi mielikuvien rakentaminen on tärkeä osa satujen, mutta myös muun kirjallisuuden lukemista. Sadun lukemisen ja kokemisen tavat sopivat hyvin oman aineistoni lukukokemusten tarkasteluun.

Kun vastaajat kirjoittavat lukukokemuksistaan, he käyttävät narratiiveja ja kulttuurisia konventioita, jonka turvin he uskovat tutkijoiden ymmärtävän, mitä he ovat kirjoittaneet. Vaikka oma aineistoni ei koostukaan omaelämäkertoista, voin hyödyntää siinä käsitystä omaelämäkertatutkimuksesta. Omaelämäkertatutkija Philippe Lejeunen käsite omaelämäkertatutkimus tarkoittaa kapeassa merkityksessään sitä, että vastaaja lupautuu kertomaan elämäkerrassaan totuuden itsestään ja elämästään, siten miten hän sen näkee (ks. Vilkkö 1997, 79). Omaelämäkertatutkimuksella varmistetaan se, että kirjoittajaminä ja tekstin minä on sama henkilö (ks. Vilkkö 1997, 79). Anni Vilkkö (1997, 79) laajentaa väitöskirjatutkimuksessaan Lejeunen omaelämäkertatutkimusta käsittämään informantin ja tutkijan yhteisiä ja tunnistettavia kerrontatapoja ja kulttuurisia malleja. Sopimuksella kirjoittaja varmistaa, että vastaanottaja ymmärtää hänen sanomansa. (Vilkkö 1997, 79.) Maaria Linko puolestaan puhuu samaan asiaan liittyen suoraan kirjailijalle lähetettyjen lukijakirjeiden kohdalla lukijakirjesopimuksesta (Linko 1998, 86).

Yhteenvetona lukutapahtumaa, sen välittymistä tutkijalle ja siitä tehtäviä havaintoja voisi kuvata seuraavanlaisesti. Ensiksi, narratiivinen kehys ja sadunomaisuus auttavat lukijaa ymmärtämään, minkälaisia Montgomeryn Anna- ja Runotyttö -kirjasarjat ovat ja miten niihin voi suhtautua. Tämän jälkeen vastaaja/lukija kirjoittaa vastauksensa, mikä sisältää kuvauksen hänen henkilökohtaisesta lukukokemuksestaan. Vastaaja olettaa tutkijan ymmärtävän hänen kuvauksensa lukukokemuksesta, koska vastaaja luottaa jakavansa tutkijan kanssa saman kulttuurisen tietämyksen ja samat käsitykset sadusta ja sadunomaisuudesta. Primaariaineiston naisvastaajien yhteinen alue, jota voi kutsua myös jaetuiksi narratiivisiksi konventioiksi, syntyy omien tutkijanhavaintojeni kautta.

Jokainen vastaaja kommunikoi tutkijan kautta, jolloin vastaajien lukukokemuksista muodostuu yhteisöllinen alue.

3. AINEISTON PARIIN

Tämän luvun johtoajatuksena on tutkimukseni primaariaineiston tekeminen mahdollisimman ymmärrettäväksi lukijalle. Tavoitteenani on muodostaa aineistosta selkeä kokonaisnäkemys, jonka pohjalle aineistoanalyysi tulee rakentumaan. Näin lukija pystyy seuraamaan tekemiäni valintoja, ensin aineistoon tutustuttaessa ja myöhemmin aineistoanalyysin aikana. Ensimmäisessä alaluvussa kerron taustatietoa keruukilpailuista yleensä. Muissa alaluvuissa keskityn tarkemmin kuvaamaan kyseiseen keruukilpailuun tulleita vastauksia, oman tutkimukseni rajauksia ja informanttien samastumista kirjan päähenkilöihin sekä tapahtumiin. Lisäksi kuvaan aineistoon tutustumisen myötä syntyneitä omia reaktioitani. Annan ja Runotytön -jäljillä keruukilpailuun vastanneista naisista käytän nimitystä vastaaja, lukija tai informantti ja heidän kirjoituksistaan nimitystä vastaus.

3.1. Keruukilpailu aineistonhankintamenetelmänä ja teemakirjoittaminen

Sana *keruu* saattaa tuoda mieleen ajatuksen, että perinne olisi jossain ikäänkuin valmiina pakettina odottamassa kerääjäänsä. Keruussa ei kuitenkaan varsinaisesti löydetä mitään, keruu on yhdessä tuottamista, keruun järjestäjien ja tiedonantajina toimivien kohtaamista, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. (Pöysä 1997, 39, kursivointi Pöysän.)

Aineistot eivät synny puolueettomasti arkistolaitosten avustuksella, vaan tietyt mahdollisuusehdot sekä intressikamppailut vaikuttavat aineistojen syntymiseen. Näitä intressejä ja ideologioita sisältäviä aineistoja voi kuitenkin käyttää monenlaisessa tutkimuksessa. Suomen Kirjallisuuden Seuralla on arvovaltainen asema kirjoituskilpailun järjestäjänä. SKS on perustettu vuonna 1831, ja vuosien mittaan se on kerännyt huomattavat määrät arkistoaineistoa kansanperinteestä (SKS. Seuran syntyvaiheet [online]; SKS:n yleisluettelo keruukilpailuista [online]). Oppineiden järjestämiä perinteenkeruuhankkeita on järjestetty jo 1800-luvun puolivälistä lähtien. SKS järjesti ensimmäisen varsinaisen keruukilpailunsa vuonna 1935, sata vuotta Kalevalan ilmestymisestä kuluneen juhlavuoden kunniaksi. SKS:llä on vastaajaverkosto, lisäksi se järjestää vuo-

sittain monia keruukilpailuita (Kurki 2004, 65.) Ainakin Annan ja Runotytön jäljillä -keruukyselyyn vastanneiden ihmisten silmissä Suomen Kirjallisuuden Seura vaikuttaa luotettavalta taholta, jonka käsiin voi huoletta jättää oman vastauksensa. Keruukilpailun vastausten mukana tulleissa saatekirjeissä suhtaudutaan keruun järjestäjään kunnioittavasti. Muutamissa vastauksissa sävy on jopa anteeksipyytelevä, etenkin silloin, kun vastaus on kirjoitettu käsin tai kirjoituskoneella, jolloin sen luettavuus on vaikeaa.

Jyrki Pöysä ja Senni Timonen (2004) ovat tutkineet henkilökohtaisen tiedon esiintymistä SKS:n Kansanrunousarkiston keruuohjelmissa. 1800-luvun aikana henkilökohtaiset tiedot olivat henkilötietoja, kuten nimen ja osoitteen tallentamista, joita käytettiin henkilön identifiointiin ja mahdollisten keruukilpailun palkintojen toimittamiseen. Henkilötiedoilla todennettiin, että aineisto on todellakin kerätty informanteilta. 1900-luvulla henkilökohtaisuudesta tuli vähitellen uudella tavalla merkityksellistä. Subjekteista, kuten kerääjistä ja kertojista, alettiin tallentaa omakohtaista tietoa ja heistä tuli oleellinen tutkimuskohde. (Pöysä ja Timonen 2004, 219–221, 227, 246–247.)

1960-luvulla SKS:n ja Museoviraston kansanperinteen kerääjiltä kysyttiin heidän toiminnastaan, jolloin selvitettiin kontekstualisoivia ja lähdekriittisiä tietoja. Näin ihmisten elämäkerralliset tiedot tulivat tutkimusten piiriin, ja sama tapahtui useiden muiden keruukilpailuiden myötä. Varsinainen omaelämäkerta, jossa kirjoittaja ja kokija on sama henkilö, tuli keruun kohteeksi 1970-luvulla. Henkilökohtaista ja omaelämäkerrallista tietoa ovat arkistoihin tuottaneet myös muistelua tai kokemuksia sisältävät keruuteemat. Kokemuksellisuus ja nykypäivän ilmiöiden tallentaminen tulivat kiteytyneen folklore-kerronnan ja menneen dokumentoinnin tilalle. Yhteiskunnalliseksi ilmiöksi luokiteltava yksilöllistyminen ja subjektin korostaminen ovat nostaneet yksilön esiin myös folkloristisessa tutkimuksessa, jopa niin, että on liian psykologissävytteisesti yritetty mennä informantin persoonan analysointiin. (Pöysä ja Timonen 2004, 236–238, 241–242, 244, 247.)

Annan ja Runotytön jäljillä - aineisto on tavallaan omaelämäkerrallista, sillä lukijat kertovat lukukokemusten myötä paljon myös itsestään ja oman elämänsä kulusta. Kokemuksellisuus on vahvasti esillä. Kyseinen aineisto on sikäli omalaatuinen, että siinä ker-

rotaan niin tämän päivän kuin menneenkin tapahtumista, lukukokemusten kautta. Vastajat saattavat hahmottaa ja kertoa omaelämäkertansa Anna ja Runotyttö -kirjasarjojen kautta. Kyselyyn vastanneilta pyydettiin melko tarkat henkilötiedot, kuten nimi, yhteystiedot, syntymävuosi, koulutus ja ammatti, vaikkakaan kaikki vastaajat eivät ilmoittaneet pyydettyjä tietoja.

Suomessa käytetty termi muistitieto ei tee eroa sen suhteen, onko tieto kerätty suullisesti vai kirjallisesti. Useasti muistitieto-termillä onkin viitattu keruukilpailuiden tuottamaan kirjalliseen aineistoon. (Pöysä 1997, 34.) Pöysä ehdottaakin keruukilpailuihin viitattavaksi termiksi kilpakeruu(vastaus)sopimusta, joka tarkoittaa totuudenmukaista oman elämän ja folkloren muistelua (Pöysä 1997, 311). Termi viittaa Lejeunen omaelämäkertasopimukseen, jota Suomessa on soveltanut Anni Vilkkonen (1997, 79).

Kulttuurintutkijat Outi Fingerroos ja Riina Haanpää (2006, 28) määrittelevät muistitiedon käsittämään kaikki menneisyyden tulkinnat, myös "tavallisten ihmisten" näkemykset. Muistitietotutkimuksen parissa on menneisyyden tulkintojen lisäksi mahdollista tutkia myös muistelukerrontaa. Muistitieto voi olla tutkimuksessa yhtä hyvin lähde kuin kohde. Suomalaisessa muistitietotutkimuksessa korostetaan kirjoitettuja vastauksia, kuten esimerkiksi keruukilpailujen kautta tulleita aineistoja. Suomessa muistitietotutkimus on vakiinnuttanut asemansa tieteen parissa reilussa kahdessakymmenessä vuodessa. Muistitietotutkimuksen suomalainen ominaisuus on metodologinen suuntautuneisuus. (Fingerroos ja Haanpää 2006, 25–29; ks. Fingerroos ja Peltonen 2006, 9.)

Pirjo Korkiakankaan mukaan muistitieto-termi kuvaa muistetun aineiston erityisluonnetta, kuten muistinvaraisuutta (2006, 124). Ylipäätään muistitietotutkija on kiinnostunut menneisyyden moniäänisyydestä, eikä niinkään menneisyyden faktoista tai totuudesta. Samanaikaisesti hän tutkii sekä mennyttä että omaa aikaansa. Muistitieto on luonteeltaan konstruktivistista, ja se tuotetaan muistelutilanteissa. Tästä muistelutilanteissa syntyneestä muistitiedosta tutkija muodostaa oman rekonstruktionsa. (Fingerroos ja Haanpää 2006, 33, 34.) Itsekin tutkin primaariaineiston kautta sekä mennyttä, josta vastaajat kertovat, että nykyisyyttä, eli vastaajien kirjoitushetken näkemyksiä. Muistitietotutkijoiden tapaan olen kiinnostunut muun muassa vastaajien erilaisista näkemyksistä

kirjoihin liittyvästä menneisyydestä. Oma analyysini on rekonstruktio vastaajien muistelemasta kirjojen lukukokemuksista.

Satu Apo (1995, 173) käyttää termiä teemakirjoittaminen (temaattinen kirjoittaminen) sellaisesta kirjoittamisesta, jossa informantit sitoutuvat tutkimusprosessiin ja tuottavat aktiivisesti kirjoitettua tietoa tutkimuskohteesta (Apo 1995, 173). Teemakirjoittaminen kuvaa parhaiten keruukilpailujen aineistoja, sillä yleensä aineistoa etsitään nimenomaan tietystä aiheesta, johon lukijat vastaavat oman kiinnostuksensa perusteella.

Miksi ihmiset vastaavat keruukyselyihin? Keruukyselyn aiheen pitää tavalla tai toisella koskettaa lukijaa, ja tämä pätee jokaiseen yksittäiseen aineiston keruuseen (Taira 2004, 41–42). Lisäksi kirjoittamisen täytyy olla jossain määrin luontevaa ja mielekästä. Vaikutusta on myös sillä, miten laajasti keruukilpailusta on tiedotettu, esimerkiksi onko se julkaistu lehdissä. (Taira 2004, 41–42.) Myös vastausajan pituudella on merkitystä. Keruukilpailun vastaukset rakentuvat monen tekijän yhteissummasta.

Perinteentutkija Ulla-Maija Peltosen mukaan käsitys aineistosta muotoutuu arkiston, kentän ja tutkimuksen vuorovaikutuksen tuloksena. Tutkijan lisäksi valintoja tekevät myös perinteen kerääjä ja kertoja. Peltonen on analysoinut vuoden 1935 Kalevalan riemuvuoden kilpakeruuta, jonka myötä kertyneeseen aineistoon hän on nähnyt vaikuttaneen niin kerääjille luvatut rahapalkinnot, laajan uutisoinnin lehdistössä ja määritelmät siitä, mikä on hyväksyttyä ja arvostettua perinnettä. Ylipäätään tutkimuksessa ja arkistossa tapahtuva luokittelu on subjektiivista toimintaa, joten sitä pitää tarkastella lähdekriittisesti. On myös tärkeää arvioida oman tutkimuksen aikana tehdyt luokittelut uudelleen ja korjata niitä tarpeen mukaan. (Peltonen 2004, 199–213, 215.)

Vastaajan oma suhtautuminen itsestään kirjoittamiseen saattaa olla vähättelevää, ja kirjoittamisen tarkoitus saattaa olla totuuden kertominen, ei niinkään kilpailussa pärjääminen. Kirjoittajaidentiteetti on myöhemmin saattanut vahvistua, kun kirjoittajan teksti on esimerkiksi julkaistu antologiassa. Kirjoittamistilanne on itsestään selvästi yksityinen ja intiimi, eikä sen merkitystä aina välttämättä huomaa analysoida. Kirjoituksesta ilmevä intiimiys sen sijaan saattaa olla tarkoin harkittua, eikä niinkään intiimin kirjoitusti-

lanteen tulosta. Kirjoittamista ohjaavat hieman haastattelijan tapaan keruukyselyn ilmoituksen apukysymykset, joskin kirjoittaja saa vapaammin valita tulkintalinjansa. Kirjoittaminen kannustaa omaelämäkerralliseen kerrontaan ja myös fiktiivisyyteen. Helposti saatetaan kirjoittaa kuvitteellisesta minästä, ja unohtaa rajat totuusehdoista. (Pöysä 2006, 228–231.) Annan ja Runotytön jäljillä -aineistossa esiintyy usein haaveilua liittyen tulevaisuuteen, jossa kuvitellaan, mitä kaikkea (kyseisiin kirjoihin liittyvää) kirjoittaja haluaisi vielä tehdä, vaikkei se todellisuudessa olisikaan mahdollista.

Keruukyselyyn vastaamisen muotoon saattaa vaikuttaa koulun äidinkielenopetus aineen kirjoittamisesta. Tällöin teksti kirjoitetaan ikään kuin kouluaineeksi annetusta otsikosta. Myös muita, esimerkiksi kaunokirjallisuudesta tuttuja kirjoittamisen käytäntöjä (kuten dialogi ajatusviivoineen) saatetaan soveltaa omaan kirjoittamiseen. (Pöysä 2006, 234.) Omassa primaariaineistossani Montgomeryn kirjoitustyylin vaikutus näkyy keruukilpailun vastauksissa, sillä kirjailijan kuvailevaa ja kaunista kielenkäyttöä jäljitellään.

Usein keruukilpailun ilmoituksissa pyydetään muistelemaan valmiita kertomuksia, kuten aiheeseen liittyviä kaskuja, tarinoita ja uskomuksia (Pöysä 2006, 236). Annan ja Runotytön jäljillä -aineiston keruuilmoituksessa tätä pyyntöä ei ole. Pöysä esittää mahdollisuuden tarkastella vastausta kokonaisuudessaan kertomuksena, vaikka siihen liittyisi-kin erilaisia piirteitä, folklorea ja vapaata kerrontaa (Pöysä 2006, 236). Omassa tutkimuksessa tarkastelen myös primaariaineistoa omina kokonaisina kertomuksinaan, jotka saattavat sisältää monia, erilaisia piirteitä. Tämä valinta oli itsestään selvä, sillä en nähnyt oikeudekseni ”paloitella” vastaajien omia näkemyksiä, etenkin kun monet vastaajista olivat rakentaneet omannäköisensä kertomuksensa, jossa usein oli selkeä aloitus ja lopetus.

Tarttumapintaa ja reflektointia oman aineiston rajaamiselle olen etsinyt vastaavia aineistoja käyttäneiltä tutkijoilta. Kimmo Jokisen teoksessa *Suomalaisen lukemisen maisemaihanteet* yksi kolmesta primaariaineistosta on haastatteluaineisto, jossa vastaajat kertovat mielikirjoistaan (Jokinen 1997, 11–12). Kertomalla mielikirjallisuudestaan he kertovat myös itsestään ja kulttuurinsa ideaalimaisemasta. Jokinen on rajannut analyysin kohteensa suomalaisiin aikalaiskirjailijoihin, sillä hänen tutkimustavoitteenaan

on myöhäismodernin kulttuurin maisemaihanteiden selvittäminen. (Jokinen 1997, 12–13.) Näin Jokinen valitsee aineistosta hänen tutkimuskysymyksensä kannalta eniten ja oleellisinta tietoa antavat vastaukset.

Jätkäperinteestä kerättyä kirjoituskilpailun aineistoa analysoidessaan Jyrki Pöysä (1997, 51) on kehitellyt erilaisia vastaajapositioita, jotka kuvaavat keruukilpailuihin kirjoittaneiden ihmisten suhdetta käsittelemiinsä asioihin. Pöysän aineiston viisi vastaajapositioita ovat itse metsätöitä tehneet, toisen käden muistelijat, kerääjät, sivustaseuraajat ja viimeisenä vastaajat, joiden positiosta ei ole tietoa. (Pöysä 1997, 51, 53.) Omaa aineistoani en aio lähestyä vastaajapositioiden kautta, sillä siinä ei erilaisia tekijyyksiä ja sitä kautta vastaajapositioita juurikaan esiinny. Vaikka osa primääriaineistoni vastaajista suhtautuu kriittisesti ja arvostellen tyttökirjojen maailmaan, ovat vastaukset pääosin myönteisesti suhtautuvia kertomuksia lukukokemuksista ja niiden herättämistä ajatuksista sekä vaikutuksista todelliseen maailmaan. Tutkimuskysymysteni kautta pääsen parhaiten rajaamaan ja luokittelemaan aineistoani.

3.2. Aineiston kuvaus

Kandidaattityön jälkeen menin uudelleen aineiston pariin huhtikuussa 2007. Aineisto oli vähintään yhtä mielenkiintoinen kuin edellisellä tutkimuskerralla. Useat vastaukset olivat omia yksittäisiä, huolella rakennettuja tarinoitaan, aina otsikosta alkaen. Gradua varten luin kaikki aineiston 222 kirjoitusta ja tein niistä kattavat muistiinpanot. Aineistoa tutkiessani pidin koko ajan tutkimuspäiväkirjaa, johon kirjasin aineiston herättämiä ajatuksia, työskentelytapoja ja havaintoja aineiston tutkimuksen edistymisestä. Tutkimuspäiväkirjasta oli, ja on vieläkin suurta apua, sillä siinä ilmenevät tutkimuksen aikaiset vaiheet ja rajaukset, joita ei enää muuten tarkasti muistaisi. Valitsin aineistosta 66 avainkirjoitusta, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiäni, siis sitä, millainen lukukokemus on, ja esiintyykö vastauksissa naisten yhteisöllinen ja sadunomainen alue (tutkimuskysymykset esiteltä tarkemmin luvussa 1.1.). Tutkimuskohteenani on siis koko aineisto, jota analyysivaiheessa edustavat avainkirjoitukset (joista osa on hallussani kopioituina)

ja muistiinpanot muista vastauksista. Avainkirjoitusten määrä on melko suuri, mutta etenkin aineiston lukemisen alussa niiden valitseminen ja etenkin vastauksien pois karsiminen oli hyvinkin hankalaa. Valitsemalla monta avainkirjoitusta pystyn luotettavimmin selittämään ja analysoimaan laajaa alkuperäisaineistoa.

Kun menin graduvaiheessa tutkimaan aineistoa, yritin aluksi unohtaa kaikki kandidaattityön aikana syntyneet ennakko-oletukset ja -käsitykset. Yritin olla ”avoin aineistolle”, etsiä sieltä inspiraatiota, jolloin saattaisin huomata uusia, mielenkiintoisia seikkoja. Näin kyllä kävikin, tosin nämä havainnot olivat lähinnä yksittäisiä, pienempiin asioihin liittyviä, kuten esimerkiksi se, miten moni vastaaja on nähnyt Annan fyysisen ulkonäön ihailtavana ja tavoittelemisen arvoisena. Ensimmäisten aineistontutkimuskertojen aikana suurin osa teksteistä oli mielestäni avainkertomusten arvoisia. Vähitellen opin tekemään karsintaa, valitsemaan sellaisia tekstejä, jossa etsityt merkitykset esitetään selkeästi ja tarkasti, mahdollisimman kattavasti. Lisäksi yritin valita tekstejä, jotka eivät toista toisiaan, vaan tuovat erilaisen näkemyksen asiaan tai paljastavat kokonaan uusia piirteitä. Näin oma aineistoni koostuu vastauksista, jotka edustavat koko aineistoa, selittäen tarkasti ja laajasti koko aineistoa, eli myös niitä vastauksia, jotka eivät ole avain-tekstejä. Avainkertomuksissani on toisistaan poikkeavia tekstejä, ja myös sellaisia, joissa Anna- ja Runotyttö -kirjojen piirteitä kyseenalaistetaan ja arvostellaan.

Tutkiessani aineistoa kesti muutaman päivän huomata, miten tietyt asiat toistui vastauksissa uudelleen ja uudelleen. Tämän havainnon jälkeen pystyin kiinnittämään huomiota uudelleen toistuviin piirteisiin, ja tallentamaan niitä ylös. Yksi tällainen piirre on esimerkiksi kuvaus siitä, miten vastaaja oli saanut itselleen ensimmäisen Anna- tai Runotyttö-kirjan. Suurimmassa osassa vastauksista kirja oli saatu äidiltä, isoäidiltä tai muulta naissukulaiselta, ja kirjan antajaa arvostettiin.

Tutkimusprosessin aikana myös oma lukijuuteni joutui koetukselle. Miten olla ihailematta kauniisti ja hyvin kirjoitettua tekstiä ja keskittyä pelkästään tutkimuskysymyksiin? Miten jättää yksikään hyvin kirjoitettu vastaus avainkirjoitusten ulkopuolelle? Etenkin, kun suurin osa kirjoituksista kuului tähän hyvin kirjoitettujen vastauksien joukkoon. Oman lukijuuden mietiskely ei rajoittunut ainoastaan keruukilpailun vastausten

lukemiseen, vaan pohdin myös itseäni kaunokirjallisuuden lukijana. Monien vastaajien tavoin tunnistin itseni ahmijalukijaksi, ja vaistomaisesti vastauksia lukiessani peilasin vastaajien lukukokemuksia omiini. Koska en kuitenkaan aikaisemmassa vaiheessa ole lukenut Anna- ja Emilia-kirjasarjoja, eivät omat vertailuni vieneet päähuomiota tutkimusprosessista. Lisäksi peilailu omaan lukijuuteen auttoi ymmärtämään vastaajien lukijuutta suhteessa toisiinsa. Keruukilpailuaineistoa lukiessani en tuntenut itseäni pelkästään ulkopuoliseksi tutkijaksi, vaan pystyin myös tarvittaessa eläytymään vastaajien lukukokemukseen.

Nimitän valitsemiani vastauksia avainkertomuksiksi, sillä ne ovat ikään kuin avain koko aineiston avautumiseen. Avainkertomusten kautta pääsen käsiksi tutkimuskysymyksissä rajautuneisiin teemoihin, joista työn tekemisen myötä hahmottautuvat ne kaikkein oleellisimmat merkitykset oman työni kannalta. Valitsemani 66 avainkertomusta edustavat koko aineistoa, ja niiden pohjalta teen tulkintoja tutkimuskysymyksiini tukeutuen.

Avainkirjoitusten valitseminen oli aluksi hankalaa, sillä esimerkiksi nostalgia oli etsittävä tai tulkittava tekstistä. Vastaajat eivätkä itse välttämättä tiedostaneet nostalgiansa, vaan kertoivat vanhan ihannoinnista tai menneen maailman hyvydestä. Moninainen, vapaasti kirjoitettu aineisto ei ole helppo tutkimuskohde. Vastauksia lukiessa sai olla koko ajan tarkkana, ettei tempaudu liiaksi mielenkiintoisten tarinoiden tai ihmiskohtaloiden mukaan, vaan että tutkimuskysymykset pysyvät selkeänä mielessä. Kuitenkin aineiston edustavuus säilyi hyvin, sillä etsin monipuolisia ja toisistaan poikkeavia kuvauksia muutamista ilmiöistä, jotka olivat yleisiä koko aineistossa.

Vaikka olenkin valinnut aineistosta avainkirjoitukset, aineistosta puhuessani puhun koko vastaajien joukosta, en pelkästään avainkertomuksista. Avainkertomukset ovat apukeino koko aineiston hallitsemiseen. Naisvastaajien ikäjakauma on erittäin laaja, sillä aineiston vanhin vastaaja on syntynyt vuonna 1926. Kolme vastaajaa on syntynyt 1990-luvulla, heistä nuorin vuonna 1993. Vastaajien iän keskiarvo on 59 vuotta, joten suuri osa vastaajista on lukenut kirjoja 1950-luvulla, noin kymmenenvuotiaana. Vastaajien laava ikäjakauma tuo esiin sen, miten monenikäiset ihmiset ovat lukeneet ja olleet kiinnostuneita Lucy Maud Montgomeryn Anna- ja Runotyttö -kirjasarjoista.

Vastauksien pituus vaihtelee vajaan sivun kirjoituksista kymmenen liuskan pituisiin teksteihin. Keskimääräinen vastauksen pituus on noin kaksi tai kolme liuskaa. Vastauksia on kirjoitettu käsin, kirjoituskoneella ja tietokoneella. Käsin kirjoitetuista ja osasta kirjoituskoneella kirjoitetuista vastauksista oli vaikea saada selvää, ja niiden lukeminen oli aikaa vievää. Varsinaisten kirjoitusten lisäksi on lähes kaikilla vastaajilla mukana saatekirje, jossa he kertovat kilpakeruuilmoituksessa pyydettyjä henkilötietoja. Saatekirjeessä useat vastaajat lähestyvät keruun järjestänyttä Anna Makkosta, kiitellen hyvästä kilpakeruun aiheesta ja toivotellen hyvää jatkoa. Makkonen on ottanut yhteyttä niihin vastaajiin, jotka ovat unohtaneet ilmoittaa taustatietonsa (ammatti, syntymäaika ja yhteystiedot, usein myös koulutus), jolloin keruun organisoivan henkilön ja vastaajien kesken on syntynyt pienimuotoista kirjeenvaihtoa.

Runotyön ja Annan jäljillä -keruukilpailuun tulleissa vastauksissa näkyy selkeästi informanttien kirjallinen suuntautuneisuus. Vastaukset ovat ymmärrettäviä, ja lähestulkoon kaikki ovat kieliopillisesti oikeinkirjoitettuja, sisältäen johdannon ja päätöskappaleen tai päätöslauseet. Muutamia kirjoituksia on otsikoitu ja jopa väliotsikoitu. Vain yhdessä kirjoituksessa käytetään mä-muotoa, muut puhuvat minästä tai nimittävät itseään muiden keinojen avulla. Koululaisten kirjoitukset poikkeavat tietysti aikuisten vastaavista, mutta niistäkin huomaa, miten tekstin muotoilemiseen ja kirjoittamiseen on panostettu.

Kirjoitusten rakenne ja muut erityiset piirteet ovat samankaltaisia monissa vastauksissa. Pitkät ja huolitellut lauserakenteet ovat yleisiä. Kieli on kuvailevaa ja harkittua: huomaa, että kirjoituksiin on panostettu. Vastaajat värittävät tekstiään adjektiivein ja kuvauksin, joista muutamia esimerkkejä ovat ”hykerryttävä”, ”olin antanut Anna-sarjalle pikkusormen”, ”sykähdyttävimmät hetket”. Runollisia vaikutuksia on myös havaittavissa, joista selkeimpänä esiintyy oi-sanon käyttö.

Kylmä väre kipaisee selkääni ajatellessani sitä kaarisiltaa, jolla Anna ja oi niin täydellinen Gilbert tapasivat. (nimim. Tähteään etsivä, s. 1979.)

Miksi kirjoittajat ovat halunneet kirjoittaa täydellistä tekstiä, rakentaa ”oikeanlaisen”

vastauksen? Tähän saattavat vaikuttaa useat tekijät, kuten keruukilpailun ilmoitus (ks. liite 1). Koska kyseessä on kilpailu, jota ovat järjestämässä nimeltä luetellut, kenties tunnetutkin ihmiset, haluavat vastaajat panostaa omaan kirjoitukseensa. Lisää innoitusta on taatusti antanut mahdollisuus saada oma kirjoituksensa julkaistuksi, sillä antologian tekemisestä on maininta keruukilpailun ilmoituksessa. Oma innoituksensa vastausten korkealaatuisuuteen on saattanut tulla lukukokemusten kohteiden kirjoittajalta, Lucy M. Montgomeryltä. Hänen kaunis, paljon (luonnon)kuvailuja sisältävä kirjoitustyyli on ollut monien vastaajien mielestä ihailtavaa, ja tärkeä syy kirjojen viehättävyydelle. Keruukilpailua varten monet vastaajat ovat lukeneet uudestaan tai ovat selailleet Montgomeryn kirjoja, mistä tämä kirjoitustyyli on voinut ”tarttua”. Muihin tekijöihin, jotka vaikuttavat keruukilpailuun, kuuluu vastaajien kirjallinen ja osalla myös akateeminen suuntautuneisuus. Nämä ihmiset saattavat lukea ja myös kirjoittaa paljon, joten ei ole ihme, jos heidän kirjoittamansa teksti on salonkikelpoista.

Naisten henkilökohtainen mytologia -artikkelin kirjoittanut Satu Apo (1995, 233) kuvaa informanttejaan eli naispuolisia yliopisto-opiskelijoita valikoituneena naisryhmänä, joka on pitkälle koulutettu, sekä kiinnostunut kulttuurista ja sen tutkimisesta. Nämä informantit ovat halukkaita ja taitavia kirjoittamaan. (Apo 1995, 233.) Sari Näre viittaa kouluisten sankarikäsityksiä tutkiessaan fiktiosuuntautuneisuuteen, jolla hän tarkoittaa aktiivista median seuraamista ja kirjojen lukemista (Näre 1992, 69–70). Vaikka nämä kaksi edellä mainittua piirrettä eivät täydellisesti vastaisikaan kaikkia oman aineistoni informantteja, oletan, että osa heistä on fiktiosuuntautuneita. Runotytön ja Annan jäljillä -keruukyselyyn on Apon kyselyn tavoin vastannut valikoinut naisryhmä, joilla kaikilla ei ole akateemista koulutusta, mutta jotka kokevat kirjoittamisen mielekkääksi tavaksi ilmaista itseään.

Annan ja Runotytön jäljillä -aineiston vertailukohtana olen käyttänyt Katarina Eskolan ja Satu Koskimiehen toimittamia teoksia *50-luvun tytöt* (1992) ja *50-luvun teinit* (1994). Teokset sisältävät molempien henkilöiden nuoruusaikaiset päiväkirjat sekä heidän kirjeitään toisilleen. Koskimies, joka on myös ollut toteuttamassa tutkimusaineistoni keruukilpailua, kuvaa päiväkirjassaan useaan otteeseen suhdettaan Runotyttö Emiliaan. Nämä kuvaukset sisältävät hyvin samantapaisia huomioita ja suhtautumista päähän-

kilöön kuin aineistonikin. Koskimies kokee Runotyttö-kirjasarjan läheiseksi itselleen, ja viittaa päiväkirjassaan useaan otteeseen Emiliaan, ilman sen suurempia selityksiä siitä, että kyseessä on fiktiivinen hahmo. Koskimiehen nuoruuden suhtautuminen Emiliaan on ollut samantapaista kuin useissa keruukilpailuihin tulleissa vastauksissa.

4. LUKUKOKEMUSTEN TUOTTAMAT MERKITYKSET

Tässä luvussa vastaan ensimmäisen pääryhmän tutkimuskysymyksiin, eli olen kiinnostunut siitä, millaisia ovat Annan ja Runotytön jäljillä -keruukilpailuun vastanneiden suomalaisten naisten lukukokemukset. Miksi he lukevat tyttökirjoja? Miten he suhtautuvat niihin? Mitkä piirteet kirjoissa kiinnittävät heidän huomionsa, mitkä ärsyttävät? Ylipäänsä tarkastelen lukukokemusta, sen herättämiä vaikutuksia ja vastaajien suhtautumista siihen. Käytän paljon suoria aineistolainauksia, jotka tutustuttavat aineistoon ja todentavat omia päätelmiäni.

Ensin pohdin samastumista ja kiintymistä luettavaan kirjaan. Lähestyn lukukokemusta kronologisesti ihmiselämään liittyen alkaen siitä, miten lapset ovat päätyneet lukemaan kyseisiä kirjoja. Lukukokemusta tarkastelen etenemällä kohti aikuisuutta ja analysoiden samalla, miten lukukokemus muuttuu lukijan vanhetessa. Faniuden piirteet, kuten keräily, kirjojen henkilöiden jäljittely ja matkustaminen kirjojen tapahtumien alkuperäispaikoille pääsevät myös käsittelyn alaisiksi. Lopuksi analysoin vielä lukukokemuksissa esiintyvää eskapismia, historiallisuutta ja nostalgiaa.

Keruukilpailun ohjeistuksen apukysymyksissä kysytään: ”Minkä ikäisenä luit? Oliko lukukertoja useampia? Muuttuiko lukukokemuksesi?” (liite 1.) Nämä apukysymykset ovat vaikuttaneet keruukilpailun vastauksiin monella tavalla. Lukukokemus-termin maininta keruukilpailun ohjeistuksessa on saanut aikaan sen, että monet vastaajat käyttävät sitä omissa vastauksissaan. Kyseistä käsitettä ei keruukilpailun ohjeistuksessa kuitenkaan sen tarkemmin selitetä tai määritellä. Lukukokemus on yksi oman tutkimukseni avainkäsitteistä. Ei kuitenkaan ole ongelma, että kyseinen käsite ei ole itse kehittelemäni. Tärkeintä on, että käsitteen kautta pystyy mahdollisimman kattavasti analysoimaan monia oleellisia merkityksiä, kuten sitä, miten lukijat itse ovat kokeneet kirjan lukemistapahtuman.

Lisäksi keruukilpailun ohjeistuksen apukysymykset ovat todennäköisesti vaikuttaneet siihen, että monet vastaajat ovat kertoneet lukukertojen määrän ja kuvailleet muuttunut-

ta lukukokemusta. Yhden vastaajan lukukokemusten määrä ei ole varsinainen tutkimuskysymykseni, mutta se antaa paljon taustatietoa siitä, miten ihmiset ovat kokeneet kirjat eri-ikäisinä. Lisäksi lukukokemusten määrä kertoo siitä, kuinka usein vastaajat ovat lukeeet Anna- ja Runotyttö -kirjoja.

Määrittelen lukukokemuksen luettavan tekstin tulkitsemiseksi lukijan omista lähtökohdista käsin (Mikkonen 2001, 71). Roman Ingardenin tavoin näen lukukokemuksen syntyvän, kun lukija lukee teosta, minkä jälkeen hänelle muodostuu subjektiivinen käsitys kyseisestä teoksesta (Ingarden 1973). Lukukokemukseen vaikuttavat monet seikat, kuten esimerkiksi tekstin intertekstuaaliset viittaukset (Mikkonen 2001, 73). Lisäksi siihen vaikuttavat suhteuttaminen omiin odotuksiin, aiempiin tietoihin, muihin teksteihin, todellisuuteen ja omiin kokemuksiin (Mikkonen 2001, 73). Lukukokemus on tapahtuma, mikä synnyttää merkityksiä.

Lukukokemus muodostui tutkimusaiheekseni heti kandidaattivaiheessa, kun olin tutustunut aineistoon ensimmäisen kerran. Kiinnostusta herätti etenkin se, miten näin monet naiset ovat innostuneita lukemaan uudestaan ja uudestaan kyseiset kirjat, ja miten innostuneeseen sävyyn he kirjoittavat lukukokemuksistaan. Tällä tavoin kiinnostuin itsekin lukukokemuksen tarkastelemisesta ja siitä, mikä sai heidät lukemaan ja viihtymään kirjojen parissa.

Sadunomaisuus ilmenee suhtautumistapana lukukokemuksen aikana. Muutamat saduista tutut kulttuuriset mallit ja kulttuuriset konventiot (kuten orpo päähenkilö ja ilkeä äiti-puoli) toistuvat Anna- ja Runotyttö-kirjoissa, jolloin lukijat kiinnittävät niihin huomiota. Sadunomainen suhtautuminen kiinnittää lukijan huomion saduista tuttuihin piirteisiin. Näiden sadunomaisten piirteiden kautta pystyn tutkijana analysoimaan vastaajien lukukokemuksia, sillä niiden kautta avautuvat monet merkitykset. Yksi esimerkiksi tällaisesta merkityksestä on se, miten positiiviseen sävyyn lukijat suhtautuvat kirjojen päähenkilöihin.

Lisäksi sadunomaisuus mahdollistaa heittäytymisen mukaan kirojen maailmaan. Lukeamisen aikana ei mietitä, onko kerrottu totta tai voisiko se olla totta, vaan kirjojen tari-

nasta nautitaan ilman kyseenalaistamista. Tämä avoin suhtautuminen mahdollistaa samastumisen ja voimakkaan eläytymisen, mikä synnyttää vahvan suhteen kyseisiin kirjoihin.

Toinen lukukokemuksen tulkintaan vaikuttava tekijä ovat yhteisön hyväksymät kulttuuriset konventiot, jotka ilmenevät ihmisille narratiivien, kuten satujen välityksellä (ks. Abbott 2002, xi-xii; Gergen 2007, 3, 8-10 [online]). Lukukokemuksistakin kerrotaan kulttuurisesti hyväksytyjen tapojen mukaisesti. Vastaajat esimerkiksi rakentavat vastauksestaan kertomuksen, jossa on alku, keskikohta ja lopetus. Näin he kertovat lukukokemuksestaan ja sen aikana syntyneistä ajatuksistaan kulttuurisesti hyväksytyssä muodossa. Myös muita kulttuurisidonnaisia konventioita on vastauksissa. Tällaisena voi nähdä vastaajien ihailun kirjojen rakkaustarinoita kohtaan, jotka molemmat päätyvät avioliittoon. Avioliittoa on pitkään pidetty miehen ja naisen ainoana oikeana tapana viettää elämäänsä yhdessä. Monet vastaajat arvostavat ja ihailevat päähenkilöiden päätymistä avioliittoon, ja myös näkevät sen tavoittelemisen arvoisena omassa elämässään.

Usein vastaajat arvostavat ja käyttävät kulttuurisidonnaisia tapoja itsestään selvästi, sillä ne ovat pitkän ajan kuluessa muotoutuneita, jolloin niihin ei kiinnitetä erikoista huomiota. Tällainen tapa on esimerkiksi tapahtumien tai kokemusten kertominen kronologisessa järjestyksessä, sillä sen nähdään olevan looginen ja hyväksyttävä argumentoinnin tyyli. Kaiken kaikkiaan lukukokemus on tapahtumahetkellään yksilöllinen tapahtuma, mutta siihen vaikuttavat yhteisölliset arvot ja käsitykset:

Ihmisten kirjallisiin kompetensseihin kuuluu, että he lukiessaan luonnollistavat tekstin jollekin tuntemalleen 'kielelle'. Tekstin luonnollistaminen tarkoittaa sitä, että sille annetaan paikka kulttuurin määrittelemässä maailmassa. Kaunokirjallinen teos saatetaan suhteuttaa muihin teoksiin, olemassaolevaan kirjalliseen traditioon, 'todelliseen' maailmaan tai yhteiseen kulttuuriin. (Eskola & Linko 1986, 41.)

Edellisen lainauksen kaltaisesti on käynyt Montgomeryn teksteille, sillä suomalaiset lukijat sovittavat ne omaan ympäristöönsä. Määrittelen kirjallisen kompetenssin samaan tapaan kuin Eskola ja Linko edellä olevassa lainauksessa. Kirjallisuudentutkija Mary McDonaldin mukaan Kanadan luonnossa on yhteneväisyyksiä Suomen luontoon, jolloin

tekstin luonnollistaminen omaan ympäristöön sujuu melko vaivatta (Haast., McDonald, 6.10.2007). Yhteneväisyyksiä on myös joissakin Suomen ja Kanadan entisaikojen elämäntavoissa, kuten arktisissa olosuhteissa, naisen asemassa ja yhteiskuntarakenteessa. Useat lukijat ovat kuvitelleet kirjojen maisemat ja ihmiset samanlaisiksi kuin heidän oma ympäristönsä ja heidän läheiset ihmisensä, kuten seuraavasta lainauksesta ilmenee:

Ympärilläni oli monipuolinen luonto. Samoin kuin Anna, liikuskelin kasveja etsien ja löytäen sekä hoivaten yksikseni. Kun kotonani oli puutarha ja hilloja tehtiin, jäivät mieleeni Marillan hillot. Koin, että mieleen ovat jääneet kirjoista ne tapahtumat, joilla on selkeää yhtymäkohtaa omaan elämään ja elinpiiriini sitä laajentaen ja vahvistaen. Se, että Anna-kirjat tapahtuivat rauhan ympäristössä, oli minulle merkityksellistä vastakohtaa.

Marilla muistutti ajoittain tuikeaa äitiäni ja Matthew lempeää ja täysin minut hyväksyvää isääni. Myös Rachel Lynde sai vastineensa naapurin uteliaasta emännästä. Annan suhde Gilbertiin oli minulle etäinen eikä ystävyysmuuttuminen aviosuhteeksi tuntunut luontevalta. Pysyttelin ulkopuolisena, ei minulla ollut tunkeutumista äitini ja isäni väliseen suhteeseenkaan. (Naisvastaaja 6, s. 1935.)

Monet lukijat ovat reagoineet Montgomeryn kirjoihin samalla tavalla, tai ainakin hyvin samankaltaisesti. Tämä ilmenee lukukokemuksia kuvattaessa, esimerkiksi kirjojen luonnonkuvauksia ihailtaessa. Näin ollen muodostuu suomalainen lukutapa, joka pohjautuu niin omassa kulttuurissa kerättyihin kokemuksiin kuin aiemmin luettuihin kirjoihin. Tämä lukutapa on ainakin suhtautumisessa Anna- ja Runotyttö -kirjoihin yllättävän homogeeninen.

Miten suomen kieli vaikuttaa lukukokemuksiin ja niistä kertomiseen? Monet vastaajat ovat kommentoineet Anna- ja Runotyttö-kirjojen käännöksiä, vaihtelevin mielipitein. Vanhat käännökset on nähty joko ihanan nostalgisina tai sitten auttamattoman vanhanaikaisina, sellaisina mihin uudet lukijat eivät enää pääse mukaan. Osa on myös verrannut suomenkielistä käännoästä alkuperäiseen, englanniksi kirjoitettuun teokseen. Omalla äidinkielellä lukeminen ja lukukokemuksista kirjoittaminen ovat itsestäänselvyys, joita ei välttämättä kyseenalaisteta. Lukukokemuksista kerrottaessa luotetaan siihen, että vastausta lukeva henkilö, esimerkiksi tutkija pystyy ymmärtämään vastauksessa käytettyä kieltä ja sen kautta tuotettuja merkityksiä (ks. Vilkkö 1997).

Katarina Eskola ja Maaria Linko (1986, 40) käsittelevät intertekstuaalisuutta, johon liit-

tyy se, miten mitään ei ole olemassa ilman viittausjärjestelmiä. Viittausjärjestelmät ovat tekstin sisällä olevia mainintoja ja viittauksia esimerkiksi muihin teoksiin. Monet vastaajista kertovat muista kirjoista, joita he ovat lukeneet. Useat lukijat mainitsevat samoja teoksia, kuten suomalaisista tyttökirjoista Anni Polvan Tiina-kirjasarjan ja Rauha S. Virtasen Selja-sarjan. Miten aiemmin luetut teokset vaikuttavat uuteen lukukokemukseen? Tässä vaiheessa pitää muistaa, että monille Anna ja Emilia-kirjasarjat ovat niitä ensimmäisiä “oikeiden” kirjojen lukukokemuksia, jolloin aikaisempaa pohjaa oli vain lastenkirjoista. Suurimmalle osalle vastaajista Montgomeryn teokset ovat luoneet pohjan intertekstuaalisille viitteille, eräänlaisen alkuteoksen, johon verrata sen jälkeen luettuja tekstejä. Toki luettaessa lisää ja kokemuksen karttuessa ymmärrys kirjojan kohtaan kasvaa, eivätkä Montgomeryn kirjat enää välttämättä ole niitä “ainoita oikeita”, joihin suhteuttaa kaikki muut teokset.

Anna Makkonen (1995) pohdiskelee artikkelissaan Valokeilassa lukija sitä, miten lukija on tullut tutkimuksen kohteeksi, ja miten lukukokemusta on tutkittu.

Lukutapahtumaa on luonnollisesti vaikea havainnoida – kaikkia mielessä liikkuvia ajatuksia, muistoja ja huomioita perspektiivin muutoksista ei voi edes rekisteröidä, saati muistaa jälkeensä. Paljon tapahtuu myös lukijan tiedostamattomassa. On vaikea olla yhtä aikaa kohde ja toimija, ... (Makkonen 1995,184.)

Tavallaan lukeminen on aina uudelleen lukemista, sillä teksti suhteutetaan aiemmin luetuun ja pohjalla olevaan tietämykseen (Makkonen 1995, 186). Kiinnostus todelliseen eli aktuaaliseen lukijaan on demokratisoinut kirjallisuuden kenttää. Tavallisten lukijoiden lukukokemukset ja lukemisesta muodostuneet merkitykset nousevat tärkeiksi, kirjallisuudentutkijan tulkintojen rinnalle. Populaarikirjallisuuden nouseminen tutkimuskohteeksi on vaikuttanut siihen, että lukijoiden lukukokemuksesta kertomiin tarinoihin ja havaintoihin on kiinnitetty enemmän huomiota. Toisaalta tutkija edelleenkin arvioi toisten suorituksia, jolloin kirjallisuuden kentän hierarkia säilyy. (Makkonen 1995, 191.) Reseptiotutkimus on keskittynyt kirjallisuuden vastaanottoon, ja sen tärkeimpänä piirteenä pidetään lukemista merkitysten muodostajana (ks. esim. Jauss 1983). Reseptiotutkimuksen päähuomion kohteena ovat lukijan kirjallinen kompetenssi ja kulttuuriset odotukset, eivät niinkään yksilön psykologiset piirteet (Makkonen 1995, 193).

Lukija muuttuu ja sen myötä lukukokemus, ja luettu muuttaa lukijaa. Lukeminen on sekä henkilökohtaista että yhteisöllistä – lueksemme kokemuksiemme, muistojemme, tunteittemme ja tietojemme perspektiivistä, mutta myös oman aikamme tuotteina ja oppimiemme lukutapojen ohjaamina. (Makkonen 1995, 210.)

Lukukokemus ja siitä kertominen on monisyinen prosessi, jonka kaikkia piirteitä ei vastaa välttämättä itsekään tiedosta. Lukukokemuksesta raportoiminen rakentuu lukemisen mielikuvien varaan, ja siihen, mitä kuvitellaan keruukilpailutilanteessa sellaisiksi asioiksi, mitä muutkin haluavat kuulla. Näitä erilaisia piirteitä on vaikea osoittaa keruukilpailun vastauksista. Omien tutkimuskysymysteni kannalta onkin tärkeämpää vastauksista muodostuva kokonaisuus, jolloin yhtenäinen kertomus kuvaa kokonaisvaltaisesti vastaajan kokemusta lukutapahtumasta, kiinnittäen huomion niihin kohtiin, jotka vastaa itse näkee korostamisen arvoisena.

4.1. Samastuminen lukukokemuksen mahdollistajana

Psykologian tutkijat Anu Mustonen, Anna Rönkä ja Virpi Uotinen näkevät 9-12-vuotiaana tapahtuvan kaunokirjallisen teoksen lukukokemuksen kokonaisvaltaisena elämyksenä, jota lukija ei juuri erittele. Samastuminen on voimakasta. Myöhemmällä iällä ajattelu muuttuu konkreettisesta käsitteelliseen, jolloin lukija pystyy hahmottamaan, mihin kohtiin ja piirteisiin hän on samastunut. Myös kirjan rakenne, tyyli ja henkilöiden motiivit selkiytyvät ja eriytyvät. Samalla lukukokemus kuitenkin menettää intensiivisyyttään ja etenkin välittömyyttään. (Mustonen, Rönkä ja Uotinen 1992, 238.) Murrosiässä samastuminen liittyykin oman minän rakentamiseen. Erilaisia minän malleja etsitään, löydetään ja tarkkaillaan muun muassa samastumalla elokuvien tai kirjojen sankareihin. Näin muut ihmiset toimivat identiteettiä etsivälle eräänlaisina peileinä, joihin verrata itseään ja oman minän uusia ominaisuuksia (Mustonen, Rönkä ja Uotinen 1992, 236–237.)

Samastuminen on identifioitumista ja samankaltaisuuden tunnetta joko todelliseen tai

kuviteltuun henkilöön. Ihailun kohteeseen tunnetaan voimakasta kiintymystä ja arvostusta. Omassa tutkimuksessa samastumisen kohteena ovat fiktiiviset Anna- ja Runotyttö-kirjasarjojen henkilöt. Itse määrittelen kaunokirjallisuuden lukemiseen liittyvän samastumistapahtuman samaan tapaan kuin Mustonen, Rönkä ja Uotinen (1992, 236–237). Näen samastumista tapahtuvan kaikkien ikäkausien aikana, eikä pelkästään murrosiässä, sillä minän työstäminen on osa elämää jatkuvasti. Oman minän rakentamiseksi tarkkailemalla muita ihmisiä, kuten kirjojen fiktiivisiä hahmoja, jolloin kyseessä on samastuminen.

Samastuminen ei ole ensisijainen tutkimuskohteeni, vaan apuväline muiden merkitysten saavuttamisessa. Tutkimukseni ulkopuolelle olen jättänyt psykologiaan kuuluvat tutkimussuuntaukset, kuten pohdinnan siitä, miten suuressa määrin lukukokemukset ovat vaikuttaneet elämän kulkuun, ja mikä taas on muiden tekijöiden vaikutusta. Työni ulkopuolelle rajautuu myös yksityisiin perhetapahtumiin tai kohtaloihin kytkeytyvät tapahtumat, joita ei esiinny laajemmalti. Miehet eivät ole tutkimukseni ulkopuolella, sillä tyttökirjojen miesmallit ovat saattaneet vaikuttaa oman ihannemiehen kriteereihin, jolloin rakentuu kollektiivinen näkemys ideaalisesta miehestä. Moni vastaaja onkin pohtinut omia miessuhteitaan peilaten niitä tyttökirjan mieshenkilöihin.

Monet lukijat ovat lukeneet sekä Anna että Emilia-kirjoja. En pitänyt tarpeellisena eritellä sitä, miten moni lukija on samastunut kumpaan päähenkilöön. Vaikka kirjat ovatkin toisistaan poikkeavia, ne kuuluvat samaan aikakauteen ja sijoittuvat samaan ympäristöön, Prinssi Edwardin saarelle. Ainoastaan, kun kerrotaan Annan ja Emilian eriäviin piirteisiin samastumisesta tai kun vastaaja vertaa Annaa ja Emiliaa toisiinsa, mainitsen, kumpi päähenkilö on kyseessä.

Lähes kaikkien primaariaineiston vastaajien ensimmäinen lukukokemus tapahtui nimenomaan 9-12-vuotiaana. Lukukokemuksen myötä kirjojen päähenkilöiden ihailu on välitöntä. Annan ja Emilian henkisiä ominaisuuksia, kuten Annan opiskeluintoa ja Emilian kirjoittamista ihailtiin laajalti. Samastuminen päähenkilöön ja ylipäätään kirjojen maailmaan tapahtui vaivihkaa, ja oli suurimmalla osalla lukijoista voimakas kokemus.

Uskoisin, että molemmat kirjasarjat ovat antaneet minulle ensimmäiset ”esikuvat” siitä, millainen reipas ja uskalias tyttö ja nuori nainen minunkin pitäisi olla. (Naisvastaaja 3, s. 1961.)

Mutta Emilia on toinen juttu. Ihailin ja ihailen häntä. Hän ei ole oman elämänsä sivuhenkilö, vaan aktiivinen toimija. Pienempänä minua viehättivät varmaan eniten hänen mystiset kokemuksensa, kaikki nämä epämääräiset hurmostilat ja ennaltanäkemisets. Varsinkin Emilian ”leimahdukset” kiehtoivat minua. Olin itse kokenut jotain samantapaista - satunnaista luonnosta hurmioitumista, asioiden yhteyksien äkillistä tajuamista - ja tulkitsin ”leimahdukset” samanlaisiksi kuin omat kokemukseni. Myös Emilian taistelut sukulaisten kanssa antoivat lohtua omissa perhepulmissani. (Naisvastaaja 4, s. 1979.)

Päähenkilöiden ihailuun liittyi yllättävän voimakkaasti fyysisten piirteiden huomioiminen ja tavoittelemisen. Fyysiset piirteet koettiin tavoiteltavina, etenkin Annan kohdalla. Hänen punertavia hiuksiaan sekä pisamiaan toivottiin itselle, ja vanhempana moni vastaajista olikin värjäyttänyt itselleen punaiset hiukset. Fyysisten ominaisuuksien ihailuun saattaa vaikuttaa Lucy M. Montgomeryn maalaileva ja kuvaileva kirjoitustyyli, jonka avulla lukijat ovat pystyneet helposti visualisoimaan päähenkilöiden ulkonäön. Kun ulkonäkö on ollut kirkkaana lukijoiden mielessä, sen tavoittelukin on tullut mahdolliseksi. Seuraavaksi tekstilainaus kirjasta *Anna omassa kodissaan*, josta ilmenee hyvin Montgomeryn kirjoitustyyli.

Tuo ullakko oli hämärä, ihastuttava paikka, joka sai mielikuvituksen liikkeelle aivan niin kuin ullakon pitääkin. Avoimesta ikkunasta, jonka ääressä Anna istui, tulvi sisään elokuun aurinkoisen iltapäivän lempeätä tuoksua, ja ulkona suhisivat tuulessa poppelin oksat. Puiden takana oli vanha hedelmätarha, josta vieläkin saatiin runsaasti punaisia omenoita, ja metsä, jonka läpi kiemurteli lumoava Rakastavaisten polku. Ja kaiken yllä hohti pilvien mahtava vuorijono, joka piirtyi lumi- valkoisena etelätaivaan sineä vasten. (Montgomery 1963, 5.)

Eräs vastaaja onkin kommentoinut kirjojen tapahtumien vaivatonta visualisoimista:

Kirja antoi mahtavat eväät kaikkien siinä tapahtuvien ulkoisten puitteiden kuvittelemiseen silmilla. (nimim. Emilia -69, s. 1969)

Tunteet ovat vahvasti esillä lukukokemuksen ja etenkin samastumisen aikana, sillä samastuminen sisältää voimakasta kiintymystä, joiden avulla lukijat ottavat päähenkilöt omakseen. Samastumista kuvattiin keruukilpailun vastauksissa ”vahvaksi” ja ”voimakkaaksi”, ja ylipäätään merkittäväksi tapahtumaksi, jolla oli henkilökohtaista merkitystä.

Eräs vastaaja kuvasi Runotyttöjen lukukokemusta seuraavasti: ”olin liikuttunut, järkyttynyt ja lumoutunut” (Naisvastaaja 19, s. 1945). Tunteikkaus ilmenee eriasteisena keruukilpailun vastauksissa, missä muutenkin liikutaan henkilökohtaisten asioiden parissa. Lisäksi tunteet ja elämykset ovat lähtökohta muille merkityksille, jotka ovat tutkimukseni valokeilassa.

Keruukilpailun vastaukset ovat tunteikkaita, henkilökohtaisia merkityksiä kuvaavia kirjoituksia. Teemu Taira onkin havainnoinut, miten keruun ja arkistoinnin kohteeksi tulevat asiat siirtyvät yksityisestä julkisuuden puolelle ja siten hallinnan alaiseksi (Taira 2004, 43). Tämä ei kuitenkaan aina tarkoita salaisen tulemistä paljastetuksi (Taira 2004, 43). Keruukilpailun vastauksien kautta lukukokemus välittyy edelleen niin antologian lukijoille kuin tutkijoille. Antologian lukijat poimivat vastauksista itseään kiinnostavat palaset, muodostaen omia merkityksiään. Tutkija puolestaan rakentaa tutkimuskysymysten ja teoreettisten lähtökohtien kautta aineistosta tieteellisen analyysin.

Hans Robert Jaussin (1974) vuorovaikutusmalli pyrkii luokittelemaan teosta ja lukijaa yhdistäviä siltoja. Jaussin käsityksen mukaan lukijat samastuvat aina tavalla tai toisella teosten päähenkilöihin, ja samastumisen kautta yhdistyy kaunokirjallinen tekstin maailma sekä lukijan todellinen arkimaailma. Seuraavaksi esittelen Jaussin vuorovaikutusmallin viisi erilaista samastumistapaa. (Jauss 1974, 283–298.)

1. Assosiatiivisessa samastumisessa lukija liittyy mukaan toimintaan, samaan tapaan kuin peleissä, kilpailuissa ja kansanjuhlissa. Sen erityispiirre on aktiivinen osallistuminen.
2. Ihailevan samastumisen kohteena on täydellinen sankari, jonka toimet ovat esimerkittäviä. Ilmeisimmät tämän tyyppin edustajat löytyvät keskiajan epiikasta, mutta niitä esiintyy myös myöhemmässä kirjallisuudessa.
3. Sympaattisessa samastumisessa kohteena on epätäydellinen sankari, jota kohtaan lukijat tuntevat myötätuntoa ja solidaarisuutta. Lukijat asettavat itsensä arkisen sankarin asemaan. Tästä esimerkkinä ovat elämäkerrat.
4. Katarttisen samastumisen sankari on epätäydellinen eikä kovinkaan erilainen kuin lukijansa. Lisäksi sankari joutuu kärsimystä tuottaviin tilanteisiin. Samastumisen kautta

lukija kokee järkytyksen tai koomisen laukeamisen, jolloin samastumisen kokemuksesta tulee vapauttava, katartinen.

5. Ironisen samastumisen keinoin lukija johdatellaan odottamaan samastumista, mutta tilanne kääntyykin päinvastaiseksi. Teksti kääntyy ironiseksi, millä on niin vieraannuttava kuin provosoiva vaikutus. Näin lukija tulee etäännyneeksi tekstistä. (Jauss 1974, 296–317; ks. myös Eskola 1990, 184–185.)

Edellä mainitut vuorovaikutusmallit voivat esiintyä myös samanaikaisesti (Jauss 1974). Koska useat oman aineistoni vastaajista ovat lukeneet kirjoja moneen otteeseen, on heidän samastumisensa ollut eri aikoina erilaista. Useiden, eri-ikäisenä tapahtuneiden lukukokemusten myötä on muuttunut niin samastumiskohde kuin suhtautuminen samaan samastumiskohteeseen, sekä sen myötä syntyneet merkitykset. Eniten aineistossa esiintyy ihailevaa ja sympaattista samastumista, sillä Anna ja Emilia on usein nähty esimerkillisinä, mutta heidän orpotarinansa on koettu myös myötätuntoa herättävänä. Etenkin ensimmäisen lukukokemuksen aikainen samastuminen on ollut Jaussin vuorovaikutusmalliin suhteutettuna assosiatiivista, ihailevaa ja sympaattista samastumista.

Seuraavaksi analysoin yhden avainkertomuksen samastumisprosessia käyttäen apuna Jaussin vuorovaikutusmallia. Yhden kertomuksen kautta selviää tietenkin vain yhden vastaajan samastumisprosessi, mutta sitä kautta pystyy hahmottamaan muidenkin vastaajien samastumista, ja ennen kaikkea käsittämään lukukokemusten vaikutuksia. Nimimerkki Priskan (s. 1977) kuusisivuinen kirjoitus alkaa kuvauksella lapsuudesta, jossa hän kutsui kirjan mukaisesti oman ympäristönsä läheistä notkelmaa Sateenvarjonotkoksi. Priska-nimimerkki viittaa Merja Otavan (1959) samannimiseen nuortenkirjaan ja kirjan päähenkilöön, jonka kanssa vastaaja kokee olevansa samankaltainen. Nimimerkki Priska kuvaa, miten hän Emilian tapaan kirjoitti kirjeen itselleen ja avasi sen muutamia vuosia myöhemmin. Jaussin luokituksen mukaan Priskan lapsuuden samastuminen on assosiatiivista, aktiivista osallistumista. Lapsuuden lukukokemuksessa ilmenee myös ihailevan samastumisen piirteitä ja kritiikittömyyttä, kuten seuraavasta lainauksesta ilmenee.

En muista koskaan hirveästi jutelleeni lukukokemuksistani toisten kanssa; tarinat humahtivat

suoraan ja vääjäämättömästi omaan päähäni: minä olin Emilia, minä olin Anna. Valloitin uusia maailmoja kuten ahmimisikäisen lukukokemusta on jossain teoksessa kuvattu. Prinssiedwardsaarelaiseen kylään sijoittuvasta tarinasta haaroivat mielettömät, aivan uudet näköalat mielikuvituksen maailmoihin. Anna ja Runotyttö osoittivat, että tylsältä tuntuvaa arkielämää voi värittää vaikka millaisin tavoin: keksimällä paikoille omia nimiä, tarkkailemalla ihmisiä ja näkemällä heidän kuin tarinan henkilöinä, sepittämällä aivan omia tarinoita. (nimim. Priska, s. 1977.)

Lapsuuden lukukokemukseen liittyi Priskan kohdalla myös sympaattinen samastuminen, mikä näkyi hänen vastauksessaan solidaarisuutena ylipäättään kaikkia tyttökirjoja kohtaan. Nuoren naiseuden samastumista Priska pohdiskelee miessuhteensa kautta, joka muistutti Annan ja Emilian vastaavia miessuhteita. Jälkeenpäin ajateltuna hän näkee oman suhtautumisensa miespuoliseen lapsuudenystävään ”samastumisfiksaationa”, jossa samastuminen tapahtui tiedostamatta, samaan tapaan kuin Anna- ja Runotyttö – kirjasarjassa.

Kirjoituksensa viimeisessä kappaleessa Priska kuvaa samastumiskokemustaan ristiriitaiseksi, eikä pelkästään ihanaksi ja romanttiseksi. Hän kertoo nähneensä Emilian liian jäärapäisenä ja ylpeänä, jonka tarina kuitenkin päättyi onnellisesti. Tässä tapauksessa on kysymys Jaussin katarttisesta samastumisesta, josta tulee Emilian selviytymisen myötä vapauttava lukukokemus Priskalle.

Vaikka lukukokemus muuttuu kerta kerralta, säilyy lukemisessa aina jotain ensi kerran suloa; tunnen taas olevani pieni tyttö ilman aikuisuuden huolia. Paitsi kymmenvuotiasta itseäni menen Runotyttö-kirjoihin tapaamaan myös Emiliaa. Vaikka edellä kuvailin, kuinka Emilian käytös ärsyttää minua, on tarina sittenkin loistava. Se tempaa mukaansa. (nimim. Priska, s. 1977.)

Seuraavassa, toisen vastaajan tekstissä tiivistetään kuvaannollisesti lukukokemusten vaihtelu ikävuosien myötä.

Ensimmäisen kerran luin kirjat siis kymmenvuotiaana, olin suunnilleen samanikäinen kuin Anna ja Emilia tarinoittensa alussa ja silloin nimenomaan kirjojen ensimmäiset osat tuntuivat parhailta. Vähän isompana lukiessani viehätyn tietysti romantiikasta ja rakkauden kiemuroista. Kirjat eivät kuluneet lukukerroista, aina jaksoin haltioitua, niissä oli sellaista taikavoimaa. Ehkä jokaisella lukukerralla sain jotakin uutta jota en ollut huomannut aikaisemmin. Nautin myös hyvin paljon kirjojen kielestä, se oli mehukasta ja maukasta ja toisinaan taas hyvin runollista. Ehkä se oli välillä vähän rönsyilevää kaikkine luonnonkuvauksineen, mutta minusta se oli vain kaunista. (Naisvastaaja 5, s. 1965.)

Kaikissa kirjoituksissa ei suinkaan kuvata näin paljon samastumista, eikä etenään näin monissa ikävaiheissa. Priskan vastaus antaa silti kattavan kuvan siitä, miten monipuolinen samastumistapahtuma saattaa olla. Ongelmallista samastumisen havainnoimisessa ja siitä kertomisessa voi olla se, ettei samastumista välttämättä itsekään tiedosta. Tämä voi olla syy siihen, etteivät kaikki vastaajat ole sitä niin tarkasti eritelleet.

Tutkiessaan kirjailija Laila Hietamiehelle (nykyisin Hirvisaari) tulleita fanikirjeitä, on Maaria Linko tehnyt havainnon siitä, miten lukijat eivät samastu pelkästään kirjojen maailmaan, vaan myös kirjailijaan niiden takana (Linko 1998, 50). Laila Hietamiehen kokeminen esikuvalliseksi naiseksi on Lingon mukaan tärkeä osa teosten vastaanottoprosessia (Linko 1998, 49–50). Sama pätee oman aineistoni kohdalla, sillä monet vastaajat ovat tutustuneet Montgomeryn elämänvaiheisiin. Tämä on mahdollistanut Montgomeryn pitämät laajat päiväkirjat sekä hänen kirjeenvaihtonsa, joita molempia on julkaistu englanniksi (ks. Ahola 2005a, 358–364; Koskimies 2005c, 381–382). Myös internetissä on monia, niin suomen- kuin englanninkielisiä sivustoja, jotka käsittelevät Montgomeryn elämää.

Lähestulkoon kaikki vastaajat, jotka ovat käsitelleet Montgomeryä kirjoituksissaan, suhtautuvat häneen empaattisesti ja kokevat myötätuntoa hänen vaikeuksiaan kohtaan. Näin identifioitumisen yhtenä tekijä on kirjailija, jonka omia elämänvaiheita lukijat saattavat tulkita hänen kirjoihinsa. Lukukokemukseen on saattanut vaikuttaa se, miten lukijat ovat tulkinneet Montgomeryn omaelämäkerrallisten vaiheiden näkyvän etenkin Runotyttö-kirjasarjan kohdalla.

4.2. Muuttuva lukukokemus osana elämäntulkua

Aikuisten silmin nähtynä lukeminen on nykyisin koettu etenkin tytöille sopivana, hyväksyttävänä harrastuksena. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole ollut ennen viimeisimpiä vuosikymmeniä, sillä sitä ennen lapsia on saatettu käskää kirjan parista töihin. Luke-

misen kautta lapset oppivat lukemaan sekä hankkimaan tietoa. Lucy Maud Montgomeryn kirjat ovat monien äitien tai muiden naissukulaisten hyväksi ja opettavaisiksi toteamia, jolloin niitä on helposti suositeltu pikkutyttöille. Lukemisen voi nähdä tutuna ja turvallisenä ajanvietteenä, josta useat lapset itsekin pitävät. Lukemisen malli on usein saatu äidiltä, joka on ollut innokas lukija ja hankki kirjoja tyttärelleen. Kirjoihin on saatettu tutustua ensimmäisen kerran niin, että äiti tai muu naispuolinen henkilö on luenut niitä lapsille ääneen. Näin ensimmäisistä tutustumiskerroista kirjoihin on muodostunut sosiaalinen tapahtuma, tärkeä hetki niin ääneen lukijalle kuin kuuntelijallekin.

Englantilainen kirjallisuudentutkija ja psykologi Nicholas Tucker kuvailee seuraavalla tavalla lastenkirjallisuutta, jonka hankkimiseen vaikuttavat myös aikuiset:

Popular literature for children thus often represents something of a compromise. On the other hand, adults and children expect it to echo conventional ideas of morality, but children may also want to find within it some reflection of their unsocialised, less acceptable feeling, and here they often run into adult opposition. Some of the most successful children's popular literature, therefore, is that which manages to satisfy both sorts of expectations. (Tucker 1981, 197.)

Anna- ja Runotyttö-kirjasarjat nähdään edellisen lainauksen kaltaisena, hyväksytyinä lastenkirjoina, jotka toteuttavat niin vanhempien kuin niitä lukevien lasten vaatimukset. Monet Annan ja Runotyttöjen jäljillä -keruukilpailuun osallistuneet vastaajat pitävät Montgomeryn tervehenkisinä kasvukertomuksina menneestä maailmasta, ja siten sopivina kirjoina lapsille:

Montgomeryn teokset kuuluvat myös niihin, joita kuvittelisin voivani huoletta jättää mahdollisten lasteni käsiin. Nykyään hiukseni nousevat pystyyn, kun tarkastelen Tiina-kirjojen tyttöihämielisiä piirteitä (kukaan muu tyttö ei ole minkään arvoinen eikä pysty paljon mihinkään paitsi poikamainen Tiina) tai vaikkapa Alcottin teoksissa esiintyvää, elämälle vierasta ylevyyttä ja uhrautuvaisuutta. Tunnustan myös, että soisin lasteni tutustuvan mieluummin vanhoihin versioihin, vaikka tyypistettyihin sellaisiin, kuin uusiin karamellikantisiin, ja omaksuisi sieltä samaa voimaa ja energiaa ja luovaa intoa - mutta ei niitä piirteitä joista itselleni koitui mieliharmia. (Naisvastaaja 30, s. 1975.)

Seuraavat lainaukset Annan ja Runotyttöjen jäljillä -aineistosta osoittavat, miten ensimmäinen lukukokemus lapsuudessa on koettu vaikuttavana tapahtumana.

10-vuotiaana olin suorastaan fanaattinen tyttökirjojen lukija. Ensin lumouduin Pikku Naisia – elokuvasta, sitten luin kirjan ja sen jatko-osatkin. En uskonut maailmassa olevan sen ihmeellisempiä tarinoita, kunnes äidin vanhoista kirjelaatikoista löysin Annat ja Runotytöt. Seuraavat vuodet olin täysin tyttökirjojen pauloissa! Luin pienitekstiset ja 10-vuotiaalle suhteellisen paksutkin kirjat ennätysajassa, joululoman yöt täytti Annan arkipäivä ja Runotytön haaveet. Tuskin koskaan olen yhtä vuolain kyynelin eläytynyt kirjoihin kuin silloin. En tiennyt oliko ulkona kesä vai talvi, elin kirjan vuodenajassa ja miljöössä. Taisinpa joskus äitiänikin kutsua Marillaksi! (Naisvastaaja 7, s. 1985.)

Muistan hyvin, kuinka löysin Anna-kirjat ensimmäistä kertaa. Kesäloma oli juuri alkanut ja alasteen kolmannen luokan todistus saatu käteen. Seisoin Helsingissä Roihuvuoren kirjaston lastenkirjojen salin keskellä ja hain katseellani jotakin kirjasarjaa, josta riittäisi pitemmäksi aikaa lukemista, ettei tarvitsisi koko ajan olla pohtimassa, mistä löytyisi seuraava kirja luettavaksi. Annojen punavalkoisia paksuhkoja selkämyksiä oli noin metrin verran hyllyssä, ja tartuin kiinni Annan nuoruuvuosiin. Luin silloiset kirjat järjestyksessä peräperää – ja nyt aikuisena talvella 2002–2003 ne kaksi kirjaa, joita tuolloin ei ollut vielä suomennettu.

Itse lukemisesta lapsena en muista paljoakaan – se kun taisi olla sitä kuuluisaa ahmimisikää. Kuvaavaa on, että kun perheemme teki tuona kesänä matkan Lontooseen, minä istuin taidemuseossa ensimmäiseen saliin lukemaan Annaa sillä aikaa, kun muu perhe kiersi museota. Kun he olivat valmiita, he poimivat minut taas mukaansa. Elin kokonaan Annan maailmassa. (Naisvastaaja 8, s. 1977.)

Kuten jo aiemmin olen kertonut, lukukokemus on kokonaisvaltainen tapahtuma 9-12-vuotiaille lapsille (Mustonen, Rönkä ja Uotinen 1992, 238). Annan ja Runotytön jäljillä -aineistossa lähestulkoon kaikki vastaajat muistelevat ensimmäistä lukukokemustaan, joka tapahtui juuri tämän ikäisenä. Ensimmäisen lukukokemuksen muistoihin liittyi vahvasti se, miten ja keneltä kirjat oli saatu luettavaksi (ks. luku 5.2.2). Kaikki muistikuvat lapsuuden ensimmäisestä Anna- tai Runotyttö-kirjojen lukukokemuksesta eivät ole selkeitä, eikä ensimmäistä lukukertaa tapahtumana muisteta välttämättä ollenkaan. Lisäksi monet vastaajat kuvaavat sitä, miten he ovat ensimmäisen kirjan jälkeen lukeeet nopeaan tahtiin kaikki kyseiseen kirjasarjaan kuuluvat kirjat, tai kaikki Montgomeryn lastenkirjat. Tätä lapsuuden lukuvaihetta, jossa kirjoja luetaan kiivaaseen tahtiin, kutsutaankin ahmimisiäksi (Mustonen, Rönkä ja Uotinen 1992, 238).

Ensimmäiseen lukukokemukseen liittyvissä vastauksissa keskitytään kuvaamaan lukukokemuksen nostattamia, yleensä positiivisia ja ihastuneita tunnelmia. Mieluisimpia kirjoja ja kohtauksia kirjoista muistellaan lämmöllä. Kaikki eivät ole suhtautuneet

kirjoihin yhtä varauksettomasti, sillä soraääniä on havaittavissa. Etenkin Annan täydellisyys ja positiivisuus on herättänyt lukijoissa ärtymystä. Lukukokemuksen aikana tunteet ovat vahvasti esillä. Joku saattavat kiintyä syvästi lukemaansa, kun taas toinen voi tuntea pettymystä tai välinpitämättömyyttä. Yritän olla menemättä liian psykologispainotteisiin analyysihin, ja lähinnä huomioida tunteet sekä niiden vaikutukset lukukokemuksen aikana ja siitä kerrottaessa.

Monilla vastaajilla Anna- ja Runotyttö -kirjasarjojen lukeminen on liittynyt tiettyyn paikkaan ja tunnelmaan. Useat ovat lukeneet kirjoja kesäisin, jolloin siihen on ollut enemmän aikaa ja mahdollisuuksia. Muutamat vastaajat ovat kertoneet lapsuudenkotiinsa sijoittuvasta lukukokemuksesta, sillä kyseisiä kirjoja on säilytetty siellä. Näin kyseisten kirjojen lukemisesta on saattanut muodostua lapsuudenkotiin liittyvä traditio, merkityksellinen kokemus. Tällöin tärkeää on aika ja paikka, missä lukeminen on tapahtunut.

Iän lisääntyessä lukukokemus on muuttaa muotoaan. Kirjoja on luettu kiinnittäen erityistä huomiota niihin piirteisiin, jotka ovat lähellä omaa elämänvaihetta. Samoin hieman itseä vanhemman päähenkilön vaiheet ovat erityisesti kiinnostaneet, sillä niitä on voinut peilata omiin tulevaisuudensuunnitelmiin (ks. Mustonen, Rönkä ja Uotinen 1992, 236–237). Kirjoja on pystynyt lukemaan monesta näkökulmasta, mikä on mahdollistanut useat, erilaisena koetut lukukerrat.

Sarjan edetessä Anna henkilöhahmona alkoi sitten vähitellen tulla omakohtaisesti läheisemmäksi, kun lapsuusaika jäi taakse. Murrosikäinen lukija kaiketi tajusi, että samanikäisen vaikka kuvitteellisen tytön mielessä pyörivät samantapaiset ajatukset kuin itselläkin, ja kovasti viehätti tietysti vaihe, jossa romantiikka astuu kuvaan. Muistan muuten, että *Annan unelmavuodet* palautti hetkeksi mieleeni leikkitoiverini äidin, ja ihmettelin, että hän halusi niin tarkasti varjella pieniä tyttöjä sitä lukemasta. Minusta kielto ei vaikuttanut laisinkaan tarpeelliselta, niin siistiä ja säädyllistä heräävän tunne-elämän kuvaus oli. Annan aikuistuminen ja oman perhe-elämän alkuvaiheet herättivät myös voimakasta vastakaikua nuorena ihmisessä. (Naisvastaaja 9, s. 1938)

Muutamit vastaajat eivät murrosiässä halunneet paljastaa muille pitävänsä Montgomeryn tyttökirjoista, sillä he pelkäsivät joutuvansa naurunalaisiksi. Tässä vaiheessa kirjoista on usein vieraannuttu, kun taas myöhemmin murrosiän jälkeen on saatettu palata takaisin niiden pariin.

Muutammat lukijat ovat pysyneet kyseisten kirjojen parissa myös murrosiän aikana. Tällöin teosten hahmoihin samastumalla lukijat saavat sijaiskokemuksia ja -elämyksiä, eikä kaikkea tarvitse kokea itse (Mustonen, Rönkä ja Uotinen 1992, 236–237). Teini-iän lukukokemusten jälkeen on siirrytty aikuisuuden lukukokemuksiin, jolloin mukaan on useasti tullut nostalgia ja oman lapsuuden muisteleminen. Aikuisen lukukokemuksena Anna- ja Runotyttö -kirjat saattavat olla positiivinen yllätys, kuten seuraavissa lainauksissa ilmenee.

Nyt kun vuosien jälkeen lueskelin uudelleen Annan nuoruusvuodet – kirjaa, muistin edelleen harvinaisen hyvin juonen, jopa lukujen otsikot. Eikä aika ollut tehnyt lukukelvotonta. Päinvastoin, sujuvaa kerrontaa, tarkkaa kuvausta ihmisistä ja aikakaudesta. (”Anna pelastavana enkelinä”: Minnie Mayn kuristustautikohtaus, johon rohdoksi tarvittiin oksetusjuurta!) Kaikki tämä on jossain muistin takametsässä, pienen houkuttelun jälkeen taas käsillä. (Naisvastaaja 10, s. 1954.)

Olen nyt keski-ikäinen nainen ja arvatkaa mitä: viime kesän aikana luin ensinnäkin juuri suomeksi ilmestyneen Anna-sarjan osan ja varhaisemmatkin vielä kertaalleen. Vaihtelun vuoksi luin ne alkuperäiskielellä. Lumous ei yhäkään karissut. Myönnän kyllä, että L. M. Montgomery on ajoittain hieman ahdasmielinen ja konservatiivinen, mutta silti näitä kirjoja ympäröi utuinen ja vaaleanpunasävytteinen harso. (Naisvastaaja 11, s. 1959.)

Lapsuuden lukukokemuksista on puhuttu ihannoivaan sävyyn, kun taas aikuisena koettu lukukokemus on saanut enemmän analysointia ja kritiikkiä osakseen. Tosin aikuisuuden lukukokemus on nähty eri tavoin palkitsevana kuin lapsuuden kenties naiivikin lukukokemus. Muun muassa naisen asemaa kirjoissa ja kasvattajavanhempia on arvioitu, niin kriittisesti kuin ihailleenkin. Kirjojen tapahtumia ja tasoja on ymmärretty paremmin, ja Montgomeryn kirjoittajanlahjoja on keuhuttu. Aikuisuuden lukukokemus on voinut muodostua myös ikäväksi pettymykseksi, sillä muutamien vastaajien näkemyksen mukaan tyttökirjojen maailma on tuntunut teennäiseltä eikä mennyttä tunnelmaa ole enää pystytty palauttamaan. Toisaalta taas lukukokemus saattaa myöhemmässäkin elämänvaiheessa antaa voimaa, kuten seuraavasta lainauksesta ilmenee.

Vihervaaran Anna se minua auttoi eheytymään ja uuteen elämän alkuun eläkepäivinäni. (Naisvastaaja 20, ikä ei tiedossa.)

Ylipäättään lukukokemus muotoutuu erilaiseksi uusilla lukukerroilla. Ensimmäinen lukukokemus nähdään usein vilpittömänä ja antoisana tapahtumana. Seuraavilla lukukerroilla huomio kiinnittyy erilaisiin asioihin kuin ensimmäisellä lukukerralla, jolloin lukukokemuksen myötä syntyy uusia merkityksiä. Oman elämäntilanteen mukaan eläydytään niihin henkilöihin, jotka kiinnostavat eniten. Usein nämä kirjan henkilöt ovat lähellä lukijan omaa elämäntilannetta, jolloin heidän ratkaisuihinsa kiinnitetään erityistä huomiota.

4.3. Faniuden piirteitä

Löysin Gilbertini, asuimme Vihervaarassamme (kaunis talo, maalla) ja ensimmäisen lapseni nimeksi tuli todellakin Anna Cornelia. Toisesta tyttärestäni en saanut tehdä Dianaa. ("eihän meillä nyt prinsessoja matkita!")

Tästä kaikesta on nyt kauan. Minä alan olla nyt jo Marilla ja etsin tässä juuri mummonmökiksi omaa Vihervaaraani Suomen maaseudulta. Rakkaus kirjoihin on säilynyt, asunto ni on niitä täynnä, Annat kunniapaikalla, nykyisin kolmella eri kielelläkin. Olen toteuttanut melkein kaikki haaveet elämässä. Vielä haluaisin käydä Kanadassa Prinssi Edwardin saarella... (Naisvastaaja 12, s. 1946.)

Edellisessä lainauksessa esiintyy monia lukukokemusten innoittamia piirteitä, kuten oman lapsen nimeäminen Montgomeryn kirjojen mukaan, kirjojen keräily ja haave matkustaa paikkaan, mihin kirjat sijoittuvat. Nämä monissa vastauksissa esiintyvät faniuden piirteet ovat saaneet innoituksensa Anna- ja Runotyttö -kirjoista, joiden lukukokemukset ovat saaneet ihmiset reagoimaan lukemaansa monella tavalla.

Kulttuurintutkijat Tuija Saresma ja Urpo Kovala (2003, 14) näkevät kulttisuhteeseen liittyvän monenlaista oheistoimintaa, sillä fanit ovat usein aktiivisia harrastajia. Tässä yhteydessä kulttisuhteen voi nähdä suhtautumisena itselle tärkeään ja esikuvalliseen kohteeseen, kuten rockbändiin, jalkapallojoukkueeseen ja tiettyyn kirjaan. Fanius ei ole kohteen passiivista ihailua, vaan siihen voi liittyä esimerkiksi ihailtuun kohteeseen liittyvän tavaran keräily. (Saresma & Kovala 2003, 14, 16.) Lisäksi rahaa vie matkustaminen konsertteihin, otteluihin tai fanitapaamisiin. Nykyisin faniuteen liittyykin kaupalli-

suus, josta todelliset fanit erottaa sitoutuminen, tieto ja aktiivinen tekeminen liittyen ihailtuun kohteeseen. Faniudessa sukupuolella on suuri merkitys, sillä esimerkiksi tyttöjen faniutta on pitkään ylenkatsottu. (Saresma & Kovala 2003 16, 18.)

Monetkaan vastaajat eivät ole nimittäneet itseään suoranaisesti faniksi, eikä heillä ole yhteistä fanijoukkoa, vaikka Annaa ja Emiliaa kuvataan idoleina ja esikuvina. Joukkoon mahtuu muutama poikkeus, kuten nimettömänä pysynyt Naisvastaaja 13, joka on syntynyt v. 1977. Hän aloittaa vastauksensa sanoilla: ”Olen jonkin sortin Anna-friikki.”, ja lopuksi kirjoittaa viimeisen kappaleen alkuun: ”Jotta saisin luotua viimeisen silauksen fanimuotokuvalleni, tahdon vielä lopuksi kertoa, mistä olen kaukaisimmat Anna-kokemukseni hakenut.” Kyseinen kirjoittaja on käsittänyt oman faniutensa ja kertoo siitä luottamuksellisesti tutkijalle.

Montgomeryn Anna ja Runotyttö-kirjasarjat ovat antaneet virikkeitä oman tyttären nimeämiseen kirjan henkilöiden nimillä. Ainakin yksi vastaaja, nimeltään Anna, on saanut nimensä Anna-kirjojen mukaan, joista hänen äitinsä piti kovasti. Muutamat vastaajat kertovat suunnittelevansa kirjan henkilöiden nimiä mahdollisille tuleville tyttärilleen.

Annan ja Emilian fyysisiä piirteitä ja vanhanaikaista pukeutumista hameisiin on ihailtu ja jäljitelty. Lapsena on keskitytty vaatteiden, kuten erikoisilta kuulostavien puhvihihojen kaukaiseen ihailuun. Muutamat vastaajista ovat aikuisina toteuttaneet lapsuuden unelmansa, hankkineet samantyyllisiä asuja ja mekkoja, mitä kirjoissa on kuvailtu. Montgomeryn kuvailevan tekstin ja kirjojen kansien kuvituksen synnyttävät mielikuvat olleet tärkeitä, sillä juuri ne ovat saaneet lukijat ihaillemaan pukeutumistyyliä ja fyysisiä ominaisuuksia. Seuraava lainaus puolestaan käsittelee matkaa kirjan tapahtumien alkuperäisille paikoille Kanadaan, Prinssi Edwardin saarelle.

Taisinpa tehdä oman pyhiinvaellusmatkani Prinssi Edwardin saarelle 1990 tavatakseni miehen, joka edes vähän muistuttaisi Teddyä. Niin ei valitettavasti tapahtunut. Ymmärsin, etten voi saavuttaa Teddy Kentiä, kun itsekään en ole Emilia. Itse saari oli lumoava, sellainen kuin L. M. Montgomeryn kirjojen perusteella odotin. Charlottetownin pittoreskeihin puutaloihin eivät kuitenkaan mainosvalot sopineet. Toivoin, että edes siellä aika olisi pysähtynyt.

Seuraavan kerran palaan Prinssi Edwardin saarelle rakastettuni kanssa. Vaellamme Lumotussa metsässä Rakastavaisten polulla. Tavoitteleme sateenkaaren päätä, siellä missä kunin-

gaskalastajat syöksyvät Tummaan päilyvään aalokkoon. Öiseltä taivaalta löydämme Lyyrän Vegan. (Naisvastaaja 14, s. 1949.)

Edellisen vastaajan tapaan matka Prinssi Edwardin saarelle on aiheuttanut monenlaisia, laidasta laitaan vaihtelevia reaktioita. Korkealla olleet odotukset eivät välttämättä ole täyttyneet saarella, jossa on nykyisin paljon Montgomeryyn liittyvää turismia. Matkoista on myös positiivisia kokemuksia, jolloin pääsy kirjojen alkuperäisille tapahtumapaikoille on ollut merkityksellinen elämys.

Liikuntasosiologi Harri Heinonen on fanitutkimuksessaan verrannut faniutta uskontoon, sillä pyhiinvaellusmatkoiksi nähdään matkat esimerkiksi suosikkijalkapallojoukkueen otteluun (Heinonen 2005, 197–204). Myös kulttuuriantropologi Stig Söderholm on käyttänyt pyhiinvaelluksen metaforaa etnografisessa tutkimuksessaan Jim Morrison-kultista. Söderholm on liittänyt siihen modernin turismin ja näkee pyhiinvaeltamisen omanlaisenaan matkustamisen muotona. (Söderholm 1990, 149–150.) Samaan tapaan matkat Prinssi Edwardin saarelle voi nähdä ”pyhiinvaelluksina” kirjojen syntypaikoille. Lisäksi Heinonen analysoi suomalaisten Everton-fanien otteluiden katsomisen televisiosta ritualisoituneen, jolloin tapahtumasta syntyy nautinnollinen katselukokemus (Heinonen 2003, 78). Samaan tapaan Naisvastaaja 18 (s. 1956) kuvailee jokakesäistä kirjojen lukemista kuin hartaaksi rituaaliksi. Hän näkee kyseisten kirjojen lukemisen kesään kuuluvana merkityksellisenä tapahtumana, josta on muodostunut vuosien saatossa perinne. Myös muutamat muut lukijat näkevät kirjojen suhteellisen säännöllisen lukemisen esimerkiksi kesään tai sairaana olemiseen liittyvänä traditiona. Vaikka vertaaminen uskontoon ei olekaan välttämättä kovin kattava tapa tarkastella faniutta, se tuo esiin muutamia faniuteen liittyviä tärkeitä piirteitä, kuten rituaalinomaisen lukutapahtuman ja matkustamisen Prince Edwardin saarelle.

Yksi faniuden piirre on keräily, jota monet lukijat ovat harrastaneet. Suurin osa vastaajista omistaa Montgomeryn suosikkikirjansa, ja useilla ne ovat kunniapaikalla kirjahyllyssä. Muutamat vielä intohimoisemmat keräilijät ovat hankkineet Anna- ja Runotyttö-kirjojen erikoispainoksia. Suosiossa ovat olleet etenkin englanninkieliset vanhat alkuperäispainokset.

Annan esimerkki on siivittänyt lukijoitaan muun muassa ahkeraan koulunkäyntiin. Suurimpana vaikutuksena aineiston vastaajat mainitsevat keruukilpailun ohjeistuksessa-kin kysytyyn vaikutuksen omaan kirjoitusharrastukseen. Etenkin Emilia oli lahjakas tuottamaan erilaisia tekstejä, ja myös Anna harrasti satunnaisesti tarinoiden kirjoittamista. Päähenkilöiden esikuvien mukaan vastaajat ovat saaneet vahvistusta kirjoitusharrastukseen ja itsensä ilmaisemiseen kirjoittamalla. Tavat antaa nimi omalle päiväkirjalle ja kirjeen kirjoittaminen vanhemmalle itselleen ovat kirjoissa esiintyviä ilmiöitä, joita vastaajat jäljittelivät kouluikäisinä. Kyseisten kirjojen vaikutus kirjoittamisharrastukseen ei ole aina pysähtynyt vain lapsuuteen, vaan monet vastaajista tekevät sitä myös työkseen. Tällöin kirjojen esikuvalla on saattanut ollut osuutensa siihen, että vastaajista on tullut ammatiltaan kirjallista työtä tekeviä ihmisiä. Toisaalta nimenomaan ammatikseen kirjoittavilla ihmisillä on matala kynnyksensä vastata kirjallisesti kyselyyn, missä kysytään kirjoittamiseen liittyvistä teemoista. Tällöin keruukyselyssä saattaa olla prosentuaalisesti suuri osa niitä, jotka kirjoittavat ammatikseen. Seuraavasta lainauksesta käy ilmi, miten vastaajien ihailu ja eläytyminen kirjojen henkilöihin ollut niin vahvaa, että heidän piirteitään ja tekojaan on jäljitelty.

Anna- ja Runotyttö-kirjojen sankaritarilla on kunnianhimoa, mielikuvitusta sekä lahjoja kirjoittamiseen. Itsekin olin jo lapsena innokas kirjoittaja, ja roolimallit Montgomeryn kirjoissa kannustivat minua harrastuksessani. Nykyisin kirjoitan ammatikseni. (Naisvastaaja 15, tarkka ikä ei tiedossa, mutta valmistunut maisteriksi ja työelämässä.)

Lastenkirjallisuus, tai ainakin muutamat sen ilmiöt ovat nykyisin päässeet julkisuuteen. Annan ja Runotyttöjen jäljillä -keruukyselyn ja antologian *Uuden Kuun ja Vihervaaran tytöt* julkaisemisen yhteydessä myös tyttökirjallisuus ylitti mediakynnyksen. Keruukilpailun toteuttaneita henkilöitä ja naiskirjailijoita, joille Anna ja Runotyttö ovat olleet tärkeitä, haastateltiin viihteellisissä lehdissä (kuten naistenlehdissä ja Iltasanomissa). Vuoden 2007 aikana ainakin Anni Polvan tyttökirjojen Tiina-sankaritar on saanut näkyvyyttä lehdistössä (esim. Myllynoja 2007). Turun Kansainvälisten Kirjamessujen vuoden 2007 aiheina oli muun muassa tyttökirjallisuus ja Kanada, jolloin Lucy Maud Montgomeryn kirjoista ja lukukokemuksista olivat puhumassa antologian toimittaneet Suvi Ahola ja Satu Koskimies.

Suuren suosion saavutettuaan J. K. Rowlingin Harry Potter on innoittanut mediaan uuti-soimaan näyttävästi kyseisten kirjojen tyyliin pukeutuneita faneja, tunnelmia viimeisen Harry Potter -kirjan jonottamisesta sekä elokuvien ensi-illoista. Harry Potter -ilmiö on kiinnostanut myös monia erilaisten akateemisten alojen tutkijoita, kuten psykologeja, kasvatustieteilijöitä ja filosofeja (Salminen 2007, B 25).

Merkkituotteen jatkojalostus toisen asteen teoriatieteiden ja sanajulistuksen palvelukseen täytyy vain hyväksyä. Kun kerran populaarikulttuuri synnyttää kaikkien tuntemia ikonisia hahmoja ja käsitteitä, niitä sopii riistää eli käyttää hyväksi. Tietävätpä ihmiset ainakin, mistä puhutaan. (Salminen 2007, B 25.)

Edellinen lainaus Aamulehden kolumnikirjoituksesta tiivistää hyvin sen, millainen ilmiö (lasten)kirjallisuudesta on nykyaikoina kehittynyt. Pelkkä yksityinen lukutapahtuma on saanut seurakseen muita lukemisen muotoja ja oheistapahtumia, joiden kautta syntyy innokkaiden lukijoiden välille vuorovaikutusta. Yhteiskunnan, vuorovaikutuksen ja median yhteisvaikutuksesta syntyy osaltaan käsitys siitä, mikä on sallittua ja toivottua lukutapahtuman julkisessa ilmaisussa.

4.4. Eskapismi, historiallisuus ja nostalgia

Nostalgia, historiallisuus ja eskapismi ovat teemoja, jotka esiintyvät tärkeinä elementteinä suurimmassa osassa vastauksia. Nämä useasti vastauksissa esiintyvät ilmiöt kuvaavat osaltaan lukukokemuksen tärkeyttä lukijoilleen. Heikkilä-Halttunen määrittelee eskapismin paoksi yksitoikkoisesta arkitodellisuudesta (Heikkilä-Halttunen 2000, 402). Itse olen samaa mieltä tämän määritelmän kanssa, mutta laajennan sitä tarkoittamaan myös siirtymistä johonkin muualle, kuten miellyttävään, turvalliseen ja merkitykselliseen (mielikuvitus)maailmaan.

Historiallinen on jotain, mikä kuuluu historiaan (Nurmi 2002, 204). Tästä konkreettisenä esimerkkinä on Runotyttö-kirjoissa oleva Emilian tätien talo, jossa vastustettiin sähköistämistä, ja kirjoitettiin kynttilän valossa. Määrittelen nostalgian Pirjo Korkia-

kankaan (1999, 171) tapaan muistojen sävyttymisen mielihyvällä, surumielisellä kaipauksella tai menneisyyden nautiskelun tunteilla. Näiden tunteiden voimakkuus voi olla eriasteista. Keruukilpailun vastauksissa nostalgia on vahvasti läsnä.

Vaikka olenkin määritellyt tutkimukseni tärkeimmät termit, se ei tarkoita, että ne ilmenisivät keruukilpailun aineistossa erillään toisistaan. Etenkin sadunomaisuus ja eskapismi liittyvät toisiinsa, sillä sadunomaiseen maailmaan ”paetaan” todellisuutta, jolloin on kyse eskapismista. Eskapismi ja historiallisuus liittyvät tiiviisti toisiinsa, sillä usein todellisuutta haluttiin paeta nimenomaan menneeseen, rauhalliseen ja harmoniseen maailmaan, minkälaisena se näyttäytyi Montgomeryn Anna- ja Runotyttö -kirjojen sivuilla. Lisäksi aikuiselle lukijalle pakeneminen menneeseen elämänmuotoon antoi levähdystauon hänen omasta, kenties työntäyteisestä ja kiireisestä elämäntilanteestaan. Nostalgia liittyy niin eskapismiin kuin historiallisuuteen, sillä nostalgisoinnin kohteena saattaa olla kokemus turvatusta lukuhetkestä tai vanhanaikaisen elämänmuodon yksityiskohta.

Päivi Heikkilä-Halttunen on nähnyt 1940–1950-lukujen suomalaisen lastenkirjallisuuden kanonisoituneina piirteinä muun muassa eskapismia ja nostalgiaa (Heikkilä-Halttunen 2000, 402–412). Hänen tutkimuksessa eskapismi eli pako yksitoikkoisesta arkitodellisuudesta ilmeni kahdenlaisena: sekä lukukokemuksiin liittyvänä että kirjailijoiden vapautena toteuttaa itseään ja kokeilla uusia kerronnan muotoja lasten- ja nuortenkirjallisuudessa. (Heikkilä-Halttunen 2000, 402). Omaan tutkimukseeni liittyy oleellisesti lukukokemuksissa ilmenevä eskapismi, ei kirjailijan omiin ambitiioihin liittyvä kirjoittamisen tapa.

Pakoa arkitodellisuudesta on harrastettu kaikenikäisien lukijoiden keskuudessa. Lapsuudessa on protestoitu auktoriteetteja kuten vanhempia vastaan (vrt. Heikkilä-Halttunen 2000, 403). Monet Annan ja Runotyttö -kirjojen lukijat ovatkin kokeneet yhteenkuuluvuutta päähenkilöön, jolla oli ankarat kasvattivanhemmat. Sotavuodet ja sotien jälkeinen rakennusaika on saanut naislukijat pakenemaan kirjoihin raskaita tapahtumia ja työntekoa. Nykyisin taas eskapismi voi johtua mitä erilaisimmista syistä, kuten yhteisöllisyyden katoamisesta, jolloin turvaa etsitään tuttujen tyttökirjojen idyllisestä maailmasta.

Lastenkirjallisuus on tarjonnut siis tervetulleen pakopaikan myös aikuislukijoille, jotka löytävät nostalgisesti jo menetetyksi uskomansa lapsuuden uudelleen vanhoista lempikirjoistaan. (Heikkilä-Halttunen 2000, 412.)

Edellisessä lainauksessa ilmenee, miten myös aikuiset lukijat kaipaavat ja tarvitsevat pakopaikkaa todellisuudesta. Heille lukeminen on mitä todennäköisimmin rentouttava kokemus, joka katkaisee arjen ja tällä tavoin antaa voimia jaksaa eteenpäin. Lapsuuden vanhat kirjat tuovat mieleen lapsuuden, mikä usein muistetaan onnellisena (vrt. Heikkilä-Halttunen 2000, 412), osaksi nykyisyyttä.

Minä vietin suurimman osan nuoruudestani Vihervaaran Annan kanssa Suurta Päilyvää Aallokkoa katsellen, unelmoiden kauniista maailmasta ja ihmisistä jotka eivät ole kiinni jokapäiväisyyden ankeudessa. Usein minut herätettiin haaveistani ja vedettiin alas arkeen tiskaamaan tai kitkemään tai puita kantamaan. Kestin sen kaiken kun tiesin että kirjat odottavat. Ainekirjoitus oli koulussa vahvin aineeni. Pysyin kauan yksinäisenä kävelyretkiä tekevänä ja kirjastossa viihtyvänä tyttönä. (Naisvastaaja 12, s. 1946.)

Piirre, mikä alkoi toistua vastauksissa lukukokemuksista kerrottaessa, oli edellä olevan lainauksen kaltainen pakeneminen arjesta kirjojen maailmaan. Vaikka vastaajat eivät käyttäneetkään termiä eskapismi, sen kaltaisesta suhtautumisesta oli kuitenkin kysymys. Tämä havainto syntyi aineistoon tutustumalla, ja sitä vahvisti monien eri vastaajien samankaltainen kertomus kirjoista arjen pakopaikkana. Etenkin lapsuuden vaikeina aikoina vanhempia, kotitöitä ja sodan tapahtumia paettiin tyttökirjojen maailmaan. Eskapismien myötä mennään kuvitteelliseen maailmaan, josta saattaa muodostua merkityksellinen lukijalle itselleen. Fiktiiviset tapahtumat ja henkilöt vaikuttavat lukijaan, jolloin hän saattaa tuoda kirjojen ”oppeja” osaksi omaa elämäänsä. Osaltaan eskapismi mahdollistaa kokonaisvaltaisen ja intensiivisen eläytymisen kirjojen tarinaan, jolloin lukukokemus on ollut vaikuttava ja merkityksellinen.

Pako arjesta voi olla monenkaltaista. Tärkeää voi olla pelkästään se, että pystyy ottamaan omaa aikaa kirjan lukemiseen, jolloin voi tehdä jotain nimenomaan itseään varten, ja olla ajattelematta perhettä tai muita asioita. Toisaalta merkityksellistä saattaa olla tyttökirjojen maailma, ”pako” erityisesti sinne, missä on etukäteen tunnettu, miellyttävä ja turvallinen ympäristö. Eskapismissa monet erilaiset merkitykset kietoutuvat yhteen

muodostaen kokemuksen turvallisesta ja rauhoittavasta lukuhetkestä.

Anni Polvan ja Aili Konttisen tyttökirjojen sankarit selviävät vaikeuksien ja ongelmien kautta voittoon (Heikkilä-Halttunen 2000, 403). Samoin selviytyvät myös Anna ja Emilia, mikä osaltaan vaikuttaa siihen, kuinka lukijat yhä uudelleen ja uudelleen haluavat palata menestyksekkäiden henkilöhahmojen pariin. Ne hetket, jolloin todellisuutta halutaan paeta, vietetään toivoa antavien, selviytyjätyttöjen parissa.

Eskapismi liittyy tavallaan myös miesmallin muodostumiseen. Tyttökirjojen huomaavaisia, älykkäitä ja taiteellisia mieshahmoja ihailaan, ja halutaan löytää oma ”Teddy” tai ”Gilbert”. Tavoittelemalla fiktiivistä ihannemiestä todellisessa reaali maailmassa, saatetaan kohdata pettymyksiä, kun tätä kirjoista tuttua prinssiä ei löydykään. Tosin teini-iässä pakeneminen kirjojen miesihanteisiin saattaa tarjota turvallisen ihastumis-kohteen, jossa harjoitella suhtautumista vastakkaiseen sukupuoleen.

Historiallisuutta tuodaan paljolti esiin vastauksissa. Vastauksissa tarkastellaan kirjoissa esiintyvää vanhaa maalaiselämää ja sen erilaisia piirteitä, yleensä positiivisessa hengessä. Kaikkia vanhan elämäntavan muotoja ei kuitenkaan nähdä hyvinä, vaan huomiota on kiinnitetty esimerkiksi naisten asemaan, joka Anna- ja Runotyttö-kirjoissa on erilainen kuin nykyään. Vastajat ovat halunneet elää kirjojen tapahtuma-aikana, sillä käsitys tuon ajan elämästä on ihanteellinen ja romantisoitunut. Osa vastaajista on itsekin huomioinut oman romantisoituneen ja ihanteellisen käsitteensä:

Ehkäpä siinä onkin lapsuuden ja aikuisuuden lukukokemusten ero: nykyinen maailmani poikkeaa Annan ja Emilian maailmasta vielä enemmän kuin mitä 1900-luvun päiväkirjojeni sivuilla valitan. Lapsuuteni maailmassa oli sittenkin jotain Annan ja Emilian maailmasta: jonkinlainen perusturvallisuus siitä, että ihmiset olivat pohjimmiltaan hyviä, elämä voi vaikeuksista huolimatta olla perimmältään tasapainoista. Omien lasteni lapsuus on Annan ja Emilian maailmasta kauempana, eikä tyttäreni enää (pettymyksekseni) välittänyt lukea edes ensimmäistä Anna-kirjaa loppuun, totesi vain, että Anna vaikuttaa hiukan omituiselta. Minun lapsuuteeni eivät vielä television suorat kriisilähetykset ja ihmissuhdevyyhtien saippuasarjat tunkeutuneet, eikä saasteongelmien tiedostaminen päässyt vihlaisemaan luontokokemuksiani. Minun oli vielä helppo samastua Annaan ja Emiliaan ja heidän tapaansa suhtautua elämään. Kirjat olivat hyvä pakopaikka todellisuudesta, vaikkei oma elämä mitenkään kurja ollutkaan. Kun saan nostalgisen kaipauksen hetkiä, niihin saattaa vieläkin hiipiä muisto näitten kirjojen herättämistä tunnelmista. Anna- ja

Runotyttö-kirjoista jäi aina hyvä mieli. Miksi se ei saisi olla yksi hyvän kirjallisuuden tehtävistä?
(Naisvastaaja 17, ikä ei tiedossa)

Edellinen lainaus kuvaa erinomaisesti sitä, miten monet tutkimusteemoistani kietoutuvat yhteen yhden vastauksen yhdessä kappaleessa. Lapsuuden maailmaa on verrattu nykypäivän todellisuuteen, samoin lukukokemuksen vaikutuksia on analysoitu nimenomaan muistelun ja nostalgian kannalta. Kaikkiin lukijoihin vanha elämänmuoto ei ole tehnyt positiivista vaikutusta, tosin heitä on vain muutamia. Suurimmassa osassa vastauksista kirjojen sijoittuminen tiettyyn aikakauteen on nähty arvostettavana ja ihailtavana, mikä ilmenee seuraavissa lainauksissa:

Ajattelin joskus, muutenkin kuin mekkojen tähden, että olisi ollut upeaa elää Annan aikaan. Ja Annan tavoin. Kaikki tuntui olleen silloin niin paljon romanttisempaa ja sopivalla tavalla draaattisempaa. Ajattelin, että voidakseen tulla mielenkiintoiseksi ihmiseksi, täytyy elää läpi vaikean lapsuuden ja nuoruuden. Ettei tavallisen ydinperheen nuoremasta voi sellaista koskaan tullakaan. Valmistauduin tyytymään ”taviksen” rooliin ja haikeana ihailin vaikeuksien kautta voittoon kulkevaa Annaa. (Naisvastaaja 2, s. 1983.)

Olin kaupunkilaislapsi ja minun mielestäni Avonlean maalaismaisema oli idyllinen. Aina kun olin maalla luonto sai minut haltioitumaan ja nimenomaan siellä minulle tuli pakahduttava tarve kirjoittaa. Mutta minusta tuntui siltä että jos saisin asua talossa jossa minulla olisi oma ullakkokamari jonka ikkunasta näkisin kirsikkapuun voisni kirjoittaa jotakin aivan ihmeellistä. Sellaisessa paikassahan elämä on kuin runoa. Minä 70-luvun lapsi kuvittelin että elämä ennen, joskus Annan aikakaudella oli jotenkin kauniimpaa ja kiehtovampaa, olisin halunnut elää silloin. Ja niinhän minä oikeastaan elinkin, kirjojen kautta.. (Naisvastaaja 5, s. 1965.)

Nostalgisuus on nykyisin monissa yhteyksissä, kuten esimerkiksi mediassa esillä oleva teema. Niinpä vastaajat ovat saattaneet kuulla tämän käsitteen aikaisemmin muista yhteyksistä, tosin he saattavat sanoa nostalgiaksi sellaisia asioita, jotka eivät sitä oman määritelmäni mukaan ole. Muutamat vastaajat käyttävät termiä nostalgia oman määritelmäni mukaan, jolloin he ovat havainneet lukukokemuksensa sisältävän mielihyvää, surumielisyyttä ja menneisyyden nautiskelua (ks. Korkiakangas 1999, 171). Vastaajat eivät välttämättä ole osanneet analysoida tuntemuksiaan näin selkeästi, mutta edellä mainittuja tunteita on joka tapauksessa ollut taustalla.

Yleensä lapsuuden lukukokemus on positiivinen, tai ainakin sitä muistellaan positiivi-

sena, jopa nostalgisoiden. Kuten Heikkilä-Halttunen (2000, 407) on todennut, lapsena luettujen kirjojen kautta voidaan palata nostalgisoiden lapsuuteen. Omassa tutkimuksessani jaottelen nostalgian kahteen erilaiseen muotoon. Ensimmäinen muoto suuntautuu oman lapsuuden lukuhetkiin ja lapsuuden maailmaan lukutapahtumien ympärillä. Toinen nostalgian muoto kohdistuu historiallisuuden kautta kirjojen tapahtumiin, menneeseen elämänmuotoon ja siihen, miten sitä kuvaillaan kirjoissa. Seuraavan lainauksen kaltaisesti on käynyt monille lukijoille, jotka nostalgisoivat lapsuuden lukukokemustaan.

Muistelussa pienet ja arkiset lapsuudenaikaiset kokemukset sävyttyvät nostalgisesti. Kertoja ikään kuin sukeltaa takaisin vuosikymmenien taakse ja kokee kertoessaan uudelleen harmonisen lämpimät lapsuuden ajan tunnelmat. Tämäntapaista nostalgiaa voi luonnehtia yksinkertaiseksi nostalgiaksi, joka ei kyseenalaista muistelun synnyttämiä miellyttäviä tunteita. Muistelussa mennyt myös kohtaa nykyisyyden: sokeripalan hyvä maku maistuu edelleenkin kertojan suussa. (Korkiakangas 2006, 135.)

Ensimmäisen nostalgian muodon mukaisesti saatetaan muistella onnellisia lukuhetkiä, jolloin kaikki ympärillä oli hyvin, ja oli mahdollisuus nauttia rauhassa lukemisesta. Onnelliseen muistoon lapsuuden lukuhetkestä saattaa liittyä muitakin piirteitä, kuten lukeminen yhdessä parhaan ystävän kanssa tai keskusteleminen kirjoista naispuolisen sukulaisten kanssa.

Toinen nostalgian muoto omassa tutkimuksessani liittyy historiallisuuteen ja vanhan ihailuun. Kirjojen tapahtumat sijoittuvat 1800-luvun lopusta toisen maailmansodan aikaan, ja tapahtumapaikkana Prinssi Edwardin saari Kanadassa. Romantisoituneet käsitykset menneisyyden maailmasta ja elämäntyylistä ovat saaneet useat vastaajat kaipaamaan ja haaveilemaan tuosta ajasta ja sen elämänmenosta. Menneen ajan romantiisuutta, yhteisöllisyyttä, vaatetusta ja luontoa on ihailtu, tosin ei aina varauksettomasti. Nostalgia on siis kohdistunut vanhan elämänmuodon, mielikuvaan, mikä on saatu kirjojen sivuilta, ei välttämättä historialliseen tosielämään.

Siinä missä ensimmäinen nostalgian muoto kohdistuu lukijaan itseensä ja usein hänen lapsuuteensa, kuvaa toinen nostalgian muoto "mennyttä maailmaa". Kirjojen sivuilta välittyneet mielikuvat Annan ja Runotytön ympäristöstä ja sen aikaisesta maailmanme-

nosta ovat saaneet lukijat ihaillemaan tiettyjä piirteitä kyseisestä aikakaudesta. Nämä kaksi nostalgian muotoa saattavat limittyä toisiinsa, sillä lukuhetken aikana on läsnä niin kirjojen mennyt maailma kuin lukijan oma ympäristö.

5. SADUNOMAISUUDEN MUODOSTAMA YHTEISÖLLISYYS

Tässä luvussa paneudun toisen pääryhmän tutkimuskysymyksiin analysoiden Annan ja Runotytön jäljillä -aineistoa. Ensin esittelen tutkimuskysymykset ja määrittelen avain-termit, minkä jälkeen tarkastelen tyttökirjojen asemaa Suomessa. Lisäksi luon katsauksen vastauksissa esiintyviin sukupuolirooleihin. Analysoin vastaajien Anna- ja Runotyttö -kirjojen pohjalta syntyneitä ystävyyttä heidän lähipiirissään, ja lopuksi koko vastaajajoukon laajempaa yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyydellä tarkoitan vastaajien lukukokemusten merkitysten muodostamaa samankaltaisuutta, jonka tutkijana pystyn havaitsemaan.

Ensimmäinen tutkimuskysymysten ryhmä käsitteli lukukokemusta. Toisen pääryhmän tutkimuskysymyksissä nostan analyttistä abstraktiotasoa. Selvitän, miten yksilöllisestä lukukokemuksesta muodostuu yhteisöllinen kokemus, joka sisältää yhteisiä, jaettuja kulttuurisia arvoja. Syntykö täten yhteisöllinen naisten alue?

Naisten yhteisöllinen alue on oma käsitteeni, jolla pystyn hyvin kuvaamaan vastauksissa esiintyvää samankaltaisuutta ja kirjojen kokemista naisten omaksi alueeksi. Yhteisöllisyys muodostuu kulttuurispesifin lukukokemuksen myötä. Samankaltainen lukukokemus on mahdollinen, koska lukijoilla on yhteneväinen, saman kulttuurin sisällä muodostunut tausta. Tutkijana pystyn näkemään tämän yhteneväisyyden, jota voi kutsua yhteisöllisyydeksi. Vastaajilla ei siis ole keskenään kommunikoivaa fanijoukkoa, vaikkakin muutamat lukijat esittävät kommenttejaan siitä, miten kirjat yhdistävät niitä lukeneita naisia. Näiden samankaltaisten lukukokemusten myötä syntyy oman aineistoni naisvastaajien yhteisöllinen alue.

Jaetut kulttuuriset arvot syntyvät yhteisten, ihmisten kuulemien ja kertomien narratiivien kautta. Narratiivit sisältävät kulttuurisia konventioita ja kulttuurisia malleja. Omassa tutkimuksessani satu on se narratiivi-tyyppi, jonka kautta välittyvät ne kulttuuriset konventiot ja mallit, jotka ovat yhteisiä kaikille vastaajille. Kuten aikaisemmissa luvuissa (esim. luvussa 2.) olen selittänyt, ovat käsitteet sadusta, sadunomaisuudesta ja naisten

yhteisöllisestä alueesta toimivia omassa tutkimuksessani.

Sadunomaisuus on oma käsitteeni, mikä pitää sisällään ne säännöt, koodit, henkilöhaamot, juonen ja kerronnan, mitkä ovat ominaisia sadun genrelle. Sadunomaisuus on kulttuurispesifinen suhtautumistapa, mikä on muotoutunut suomalaisilla naisilla varhaisesta lapsuudesta lähtien, kun he ovat kuulleet satuja luettuina. Myöhemmin satuihin on tutustuttu myös lukien. Montgomeryn Anna- ja Runotyttö-kirjoja lukiessaan primaariaineistoni vastaajat ovat suhtautuneet lukemaansa sadunomaisesti, havainneet kyseisistä kirjoista piirteitä, joilla on yhteneväisyyksiä satuihin.

Yhteisöllinen alue tarkoittaa primaariaineiston vastausten samankaltaisuuksia. Yhteisöllinen alue syntyy omien tutkijanhavaintojeni myötä. Vastaajat eivät ole suoranaisesti yhteydessä toisiinsa, vaan yhteneväisen taustan omaavat lukijat ovat kirjoittaneet samankaltaisia vastauksia. Väitän näiden vastausten kautta muodostuvan yhteisöllisen alueen, mikä hahmottuu tutkimukseni myötä. Havaintoani todentaa se, miten vastaajat esittävät omia käsityksiään Anna- ja Runotyttö-kirjojen suomalaisia naisia yhdistävistä piirteistä, kuten siitä, miten monet ovat pitäneet kirjoja tärkeinä itselleen.

Kirjat tuskin ovat tehneet minusta Annan kaltaista, mutta luultavasti pidän Annoista juuri siksi, että meissä, niin kuin tuhansissa muissakin nuorissa tytöissä ja naisissa, on jotakin samaa. (Naisvastaaja 8, s. 1977.)

5.1. Väheksytyt tyttökirjat

Vuonna 1986 Eskolan ja Lingon tekemässä tutkimuksessa kysyttiin lasten mielikirjoja. 8-15-vuotiaat tytöt eivät kuitenkaan nimenneet suosikikseen klassisia tyttökirjoja. Eskolan ja Lingon mukaan tämä saattaa johtua kysymistilanteesta, sillä luokkahuoneessa ei välttämättä haluta tunnustaa hieman lapsellisten tyttökirjojen lukemista, vaan mainitaan muita, vauhdikkaampia kirjoja. (Eskola ja Linko 1986, 132.)

Tyttökirjoja on vähätelty ja hävetty vielä myöhemmissäkin elämänvaiheissa. Vastaajien

mukaan esimerkiksi yliopistossa lempikirjoja tai omaan kehitykseen vaikuttaneita kirjoja kysyttäessä on voinut joutua naurunalaiseksi, mikäli on sanonut vastauksekseen Anna- ja Runotyttö-kirjat. Kirjoihin tutustumattomat ihmiset ovat saattaneet kokea ne vanhanaikaisina kertomuksina pikkutyttöistä, mikä käy ilmi seuraavista lainauksista.

Ystäväni, jonka kanssa kamppailin aiheesta vuosia sitten, ei nimittäin ole ainoa, joka on kohotellut kulmiaan tyttökirjoille. Kohottelun lisäksi on ilmennyt kiivastumista, ja se on mielestäni jännittävää – kertovathan vahvat tunneliikheet vahvasta laukaisijasta. Harmi vain, että kaikki napsijat eivät ole vaivautuneet lukemaan napsimaansa olettaessaan, että tyttökirjat eivät voi sisältää muuta kuin moraalivelliä. Annoja ja Runotyttöjä pidän edistyksellisinä ja rohkeina nuortenkirjoina, joissa kuvataan tiettyä aikakautta elävästi ja omakohtaisesti. (Naisvastaaja 21, s. 1964.)

Luin taannoin ystäväni nettipäiväkirjamerkintöjä, joissa he viittasivat juuri Runotyttö-kirjoihin. He kirjoittivat kirjojen ylettömyydestä, tietynlaisesta lapsellisuudesta, ja kehnosta runoudesta. Eivätkä he varmaan, asiapitoisesti ajatellen, olekaan väärässä. Mutta minun nähdäkseni Runotyttö-kirjojen suurin ansio on suunnattoman suuri: naisshahmon kuvaaminen itseisarvoisena, naisen voiman ja tahdon kuvaaminen.

Tyttökirjallisuutta on perinteisesti ollut hyvin helppo väheksyä. Se ei ole millään lailla katu-uskottava genre - mikä on ajattelematonta! Runotyöt ovat tyttöjen kulttuuria parhaimmillaan: kiihkeää, syvää tunnetta, intohimoa, tummia sävyjä, jylhyyttä. Tyttöihin liitetään yleensä nimenomaan uuvuttavan hempeyden ja haurauden tunnusmerkit, tytöt ovat vain kiltejä ja söpöjä. Mutta luultavasti jokainen, joka muistaa tyttöikänsä, tietää myös vaikka nyt koulunpihan tyttökulttuurin toisen puolen: vakavuuden, kiihkeyden, julmuudenkin.

Runotyöissä ei ole mitään pikkusievää. Sen tähden minua ärsyttää, kun jotakuta vähättelevästi kutsutaan "runotyöksi" tai "-pojaksi", ja sanonnalla tarkoitetaan sitä, että kyseinen henkilö on hempeä, heikkoluonteinen höpöttelijä, eikä mikään looginen jalat maassa -tyyppi. Mikään ei voisi olla kauempana Emiliasta.

Rohkeita, omanarvontuntoisia naisia ei ole koskaan liikaa, kirjallisuudessa tai muualla. Runotyttö-kirjat ja Emilia itse ovat ennen kaikkea helpottavia. (Naisvastaaja 4, s. 1979.)

Tutkimuksessaan Montgomeryn kirjojen feministisestä luennasta ruotsalainen kirjallisuudentutkija Gabriella Åhmansson (1991) puolustelee teoksen alussa tyttökirjallisuutta käsittelevää aihettaan. Teoksen artikkelissa Avonlea – A Matriarchal Utopia? Åhmansson (1991, 128–142) käyttää utopian käsitettä analysoidessaan Anna-kirjasarjaa. Åhmanssonin teorian lähtökohta on feminismissä käytetty käsite uudelleenlukemisesta, josta hän käyttää termiä uudelleennäkeminen (re-vision) (Åhmansson 1991, 37). Sillä tarkoitetaan kohteena olevan tekstin tarkastelemista erilaisesta näkökulmasta, ottaen huomioon miesvaltaisen yhteisön ja tietoisuuden naisten pitkäaikaisesta alistamisesta

asemasta. Åhmanssonin tarkoituksena on tuoda esiin se Montgomery, joka ei perinteisellä kriittisellä lukemisella tule näkyviin. (Åhmansson 1991, 37.)

Matriarkaalisen utopian Åhmansson (1991, 134) määrittelee paikaksi, jossa naiset ovat omavaraisia ja miesten hallitsemalla maailmalla on mahdollisimman vähän vaikutusvaltaa. Åhmansson näkemyksen mukaan Montgomery ei kuitenkaan kirjoittanut Anna-kirjasarjaansa suoranaisesti utopistisiksi fantasiaiksi, vaikka lukijat voivatkin nähdä ne sellaisina. Avonlean yhteisö on paikka, jossa naiset ovat tärkeitä. Tämän Åhmansson perustelee sillä, että naishahmoja on kirjoissa enemmän kuin miehiä, ja vain muutamilla mieshenkilöhahmoilla on merkittävä rooli. Muita Anna-kirjasarjan piirteitä, joita Åhmanssonin mukaan ei ole aiemmin huomioitu ja joissa korostuu naisten vaikutus, on Annan ympärille kasvatti-isä Matthewin kuoltua muodostunut naisista koostuva tukiverkko. Tämä tukiverkko huolehtii muun muassa Annan koulutuksen loppuun saattamisesta. Lisäksi eräs matriarkaalisuuden piirre on Mr. Lynden muutto Vihervaaraan, jolloin hän ja Marilla elivät kahden naisen yhteisössä. (Åhmansson 1991, 135, 137, 141–142.)

Tyttökirjojen kirjoittajat, jotka useimmiten ovat naisia, ovat olleet väheksynnän kohteena. Åhmansson on kiinnittänyt huomiota siihen, miten Montgomery oli pitkään poissa Kanadan kirjallisuuden kaanonista, eivätkä miestutkijat tehneet hänestä tutkimuksia (Åhmansson 1991, 38–39). Yksi osasy syy tähän oli se, että lastenkirjallisuus ei ollut arvostettu kirjallisuuden laji (Åhmansson 1991, 38–39). Kirjallisuuden kaanonin väheksynnästä huolimatta Montgomery ja hänen kirjansa ovat saavuttaneet laajaa suosiota, jota seuraavaksi tarkastelen lähemmin.

5.2. Vastaajien vertikaalinen ja horisontaalinen ystävyys

Yhteisöllisyyttä ja yhteistä kokemuspohjaa kuvaa se, miten tietoa keruukilpailusta on levitetty äidiltä tyttärille, tyttäriltä äidille sekä muille asiasta kiinnostuneille naistuttaville. Tässä tiedonkulussa oleellisena tekijänä ei ole ollut ikä tai samaan sukupolveen kuu-

luminen, vaan se, että toisen henkilön tiedettiin lukeneen Montgomeryn tyttökirjoja ja olleen kiinnostunut niistä. Keruukutsun levittäminen esimerkiksi tuttavuuteen ja ystävyyteen pohjautuen ei ole ainoastaan tuonut lisää vastauksia keruukilpailuun, vaan yhteisöllisyyttä ilmenee heidän kertoessaan keruukilpailusta toisilleen. Tämän prosessin myötä tuli selville, että yllättävänkin monet naiset ovat ainakin jonkinasteisesti jakaneet lukukokemuksensa muiden henkilöiden kesken, tietäessään muiden naisten lukuinnostuksesta kyseisiä kirjoja kohtaan.

Keruukilpailun vastauksissa esiintyvää yhteisöllisyyttä on kahdenlaista. Kirjojen kautta syntyneitä yhteisiä kokemuksia esiintyy sekä saman ikäpolven että eri sukupolvien vastaajien välillä. Näin ollen yhteisöllisyys on joko horisontaalista, mikäli se tapahtuu suurin piirtein samanikäisten naisten kesken tai vertikaalista, sukupolvien rajat ylittävää.

Läheisten ihmisten välinen horisontaalinen ja vertikaalinen ystävyys liittyen kirjoihin ei ole käytännöiltään täysin toisistaan poikkeavaa. Muutamia yhteisiä käytäntöjä on sekä horisontaalisessa että vertikaalisessa ystävyudessa. Yksi tällainen on tapa katsoa yhdessä kirjoista tehtyjä televisiosarjoja. Molempia ystävyysmuotoja voi olla yhdellä vastaajalla samaan aikaan, eli kirjojen maailmasta voidaan keskustella esimerkiksi äidin ja ystävien kanssa.

5.2.1. Ikätovereiden aktiviteetit

Horisontaalinen yhteisöllisyys on usein saanut alkunsa samanikäisten ystävien yhteisistä aktiviteeteistä. Tälle ystävyydelle on tärkeää kirjoihin pohjautuva yhteinen, todellisen elämän lapsuus- ja nuoruusvaiheessa eletty kokemusmaailma. Tällaiset saman sukupolven kollektiivisuuden kokemukset alkavat usein lapsuudesta, jolloin molemmat kaverukset ovat lukeneet samoja Montgomeryn kirjoja. Kirjojen lukemisen jälkeen niistä on ensinnäkin keskusteltu, mutta usein on syntynyt myös muita aktiivisuuden muotoja, kuten leikkejä, jotka pohjautuvat kirjojen tapahtumiin. Eräs vastaaja yritti perustaa kirjojen esikuvan mukaan kirjallisuuspiirin omien ystäviensä kanssa, hanke kuitenkin kui-

vui kokoon. Kirjeenvaihtoon ja keskinäiseen kommunikointiin Anna- ja Runotyttö-kirjasarjojen ilmaukset ovat jääneet hetkellisesti mutta välillä myös pysyvästi, kuten yksi vastaaja kuvaa edelleen kirjoittavansa kirjeisiin ja sähköpostiviesteihin: ”Tässä vähän pikkulämmintä Glen St. Marystä” (nimim. Priska, s. 1977).

Vastauksissa, kuten seuraavassa lainauksessa kuvataan yhteistä, kirjoihin pohjautuvaa toimintaa:

Erään ystävättäreni kanssa uppouduimme Vihervaaran tytön elämään niin, että muistimme ulkoa pitkiä pätkiä tekstiä ja usein siteerasimme sopivissa ja sopimattomissa tilanteissa kirjojen meille niin tuttuja tapahtumia. Tyttökoululaiselle kaiketi normaalia käytöstä! (Naisvastaaja 10, s. 1954.)

Hyviä esimerkkejä läheisestä ystävydestä on kaksi antologiassakin julkaistua kirjoittelmaa, jotka molemmat on laadittu kahden ystävän yhteisenä työnä. Kirjoituksissa lähestytään kirjoja nimenomaan niistä muodostuneen yhteisen kokemuksen kautta, joka on ollut merkityksellinen molemmille osapuolille. Lukukokemukset ovat olleet osa ystävyyttä, ja tämä piirre on muutamissa tapauksissa säilynyt aikuisuuteen saakka. Lukukokemuksiin liittyvissä keskusteluissa vahvistetaan yhteenkuuluvuutta ystävien kesken.

Ensimmäisen yhteiskirjoituksen ovat laatineet yhdessä vuonna 1976 syntyneet Naisvastaaja 24 ja Naisvastaaja 25. Anna-kirjojen tapahtumiin pohjautuvat barbileikit, ulkoleikit ja keskustelut ovat olleet oleellinen osa heidän yhdessä viettämäänsä aikaa. Sellaisten leikkien aikana, jossa näyteltiin kirjojen tapahtumia, ei kumpikaan esittänyt Annaa. Hänen nähtiin olevan ”liian pyhä ja eräänlainen esikuva”. Kirjoituksesta tulee ilmi ystävysten läheisyys toisilleen, jota osaltaan ylläpitivät Montgomeryn kirjoihin pohjautuvat leikit. Erimielisyyksiä syntyi Runotyttö-kirjojen lukemisen myötä. Ystävykset lukivat Runotyttö-kirjat lapsuuden loppupuolella, ja innostuivat niiden myötä kirjoittamisesta. Tässä vaiheessa kuitenkin esiintyi katkeruutta, sillä toisen onnistuneita runonpätkiä sekä ”emiliamaisia esineitä” kadettiin. Lukioaikana Montgomeryn kirjat eivät enää niin kiehtoneet, mutta ystävykset tekivät niihin pohjautuvista leikeistä kirjasen, jota he jälkepäin nimittävät ”varsinaiseksi aarteeksi”. Loppujen lopuksi kirjoittajat arvioivat vahvan eläytymisen leikkeihin vaikuttaneen heidän ammatinvalintoihinsa, sillä

toinen lähti opiskelemaan kirjallisuutta ja toinen historiaa.

Toinen yhteiskirjoitus on kirjalliseen muotoon saatettu nauhoitettu keskustelu. Siinä kuvataan 35-vuotiaiden ystävättärien suunnitelmia viettää 40-vuotissyntymäpäiväänsä Prinssi Edwardin saarella. Keskustelu sisältää niin kirjojen lempikohtauksia kuin syvällisempää pohdintaa tyttökirjojen maailmasta, ja lukijalle välittyy vaikutelma siitä, miten kirjat ovat tärkeä osa molempien naisten elämää sekä yhteistä ystävyyttä.

T: Mutta kyllä olis tosi tylsää olla poika! Tai sitten kävisi niin kun mun isälle, että se oli kolmas lapsi kahden tytön jälkeen, ehkä vähän mami, oppi neljävuotiaana lukemaan ja luki tyttökirjoja.

K: Mutta ei se voi puhua niistä kenenkään kanssa!

T: Ei voikaan, ei! Ei käy miehiä kateeksi! Suurimpia iloja siinä, että on saanut oman tytön, on mahdollisuus jakaa nämä kirjakokemukset. (Naisvastaaja 22, s. 1968 ja Naisvastaaja 23, s. 1968.)

5.2.2. Sukupolvien ketju

Seuraavaksi käsittelen vertikaalista ystävyyttä, jolla tarkoitan eri sukupolviin kuuluvien henkilöiden yhteneväisyyden tunnetta. *Uuden Kuun ja Vihervaaran tytöt* -antologia painottuu lähinnä keruukilpailun vastausten julkaisemiseen, mutta teoksen toimittaneet Ahola ja Koskimies (2005) ovat kuitenkin valinneet ja jaotelleet vastaukset erilaisten otsikkojen alle. Eräs näistä otsikoista on Äideiltä tyttärille. Kyseiseen lukuun on valittu muun muassa kahden äidin ja heidän tyttäriensä kirjoitukset, joissa kerrotaan, mitä yhteistä äidillä ja tyttärillä on ollut kirjoihin liittyen.

Monet keruukilpailuun tulleista vastauksista alkavat kuvauksella siitä, miten kirjat ovat päätyneet lukijoilleen. Kirjat ovat periytyneet vanhemmilta naispuolisilta sukulaisilta pikkutyttöille, usein isoäidiltä tai äidiltä tyttärelle. Muutamat vastaajista ovat saaneet kirjansa uutena, kun osa taas on lukenut oman äitinsä tai muun sukulaisen vanhoja kirjoja, jolloin kirja esineenä on nähty arvokkaana. Ylipäättäänkin kauniilla kansikuvilla varustetut ”isojen tyttöjen” kirjat on koettu tärkeinä aarteina, joista on myös lukemisen jälkeen pidetty hyvää huolta. Se, että kirja on saatu lahjaksi, monessa tapauksessa vieläpä tär-

keältä naissukulaiselta, on ollut merkityksellistä vastaajille. Seuraavassa lainauksessa ilmenee, miten yhteinen lukukokemus äidin kanssa on nähty tärkeänä jo lapsuudessa.

En tiedä miksi äitini lapsuus niin kiehtoi minua, ehkä siksi että kaikki se mitä hän kertoi siitä muistutti juuri tyttöromania mutten tiennyt siitä kuitenkaan kaikkea ja se tuntui hiukan sala-peräiseltä. Ja äiti kertoi lukeneensa myös Runotyttö-kirjat. Oli ihanaa kun oli jaettavana yhteiset innostuksen kirjat äidin kanssa, niitä ei vielä ollut ehtinyt niin paljon kertyä, 10-vuotiaan lukukokemuksellani... (Naisvastaaja 5, s. 1965.)

Muutamasta vastauksista ovat koskettavia kertomuksia siitä, miten kirjat ovat yhdistäneet nuorta lukijaansa äitiin tai isoäitiin. Kirjoja on saatettu lukea yhdessä ääneen, niistä on keskusteltu ja niiden kautta on voitu ottaa puheeksi arkojakin asioita. Saman perheen eri sukupolvet ovat yhdessä saattaneet kokoontua katsomaan televisiosta esimerkiksi Annasta kertovaa Tie Avonleaan -sarjaa, jolloin katseluhetkestä on muodostunut yhteinen, sosiaalinen tapahtuma.

Monet pitävät tärkeänä sitä, että oman suvun seuraava naispolvi tutustuu ja kokee läheiseksi Annan ja Runotytön. Kyseisiä kirjoja ei kuitenkaan haluta tuputtaa nuorille lukijoille, vaan heidän toivotaan löytävän ne itse. Muutamasta äidistä ja mummit ilmaisevat halunsa lukea kirjoja ääneen tuleville lapsilleen ja lastenlapsilleen. Tulevien sukupolvien tyttöjen toivotaan lukevan kyseisiä kirjoja ja pitävän niistä, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi.

Kirjahyllystäni olen yhden hyllyn pyhittänyt tyttökirjoille, Anna-sarjassani on neljää erilaista painosta 1920-luvulta 2000-luvulle. Olen ainakin varmistanut, että joskus mahdollisilla omilla tyttärilläni on samanlainen elämys koettavissa; löytää äidin vanhat kirjat, ja niiden magnetisoiva, ajaton maailma. Vuosisadat vaihtuvat, mutta jokaisella sukupolvella on oma runotyttökantansa. (Naisvastaaja 16, ikä ei tiedossa.)

Keruukyselyn vastauksissa tulee ilmi, miten sukupolvi ei ole rajoittava tekijä yhteisöllisyyden kokemisessa, vaan päinvastoin. Kirjoja nuorille sukulaistyöille antaneet isoäidit, äidit ja muut naispuoliset sukulaiset pitävät tärkeänä ja merkityksellisenä sitä, miten nämä kirjat tulevat osaksi myös seuraavien sukupolvien tietovarantoa. Näin kirjoista muodostuu jatkumo sukupolvien naissukulaisten välille, jota voi kutsua sukupolvien ketjuksi. Selkeimmin sukupolvien ketju ilmenee sellaisissa tapauksissa, joissa vastaaja

on saanut kirjat ”perintönä”, ja haluaa välittää ne eteenpäin.

Olen myös lukenut Anna ystävämme -kirjaa 8- ja 12-vuotiaille tyttärilleni. Ja kertonut heille, kuinka isomummi aikoinaan luki kirjoja minulle. Kirjat ovat olleet tavallaan ajatusten tasolla yhdistävänä tekijänä myös mummoni ja tyttärieni välillä. Kirjasarka on edelleen kunniapaikalla perheemme kirjahyllyssä, ja tulee aina olemaan paikkansa ansainnut. Ja aion varmasti vielä tarttua niihin lukuaikeissakin. Ainakin sitten, kun luen niitä omille lapsenlapsilleni. (Naisvastaaja 26, ikä ei tiedossa.)

5.3. Sukupuoliroolit

Sukupuolirooleilla tarkoitan naisen ja miehen erilaisia sosiaalisia ja kulttuurisia rooleja. Jo lapsesta saakka poikiin ja tyttöihin suhtaudutaan erilaisesti, tavalla joka ei ole tasa-arvoinen (Jacklin ja Reynolds 1993, 207). Yhteiskuntajärjestelmä luo miehille ja naisille toisistaan poikkeavia odotuksia (Jacklin ja Reynolds 1993, 207). Sukupuoliroolit ovat (yleistettyjä) odotuksia ja käsityksiä siitä, millaisia miehet ja naiset ovat, ja miten heidän tulisi käyttäytyä. Sukupuoliroolit sisältävät naistutkimuksesta tutuksi tulleet käsitykset sukupuolesta, eli sekä biologisen että sosiaalisen sukupuolen (ks. esim. Liljeström 1996, 116).

Sukupuolirooleista ja sukupuolijärjestelmästä on monia erilaisia, lähinnä naistutkimuksessa muodostuneita teoreettisia suuntauksia. Karkeasti jaotellen sukupuoli jaetaan biologiseen ja kulttuuriseen sukupuoleen. Biologisella sukupuolella tarkoitetaan nimensä mukaisesti fyysisesti määräytynyttä sukupuolta (West ja Zimmerman 1987, 125), ja sitä en tässä tutkimuksessa problematisoi. Kulttuurinen sukupuoli puolestaan jakaantuu annettuihin rooleihin, jolloin sukupuolen nähdään olevan sama kuin valmiiksi olevat roolit (West ja Zimmerman 1987, 128). Tällöin roolien nähdään olevan jo valmiiksi ”sukupuolimerkittyjä”, eli poikien ja tyttöjen nähdään olevan sukupuolen perusteella erilaisia. Sukupuolimerkittyjä rooleja ovat esimerkiksi naiset sairaanhoitajina ja miehet lääkäreinä. (West ja Zimmerman 1987, 128–129.)

Performatiivinen näkemys pitää sukupuolta kulttuurisena. Tätä näkemystä analysoivat

artikkelissaan *Doing Gender* etnometodologiaan suuntautuneet Candace West ja Don. H. Zimmerman (1987). Performatiivisen näkemyksen mukaan sukupuolta rakennetaan jatkuvasti jokapäiväisessä elämässä (ks. esim. West ja Zimmerman 1987, 127–130). Performatiivinen sukupuoli ei ole sitä, mitä joku pelkästään on, vaan sitä, mitä hän tekee toistuvasti vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, kuten esimerkiksi kommunikoidessaan vastakkaista sukupuolta olevan henkilön kanssa (West ja Zimmerman 1987, 140, 146–147). Itse olen samaa mieltä tämän performatiivisen näkemyksen kanssa. Lisäksi Judith Butlerin (1990) teos *Gender Trouble* on vienyt eteenpäin performatiivista teorisointia.

Apon (1995) artikkelissa Naisten henkilökohtainen mytologia tulee ilmi, miten esimerkiksi elokuvien ja kirjallisuuden mieshahmot ovat olleet yllättävän voimakkaita mentaalisia malleja lukijoilleen. Hänen opiskelijoilleen teettämän kokeellisen tutkimuksen mukaan kirjallisuudessa esiintyvät miesten mallit ovat olleet merkityksellisiä ihannemiehen mallin muotoutumisessa (Apo 1995, 232–233, 240). Suosituimmat rakkausobjektit olivat äiti-mies ja lapsi-mies, joissa molemmissa esiintyi feminiinisiä piirteitä. Äiti-miehet antavat naiselle tukea ja turvaa, ja tällaisena on nähty esimerkiksi Tuulen viemän Rhet Butler. Toinen ihannetyyppi, lapsi-mies on haavoittuneen sankarin kaltainen, jonka nainen voi pelastaa tai ainakin suojella. Esikuvan mukainen naisellinen mies nähtiin tavoittelemisen arvoisena myös todellisessa elämässä. (Apo 1995, 232–233, 240–241.) Lukukokemus ei ole oleellinen ainoastaan lukuhetken ajan, vaan se voi vaikuttaa moniin elämän osa-alueisiin, kuten käsitykseen ihannemiehestä. Myös omassa primaariaineistossani esiintyy vastaavaa mieshahmojen ihailua.

Runotyttö-kirjasarjassa esiintyvä Teddy, joka lopulta menee Emilian kanssa naimisiin, on herkkä ja taiteellinen mies. Keruukyselyn vastauksissa monet ovat kertoneet etsivänsä ”omaa Teddyään”, jota ei kuitenkaan aina ole löytynyt. Muutamissa vastauksissa ilmenee selkeää surumielisyyttä, kun huomataan, ettei tyttökirjojen maailman tarina toteudukaan todellisessa maailmassa. Iän karttuessa todellisen elämän raadollisuus tulee vastaan, jolloin ”prinssin” tavoittelusta luovutaan, tosin haikein mielin. Annan aviomies Gilbert ei saa osakseen niin paljon ihailua kuin Runotyttö-kirjasarjan Teddy. Monet vastaajat ovat nähneet lääkärinä toimivan Gilbertin jääneen värittömäksi, sillä hänen luon-

nettaan ei kirjoissa juurikaan ole kuvattu. Teddyä puolestaan luonnehditaan Runotyttö-kirjoissa herkäksi, taiteelliseksi ja lahjakkaaksi.

Kirjojen sukupuoliroolit saattavat siis vaikuttaa lukijoiden omiin käsityksiin niin omasta naiseudesta kuin ihannemiehestä. Kuvaan naisena olemisesta liittyy mahdollisuudet tehdä erilaisia asioita sekä edetä opiskeluissa ja työelämässä. Toisaalta Annan ja Emilian uhrautuvaisuus perheen eteen ja rakkauselämän kiemurat vievät heitä itsenäisen naisen asemasta päinvastaiseen suuntaan. Onkin paljon kiinni lukijasta, näkeekö hän kirjojen sankarittaret itsenäisinä, omaa tahtoaan toteuttavina naisina vai miesten tahtoon sopeutuvina henkilöinä. Seuraavasta lainauksesta ilmenee, miten kirjojen vaikutusta omaan elämään moniin osa-alueisiin on pohdittu.

Uskoisin, että molemmat kirjasarjat ovat antaneet minulle ensimmäiset "esikuvat" siitä, millainen reipas ja uskalias tyttö ja nuori nainen minunkin pitäisi olla. Pohdittiin kerran ystäväni kanssa sitä, miten ideaalisen ja idyllisen kuvan kirjat luovat mm. parisuhteesta ja perheestä. Ystäväni sanoi: "Ei se nyt ole ihme, jos parisuhteet kariutuvat pieniinkin vastoinkäymisiin, kun esikuva ja malli on imetty jo lapsena Anna-kirjoista, joissa realismista ei ole tietoaakaan. Itsekin havahduin miettimään, kuinka vahvasti kirjojen maailma on elämäni vaikuttanut, koska pidin niistä niin valtavasti lapsuudessani ja vieläkin oikeasti viihdyn kirjojen parissa. Ehkäpä juuri se epärealismi maailmasta ja ihmissuhteista, joka kirjoissa on, kuitenkin teki niistä niin kiehtovia. Kun lapsena ympärillään näki erilaisen maailman, alkoholismia ja avioeroja, kirjat pitivät yllä uskoa, että joskus jossain voisi olla toisenlaistakin elämään. Ei ehkä ihan Kotikunnaan kaltaista, mutta onnellista kuitenkin. (Naisvastaaja 3, s. 1961.)

Nykyisin puhutaan paljon tasa-arvosta, sen toteutumisesta ja toteutumattomuudesta esimerkiksi koulutuksessa ja työelämässä. Sekä miehille että naisille tämä luo paineita sen suhteen, että pitäisi pystyä käyttäytymään tasa-arvoisesti, yhteiskunnan vaatimalla tavalla. En väitä, etteivätkö pyrkimykset tasa-arvoon olisi pahasta, päinvastoin. Ne vain saattavat aiheuttaa stressiä etenkin naisille, jotka yrittävät samanaikaisesti pärjätä monilla elämän osa-alueilla.

Kun vastaajat huomasivat Annan ja Runotyttö-jäljillä -keruukilpailun ilmoituksen, monet reagoivat siihen pikimmiten, unohtaen ympäröivät askareensa ja keskittyen kuvaamaan Annan ja Emilian maailmaa, mikä on ollut heille merkityksellinen. Pako arjesta, niin keruukilpailuun vastaamiseen kuin kirjojen lukemiseen antaa naisille tilaa

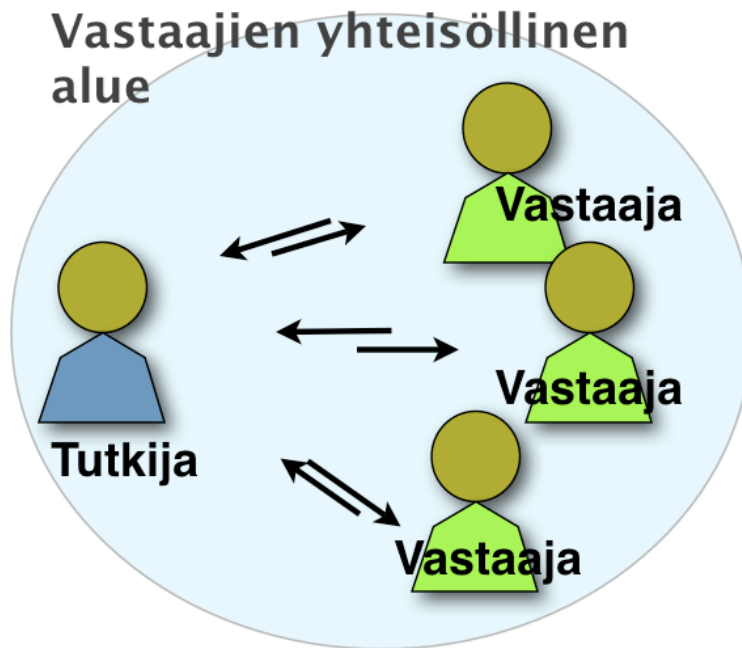
hengähtää, unohtaa ympäröivän arjen paineet. Kirjoihin on paettu sodan kauhuja, lapsuudessa koettua kovaa kohtelua ja muita naisten elämän ongelmia. Sukeltamalla kirjojen maailmaan vastaajat luovat itselleen omaa tilaa, josta muodostuu merkityksellinen naiseuden kokemus.

Kirjojen lukukokemuksissa naiseus tulee vahvasti esiin, ja kirjojen naisvaltainen maailma otetaan vastaan kyseenalaistamatta. Anna- ja Runotyttö -kirjoissa muodostuva kuva pärjäävistä ja selviytyvistä naisista on eräänlainen oman elämän ihanne, johon vastaajat pyrkivät naiseuden toteuttamisessaan. Tätä kautta vastauksissa oma elämä todellisessa maailmassa nimenomaan naisena saa huomiota osakseen, etenkin ne ratkaisut johon naiseus liittyy vahvasti, kuten miehen valitseminen ja eläminen monien odotusten ristipaineessa. Näin sukupuoli on määrittävä tekijä naisten yhteisöllisen tilan muodostumisessa ja siinä, että kirjoista haetaan vahvistusta omalle identiteetille naisena. Nämä piirteet ilmenevät seuraavassa lainauksessa:

Anna-kirjat vahvistivat uskoani siihen, että kannattaa pitää oma päänsä, että naiset ovat vähintään miesten veroisia, että todellinen ystävyys on arvokasta ja perhe on tärkein. Ja unelmia tarvitaan aina todellisuuden vastapainoksi. (Naisvastaaja 10, s. 1954.)

5.4. Yhteisöllinen naisten alue

Yhteisöllinen alue tarkoittaa primaariaineiston vastaajien antamien merkitysten muodostamaa samankaltaisuutta, minkä tutkijana olen havainnut analysoidessani primaariaineistoa. Yhteisöllinen alue muodostuu henkilökohtaisen kulttuurispezifisen lukukokemuksen myötä. Tällä tarkoitan lukijoiden samankaltaista taustaa, joka on läsnä lukukokemuksen aikana. Yhteneväisen taustan myötä lukijoiden lukukokemuksista muodostuu samankaltaisia, vaikka vastaajilla ei ole keskenään kommunikoivaa fanijoukkoa tai yhteisöä. Kuitenkin tutkijana pystyn näkemään ja todentamaan tämän yhteneväisyyden, sillä jokainen vastaaja kommunikoi tutkijan kautta, jolloin vastaajien lukukokemuksista muodostuu yhteisöllinen alue. Tämä ilmenee seuraavassa kaaviossa.

Kaavio 1.

Kuvateksti: Kaaviossa näkyy, miten tutkijan ja vastaajien välisen vuorovaikutuksen ja tutkijan havaintojen kautta muodostuu vastaajien yhteisöllinen alue.

Ihmiset kommunikoivat narratiivien kautta. Omassa tutkimuksessani tärkeimmässä roolissa on sadun narratiivi-tyyppi, jonka kautta välittyneet kulttuuriset konventiot muodostavat lukijoilleen samankaltaisen lukukokemuksen. Lukukokemus on lukuhetkellä yksityinen tapahtuma, mutta siihen vaikuttavat kulttuuriset konventiot, joita seuraavaksi kuvaan tarkemmin.

Vastaajat pitävät kirjoja tärkeinä ja läheisinä itselleen osaksi siksi, että oman elämän tapahtumia käsitteellistetään kirjojen vastaavankaltaisten tapahtumien kautta. Esimerkiksi Annan ja Emilian kasvatusvanhempien ankaruuteen on ollut jokaisen nuoren lukijan ainakin jollain voimakkuusasteella helppo kokea samastumista. Tämä kulttuurinen malli kasvatusvanhempien ymmärtämättömyydestä esiintyy myös Tuhkimo-sadussa, jossa äitipuoli laittaa Tuhkimon keittiötoihin. Näin tämä teema esiintyy sekä sadussa, Montgomeryn kirjoissa että lukijoiden vastauksissa. Sadunomaisuus, eli saduissa esiintyvät kulttuuriset konventiot ovat läsnä lukukokemuksen aikana ja myös kirjoitetussa vastauksessa.

Toinen esimerkki kulttuurisesta mallista on päähenkilöiden Annan ja Emilian toiminnasta muodostuva selviytymistarina, jossa edetään vaikeuksien kautta voittoon. Tähän kulttuuriseen malliin samastutaan, joko voimakkaasti tai vähemmän intensiivisesti. Päähenkilöiden selviytymiskertomus luo samastumisen kautta uskoa ja toivoa siihen, että lukija itsekin tulee selviämään oman elämänsä vaikeuksista.

Sadunomaisuuden kautta hahmotettuna yhteisöllisyys näyttäytyy eräänlaisena spekulatiivisena yhteisöllisyytenä, sillä monet vastaajista pohtivat, ovatko Montgomeryn tyttökirjat naisia laajemmin yhdistävä tekijä. Tämä konkretisoituu seuraavassa lainauksessa, missä vastaaja on kertonut keruukilpailusta monille ikätovereilleen.

Kun huomasin Helsingin Sanomien ”Kirjat ja kirjailija”-palstalla 12.11.2003, että SKS kartoittaa e.m. kirjojen herättämiä lukukokemuksia, ajattelin heti, että tuohon minä reagoin. Olen maininnut asiasta myös monille ikäisilleni ystäville, jolloin jo huomasin mielestäni yllättävän seikan luultuani, että nämä kirjat olivat meidän, sen ajan lukevien nuorten yhteistä kokemusta: esim. ammattikurssitoverini, joka on kotoisin satakuntalaisesta isohkosta maalaistalosta, sanoi heti ettei heillä nuorena tuollaisia kirjoja luettu kun taas toinen ystäväni, kiteeläinen, rajan pinnasta kotoisin oleva emäntä kertoi lukeneensa nämä kirjat useaan kertaan. (Naisvastaaja 27, s. 1938.)

Ovatko Anna- ja Runotyttö-kirjasarjat ennen sotaa syntyneen naissukupolven yhteistä omaisuutta? Vai ovatko ne kenties myöhemmän naissukupolven yhteistä kokemuspohjaa? Selkeää, yhtenäistä vastausta näihin kysymyksiin ei aineisto tarjoa, vaan tietoa pitää kaivaa esiin yksittäisistä viittauksista kyseiseen aiheeseen. Osa lukijoista ei ota kantaa siihen, miten muut naiset ovat kokeneet kyseiset kirjat, ja pysyvät ainoastaan oman lukukokemuksensa kuvailussa. Mutta myös viittauksia muihin naislukijoihin esiintyy:

Olen myöhemmin huomannut luokittelevani ihmisiä (naisia) sen mukaan, ovatko Anna- ja Runotyttö-kirjat tuttuja ja miten ne on otettu vastaan. Näitä kirjoja rakkaina pitänyt ihminen ei voi olla läpeensä paha. (Naisvastaaja 28, s. 1959.)

Voivatko tyttökirjat synnyttää yhteenkuuluvuuden tunnetta ystävien keskuudessa vielä tänäkin päivänä? Entä tulevaisuudessa? Muutama vastaaja näkee näihin kysymyksiin suuresti vaikuttavana tekijänä sen, millainen suomennos kirjasta on kyseessä. Alkuperäiset, 1920-luvulta alkaen suomennetut teokset ovat käännetty vanhahtavalla suomen

kielellä, mikä ei välttämättä tehoa uusiin lukijoihin. Toisaalta taas uudet, 2000-luvulla Paula Herrasen suomentamat Anna-kirjat kirjoittavat kommentteja puolesta ja vastaan. Osa vastaajista näkee vanhat käännökset aitoina ja alkuperäisinä, ja he pitävät 2000-luvun uusien tyttömaisten kansien verhoamia teoksia liian hempeinä, sekä käännöksiä liian erilaisina kuin aiempia Anna-kirjojen suomennoksia. Muutamat vastaajat puolestaan arvostavat 2000-luvun käännöksiä siksi, että ne ovat lähellä englanninkielisten alkuperäisteosten tunnelmaa. Keruukilpailuun tulleiden nuorten koululaisten kirjoituksista päätellen klassiset tyttökirjat eivät täysin ole menettäneet suosiotaan, vaikka kilpailijoita kirjaston hyllyssä onkin monia.

Suomessa Anna-kirjasarjaa alettiin julkaista 1920-luvulla. Samaan aikaan lähestulkoon kaikki suomalaisten kirjoittamat tyttökirjat oli suunnattu keski- ja yläluokkaisille lukijoille, ja kirjoissa korostui sosiaalinen asema, elämäntyyli ja tavat (Hakala 2003, 74). Toinen piirre, mitä tuon ajan nuortenkirjallisuudessa korostettiin, oli suomalaiskansallinen mies- ja naisidentiteetti. Tytöille suunnatuissa kirjoissa kuvattiin usein keskiluokkaisten oppikoulunuorten elämää, ja kirjojen tapahtumat liikkuvat sisätiloissa, koulu- luokissa ja kodeissa. Kansallista itsetuottamusta vahvistettiin ottamalla etäisyyttä muihin kansallisuuksiin ja etnisiin ryhmiin, ja monet tuon ajan kirjat ovat nykyperspektiivistä katsottuna rasistisia. 1920–1930-luvuilla tyttökirjoja julkaistiin huomattavasti poikakirjoja vähemmän. Anglosaksisen esikuvan mukaisen tytöille suunnattujen koululaisromaanien tradition loi nimimerkillä Mary Marck kirjoittanut Kersti Bergroth. Muita oleellisia piirteitä tuon ajan tyttökirjoissa oli epäpoliittisuus, ristiriita vaarallisen kaupungin ja positiivisen maaseuden välillä sekä tyttöjen opiskelu ylioppilaaksi saakka, mutta ei sitä pidemmälle. (Hakala 2003, 74, 76–79.)

Voisi kuvitella, että iäkkäämmät vastaajat näkevät Anna- ja Runotyttö -kirjat hyväksytyinä ja tänäkin päivänä lukukelpoisina teoksina, mutta näin ei kuitenkaan ole. Osa vanhemman sukupolven vastaajista näkee ajan ajaneen ohi klassisista tyttökirjoista, kun taas osa nuoremmista vastaajista suosittelee niitä tämän ajan tytöille. Klassisten tyttökirjojen nähdään sisältävän esimerkiksi ammatinvalinnan, naisen aseman ja miessuhteiden pohdintaa, asioita, jotka pysyvät ennallaan, vaikka ympäristö ja aika muuttuisivat.

Mielestäni Anna-kirjoista välittyvä naiskuva on ajaton. Anna toimii erinomaisena roolimallina kasvavalle tyttöselle. (Naisvastaaja 29, s. 1974.)

Vertailua siitä, ovatko suomalaiset Montgomeryn tyttökirjojen lukijat suhtautuneet samanlaisesti kyseessä oleviin kirjoihin kuin muiden maiden lukijat, ei valitettavasti ole tehty. Montgomeryn suosio on ollut suurta monien länsimaisten naislukijoiden keskuudessa, joten ainakin he ovat pitäneet Montgomeryn kirjoja lukemisen arvoisina. Kirjat ovat saattaneet olla myös muille kuin suomalaisille lukijoille tärkeitä elämäntaidon ja yhteisöllisyyden oppaita.

Suomalaiset naislukijat ovat ottaneet Annan ja Runotyttö-omiksi esikuvikseen ja ystävikseen. Anna ja Runotyttö-kirjasarjojen avulla he muodostavat naisten yhteisöllisen alueen, mikä muodostuu omien tutkijanhavaintojeni kautta (ks. kaavio 1). Koska miehet eivät vastanneet tähän kyselyyn, he rajautuvat tämän lukukokemuksen, sadunomaisuuden ja samastumisen kautta muodostuvan yhteisöllisen naisten alueen ulkopuolelle. Lukijoille yhteisöllinen naisten alue on tila, jossa eivät päde arkielämän säännöt. Kyseinen tila on rakennettu naisten omista lähtökohdista ja sinne on mahdollisuus hetkeksi paeta konventionaalisia sukupuolirooleja, arjen ongelmia sekä turvattomuuden ja lohduttomuuden tunteita.

Naisten yhteisöllinen tila tarjoaa tuttuja sadunomaisia piirteitä, kuten kulttuurisen mallin nuoren tytön selviytymistarinaa. Osalle lukijoistaan se tarjoaa yhteenkuuluvuuden tunnetta, joko horisontaalisen tai vertikaalisen ystävyden muodossa. Tai aavistuksen siitä, että nämä kirjat ovat suomalaisten naisten yhteistä, turvalliseksi koettua naisten aluetta.

LOPUKSI

Edellisissä luvuissa olen sadunomaisuuden käsitteen kautta analysoinut, miten lukijat kokevat lukukokemuksen ja sen merkitysten kautta muodostuvan yhteisöllisen naisten alueen. Annan ja Runotyön jäljillä -arkistoaineiston tutkiminen on osoittautunut työn aikana mielenkiintoiseksi työksi. Olen pystynyt lukemaan aineistoa avoimesti, jolloin sieltä on tullut esiin monia erilaisia vivahteita. Tutkimuskysymykseni ovat suunnanneet minua tutkijana etsimään vastauksia tiettyihin teemoihin, ja sikäli vaikuttaneet tuloksiin. Pidän kuitenkin tutkimustyötäni onnistuneena, sillä sen myötä olen onnistunut toteuttamaan tutkimukseni säilyttäen samalla kokonaiskuvan aineistosta. Lähestymistapani on auttanut minua ymmärtämään uusia asioita lukukokemuksista kahdella tasolla: henkilökohtaisella, yksityisellä tasolla ja yhteisöllisellä, jaettujen kulttuuristen konventioiden ja arvojen tasolla, mistä muodostuu naisten yhteisöllinen ja sadunomainen alue.

Kilpakeruuseen osallistuneiden yli kahdensadan ihmisen määrä kertoo, miten kirjat ovat olleet vaikuttavia lukukokemuksia henkilökohtaisella tasolla. Lukemisen vaikutus ei jää ainoastaan lukuhetkeen, vaan sillä on monia vaikutuksia ihmisten elämän eri osa-alueisiin. Kirjoja on pidetty elämänoppaina ja lohdutuksen lähteenä, jotka antavat voimia, silloin kun siihen on ollut tarvetta.

Lucy Maud Montgomeryn Anna- ja Runotyttö-kirjoissa naisen asema ja yhteiskunnallinen asetelma nähdään usein naista alistavana, mutta toisaalta päähenkilöt nähdään oman elämänsä sankareina, jotka selviytyvät loistavasti sen aikaisten vaatimusten keskellä. Haluavatko vastaajat kirjojen päähenkilöiden tapaan kokea samaa selviytymisen tunnetta omassa yhteiskunnassaan ja ympäristössään? Vastaajat eivät juuri kommentoi pyrkivänsä muuttamaan vallitsevia olosuhteita, mutta omaa pärjäämistään ja elämistään kyllä. Kirjojen kautta he saavat kokemuksen siitä, miten tulla toimeen olosuhteissa, jotka tosin saattavat nykyisin olla poikkeavat verrattuna kirjojen maailmaan. Perusasetelma on kuitenkin yllättävän samankaltainen, sillä nykyisin naiset toimivat monilla elämän eri osa-alueilla samaan tapaan kuin kirjojen naishahmot.

Kirjat ja niiden lukuhetket ovat omalta osaltaan luoneet naisten omaa tilaa, sillä niiden

kautta lukija on saanut yksityisiä hetkiä omalle itselleen. Oleellista on se, miten vastaajat ovat nähneet kyseiset kirjat merkittävinä itselleen. Kertomalla lukukokemuksistaan naiset kertovat myös muusta elämästään ja suhtautumisestaan siihen. Kuitenkin lukijoilla on paljon yhteistä, ja he kokevat jakavansa jotain tärkeää muiden lukijoiden kanssa, jolloin siirrytään lukukokemusten vaikutusten yhteisölliselle tasolle. Tästä hyvänä esimerkkinä on sukupolvien ketju, jolla tarkoitan kirjojen siirtymistä joko äidiltä, isoäidiltä tai muilta naispuolisilta sukulaisilta nuorelle naissukupolvelle. Yhteiset kirjojen lukukokemukset ja niistä keskusteleminen lähentävät naispuolisia sukulaisia entisestään.

Naiseus on monimutkainen asia, jota itse naisena olen useasti pohtinut. Omat pohdintani ovat vaikuttaneet tutkimukseeni, sillä olen esimerkiksi saattanut kyseenalaistaa samantaisia naisen elämän piirteitä samaan tapaan kuin vastaajat. Oma naiseuteni on herkistänyt minua huomaamaan naisten elämään liittyviä ongelmia ja mahdollisuuksia, joita olen tutkimuksessani kertonut. Liian lähelle tutkimuskohdetta meneminen voi kuitenkin olla tutkimuksellisesti kyseenalaista ja heikentää tieteellisyyttä. Tarkoitukseni ei olekaan ollut emansipatorisesti korostaa naisten asemaa, vaan kuvata sitä, millaisessa maailmassa naiset kokevat elävänsä, ja miten he siellä toimivat.

Vastausten kautta välittyvä kuva naiseudesta on monipuolinen. Se nähdään niin rajoittavana tekijänä kuin voimavarana, jonka kautta yhteisymmärryksessä muiden naisten kanssa pystytään rakentamaan positiivista naiseuden kokemusta. Lukukokemuksiin liittyvä positiivinen naiseus pitää sisällään niin kiintymyksen tunnetta kirjojen päähenkilöihin kuin käsitystä kirjojen hyvästä vaikutuksesta omalle itselleen.

Merkityksellinen lukukokemus ja laaja aineisto tarjoavat loistavia mahdollisuuksia jatkotutkimusideoille. Mielenkiintoista olisi tarkastella sitä, luetaanko Montgomeryn kirjoja nykyisin nuorten lukijoiden keskuudessa. Ovatko ne edelleen luetuimpia tyttökirjoja? Yhteiskunnan muutokset ovat saattaneet aiheuttaa sen, ettei kyseisiä kirjoja enää nykyisin haluta lukea, sillä nykyisin tarjolla on paljon muuta ajanvietettä, kuten internet, televisio-ohjelmat ja moninaiset muut aktiviteetit. Myös arvot ovat saattaneet muuttua. Toisaalta kirjat ovat kenties säilyttäneet suosionsa, mutta tätä ei ilman lisätutkimusta pysty selvittämään.

Yksi varteenotettava jatkotutkimusidea on lukijoiden historiallinen tausta. Miten erilaiset yhteiskunnan muutokset, kuten sota-ajat ovat vaikuttaneet kirjojen lukukokemukseen? Tarkastella voisi myös eri vuosikymmenien tapahtumien merkitystä lukukokemuksen tulkinnassa. Aineistossa on edustettuna monet eri-ikäiset sukupolvet, jolloin saman ikäpolven naisilla on yhteisiä kokemuksia. Näkökulmaa pystyisi laajentamaan ottamalla mukaan lukijoiden henkilökohtaisia elämäkokemuksia. Tutkimusmenetelmänä voisi hyödyntää muistitietotutkimuksen erilaisia suuntauksia.

Kolmas idea jatkotutkimukselle olisi vertailu suomalaisiin tyttökirjoihin. Miten lukijat ovat suhtautuneet suomalaisten kirjoittamiin vastaavanlaisiin teoksiin, vai ovatko he edes lukeneet niitä? Vertailemalla ja analysoimalla suomalaisten tyttökirjojen lukukokemuksia ja niistä kumpuavia vaikutuksia pystyisi selvittämään näiden kahden eri maissa kirjoitettujen kirjasarjojen vaikutukset ja eroavaisuudet toisiinsa. Siten voisimme tietää enemmän siitä, miksi tyttökirjat kiehtovat lukijoitaan vuosikymmenestä toiseen.

LÄHTEET

Lyhenteet

AL	Aamulehti
SKS	Suomen Kirjallisuuden Seura
SSKK	Suuri Suomalainen Kirjakerho
WSOY	Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki (kustantaja)

1. Painamattomat lähteet

Primaariaineisto

Runotytön ja Annan jäljillä -keruuaineisto. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkisto (SKS/KIA), Anna Makkonen. Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimuskeskus, vastuhenkilö Tuija Saresma. Yhteensä 222 vastausta.

Tutkimuspäiväkirja aineiston tutkimisesta 10.4.-27.4.2007. Aineisto kirjoittajan hallussa.

Haastattelut

McDonald, Mary 2007. Haastattelu Turun kirjamesseilla keskustelussa Annan ja Emilian maisemissa, haastattelijana kirjailija Vilja-Tuulia Huotarinen. 6.10.2007. Muistiinpanot kirjoittajan hallussa.

Opinnäytetyöt

Ilkka, Tanja 1999. Satujen käyttö alkuopetuksessa – Tapaustutkimus Seinäjoen kaupungin Niemistön ala-asteella. Pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos.

Järvi, Minna 1990. Lapsen samastuminen satuhahmoon ja sen yhteys lapsen omaksumaan rooliin. Kasvatustieteen pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos.

2. Elektroniset lähteet

Gergen, Kenneth, J. 2007 [online]. Narrative, Moral Identity and Historical Consciousness: a Social Constructionist Account. -(ajatusviiva) *Kenneth J. Gergen* > *Available Manuscripts*.

<http://www.swarthmore.edu/SocSci/kgergen1/web/page.phtml?id=manu3&st=manuscripts&hf=1> [4.12.2007.] [1998]

Kervinen, Elina 2005 [online]. <http://www.ylioppilaslehti.fi/2005/05/20/tyttokirjakokemuksia/>
Lehti 10/2005 [19.11.2007.] [2005]

Klinge, Matti 1997 [online]. Topelius, Zachris (1818 – 1898). Artikkelikansallisbiografiassa. <http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/2854/>
[17.10.2007.] [1997]

L.M. Montgomery -Life [online]. *L. M. Montgomery Institute* > *L.M. Montgomery* > *Life* <http://www.upei.ca/~lmmi/lmm-life.shtml> ja <http://www.upei.ca/~lmmi/lmm->

life2.shtml [19.2.2007.]

L.M. Montgomery -Chronology [online]. *L. M. Montgomery Institute* > *L.M. Montgomery* > *Chronology* <http://www.upei.ca/~lmmi/lmm-chronology.shtml>
[19.2.2007.]

SKS. Poikakirjojen jäljillä [online]. Kirjallisuusarkiston keruu lukukokemuksista 1.2. - 31.12.2007.

http://www.finlit.fi/ajassa/poikakirjat_kia_2007.htm SKS > *Ajankohtaista* > *keruut*.
[17.9.2007.]

SKS. Seuran syntyvaiheet [online]. SKS > *Seura* > *esittely* > *syntyvaiheet*. <http://www.finlit.fi/seura/historia.htm> [20.2.2007.]

SKS:n yleisluettelo keruukilpailuista [online]. SKS kansanrunousarkisto.

Käsikirjoitusten aineistoluettelo: aikajärjestys [online]. SKS > *Kansanrunousarkisto* > *perinnekeruut* > *aiemmat perinnekeruut*. http://www.finlit.fi/kra/kra_yleisluettelo_aika.htm [20.2.2007.]

Suomen Kustannusyhdistys ry. Vuoden 2006 myydyimmät kirjat [online]. *Suomen Kustannusyhdistys ry* > *tilastot*. http://www.skyry.net/y_tilastot_bestsellerit06.htm
[25.7.2007.]

3. Painetut lähteet

Sanoma- ja aikakauslehdet

SSKK 13/07. Suuri Suomalainen Kirjakerho -lehti. 13.9.–2.10.2007. Toimituspäällikkö Emmi Jäkkö ja toimitusjohtaja Sirpa Mikkonen.

Salminen, Kari 2007. Psykologien riistämä Harry. Aamulehti, sivu B 25. 13.7.2007.

Myllynoja, Essi 2007. Anni Polvan Tiina-kirjojen sankaritar saa oman raitin. Aamulehti 20.7.2007.

Kaunokirjallisuus

Andersen, Hans C. 1969. Satuja. Valikoineet ja suom. Martti ja Sirkka Rapola. Helsinki: Otava.

Eskola, Katarina & Koskimies, Satu (toim.) 1992. *50-luvun tytöt Katarina Haavio ja Satu Koskimies*. Päiväkirjat 1951–1956. Helsinki: Kirjayhtymä.

Eskola, Katarina & Koskimies, Satu (toim.) 1994. *50-luvun teinit Katarina Haavio ja Satu Koskimies*. Päiväkirjat ja kirjeet 1957–1960. Helsinki: Kirjayhtymä.

Fowler, Karen Joy 2006. *Jane Austen -lukupiiri*. Alkuperäisteos The Jane Austen Book Club. Suomentanut Arja Kantele. Toinen painos. Helsinki: WSOY.

Montgomery, Lucy Maud 1963. *Anna omassa kodissaan*. Alkuperäisteos Anne's House of Dreams. Suomentanut Hilja Walldén. Uudistettu ja tarkistettu suomennos 1963 (1993). Helsinki: WSOY.

Tutkimuskirjallisuus

Abbott, H. Porter 2002. *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ahola, Suvi 2005a. Kuka tuntee kirjailijan? Sivut 358–364. Teoksessa (toimittaneet Suvi Ahola & Satu Koskimies) *Uuden Kuun ja Vihervaaran tytöt. Lucy M. Montgomeryn Runotyttö- ja Anna-kirjat suomalaisten naislukijoiden suosikkeina*. Helsinki: Tammi.

Ahola, Suvi 2005b. Mitä Anna-kirjoissa tapahtuu? Sivut 373–376. Teoksessa (toim. Suvi Ahola & Satu Koskimies) *Uuden Kuun ja Vihervaaran tytöt. Lucy M. Montgomeryn Runotyttö- ja Anna-kirjat suomalaisten naislukijoiden suosikkeina*. Helsinki: Tammi.

Ahola, Suvi & Koskimies, Satu 2005. Emilian ja Annan ystäville. Sivu 9. Teoksessa (toim. Suvi Ahola & Satu Koskimies) *Uuden Kuun ja Vihervaaran tytöt. Lucy M. Montgomeryn Runotyttö- ja Anna-kirjat suomalaisten naislukijoiden suosikkeina*. Helsinki: Tammi.

Alanko, Outi 2001. Lukijasta lukemiseen, tulkinnasta elämykseen: lukijan käsite kirjallisuudentutkimuksessa. Sivut 207–240. Teoksessa (toim. Outi Alanko & Tiina Käkelä-Puumala) *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. Tietolipas 174. Helsinki: SKS.

Alestalo, Matti 1974. Lukijat. Sivut 68–77. Teoksessa (toim. Antti Eskola & Katarina Eskola) *Kirjallisuus Suomessa*. Helsinki: Tammi.

Apo, Satu 1986. *Ihmesadun rakenne*. Juonien tyypit, pääjaksot ja henkilöasetelmat satakuntalaisessa kansansatuaineistossa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 446. Helsinki: SKS.

Apo, Satu 1995. *Naisen väki: tutkimuksia suomalaisten kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta*. Helsinki: Hanki ja jää. Teoksesta etenkin artikkelit Naisten henkilökohtainen mytologia, s. 228-246 ja Teemakirjoittaminen. Perinteentutkimuksen näkömätön aineistonkeruumenetelmä, s. 173-186.

Apo, Satu 2001. Klassinen satutraditio. Sivut 12–29. Teoksessa (toim. Marja Suojala & Maija Karjalainen) *Avaa Lastenkirja!* Helsinki: Lasten Keskus.

Ben-Amos, Dan 1982. Perinnelajikäsitteet. Sivut 11–28. Suomentanut Irma-Riitta Järvinen. Teoksessa (toim. Irma-Riitta Järvinen & Seppo Knuuttila) *Kertomusperinne*. Kirjoituksia proosaperinteen lajeista ja tutkimuksesta. Tietolipas 90. Helsinki: SKS.

Bennett, Andrew 1995. Introduction. Sivut 1-19. Teoksessa (toim. ja esitellyt Andrew Bennett) *Readers and Reading*. T Longman Critical Readers. New York: Longman.

Bettelheim, Bruno 1976. *The Uses of Enchantment*. The Meaning and Importance of Fairy Tales. Lontoo: Penguin Books.

Brooke-Rose, Christine 1980. The Readerhood of Man. Sivut 120-148. Teoksessa (toim. Susan R. Suleiman & Inge Crosman) *The Reader in the Text*. Essays on Audience and Interpretation. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Butler, Judith 1990. *Gender Trouble*. Feminism and the Subversion of Identity. New York: Routledge.

Crowley, Ruth Ann & Olson, Kenneth R. 1973. Translators' Introduction. Sivut xi-xxx. Teoksessa Ingarden, Roman 1973. *The Cognition of the Literary Work of Art*. Saksankielinen alkuperäisteos Vom Erkennen des literarischen Kunstwerks [1968]. Kääntäneet Ruth Ann Crowley & Kenneth R. Olson. Evanston: Northwestern University Press.

Ehrnrooth, Jari 1990. Vastaanottotutkimuksen analyysimetodi: reseptiosta luetaan, eläytymisestä tulkintaan. Sivut 221–241. Teoksessa (toim. Klaus Mäkelä) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.

Eskola, Antti 1974. Heijastaa, vaikuttaa: kirjallisuussosiologian näkökulmia. Sivut 89–115. Teoksessa (toim. Antti Eskola & Katarina Eskola) *Kirjallisuus Suomessa*. Helsinki:

Tammi.

Eskola, Katarina 1974. Kirjailijat. Sivut 56–67. Teoksessa (toim. Antti Eskola & Katarina Eskola) *Kirjallisuus Suomessa*. Helsinki: Tammi.

Eskola, Katarina 1990. Kaunokirjallisuuden vastaanoton analyysi ja tulkinta. Sivut 162–191. Teoksessa (toim. Klaus Mäkelä) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.

Eskola, Katarina & Linko, Maaria 1986. *Lukijan onni*. Poliitikkojen, kulttuurieliitin ja kirjastonkäyttäjien kirjallisista mieltymyksistä. Helsinki: Tammi.

Eskola, Katarina & Vainikkala, Erkki (toim.) 1989. *Literature as Communication*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 18. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimusyksikkö.

Fingerroos, Outi & Haanpää Riina 2006. Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Sivut 25-48. Teoksessa (toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Helsinki: SKS.

Fingerroos, Outi & Peltonen, Ulla-Maija 2006. Muistitieto ja tutkimus. Sivut 7-24. Teoksessa (toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Helsinki: SKS.

Grünn, Karl 2003. Uusin nuortenkirjallisuus. Sivut 285–294. Teoksessa (toim. Liisi Huhtala, Karl Grünn, Ismo Loivamaa & Maria Laukka) *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*. Helsinki: Tammi.

Hakala, Hellevi 2003. 1920- ja 1930-luvun nuortenromaani: pyryharakoita ja sankaripoikia. Sivut 74–85. Teoksessa (toim. Liisi Huhtala, Karl Grünn, Ismo Loivamaa & Maria Laukka) *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja*

nuortenkirjallisuuden historia. Helsinki: Tammi.

Heikkilä-Halttunen, Päivi 2000. *Kuokkavieraasta oman talon haltijaksi. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden institutionalisoituminen ja kanonisoituminen 1940–50-luvulla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 781. Helsinki: SKS.

Heikkilä-Halttunen, Päivi 2003. Patikkamatka maalta kaupunkiin. Sivut 216–232. Teoksessa (toim. Liisi Huhtala, Karl Grönn, Ismo Loivamaa & Maria Laukka) *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*. Helsinki: Tammi.

Heinonen, Harri 2005. *Jalkapallon lumo. Tutkimus suomalaisesta Everton-faniudesta*. Väitöskirja. Jyväskylä: Atena.

Holland, Norman N. 1988. Unity Identity Text Self. Sivut 118-133. Teoksessa (toim. Jane P. Tompkins) *Reader-Response Criticism. From Formalist to Post-structuralism*. Kuudes painos. [1980]. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Honko, Lauri 1980. Kertomusperinteen tutkimustavat ja niiden tulevaisuus. Sivut 18–38. Teoksessa (toim. Pekka Laaksonen) *Kertojat ja kuulijat*. Kalevalaseuran vuosikirja 60. Helsinki: SKS.

Huhtala, Liisi 2003. Kasvun aika. Sivut 38–46. Teoksessa (toim. Liisi Huhtala, Karl Grönn, Ismo Loivamaa & Maria Laukka) *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*. Helsinki: Tammi.

Ihonen, Markku 2003. Suomalainen lastenkirjallisuus 1800-luvulla. Sivut 12–19. Teoksessa (toim. Liisi Huhtala, Karl Grönn, Ismo Loivamaa & Maria Laukka) *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*. Helsinki: Tammi.

Ingarden, Roman 1973. *The Cognition of the Literary Work of Art*. Saksankielinen alkuperäisteos Vom Erkennen des literarischen Kunstwerks [1968]. Kääntäneet Ruth Ann Crowley & Kenneth R. Olson. Evanston: Northwestern University Press.

Iser, Wolfgang 1995. Interaction between Text and Reader. Sivut 20-31. Teoksessa (toim. ja esitellyt Andrew Bennett) *Readers and Reading*. Longman Critical Readers. New York: Longman.

Istala, Päivi 2007. Lukijalle. Sivut 9–32. Teoksessa (toim. Päivi Istala) *Saima Harmaja – runoilijoista runoilijoin*. Helsinki: WSOY.

Jacklin, Carol Nagy & Reynolds, Chandra 1993. Gender and Childhood Socialization. Sivut 197-214. Teoksessa (toim. Anne E. Beall & Robert J Sternberg) *The Psychology of Gender*. New York: Guilford Press.

Jauss, Hans Robert 1974. Levels of Identification of Hero and Audience. Sivut 283-317. Kääntäneet Benjamin & Helga Bennett. Teoksessa (toim. Ralph Cohen) *New Literary History*. A Journal of Theory and Interpretation. Volume V, nro 2. Charlottesville, Virginia: University of Virginia.

Jauss, Hans Robert 1983. Kirjallisuushistoria kirjallisuustieteen haasteena. Sivut 197-235. Suomentanut Maria-Liisa Nevala. Käännös artikkelista *Literaturgeschichte als Provokation der Literaturwissenschaft* luvuista V-XII. Alkuperäinen artikkeli teoksessa *Literaturgeschichte als Provokation*. Frankfurt 1970. Teoksessa (toim. Maria-Liisa Nevala) *Kirjallisuudentutkimuksen menetelmiä*. Tietolipas 94. Helsinki: SKS.

Jokinen, Kimmo 1997. *Suomalaisen lukemisen maisemaihanteet*. SoPhi, yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 14. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 56. Jyväskylä: SoPhi.

Kaivola-Bregenhøj, Annikki 1988. *Kertomus ja kerronta*. Suomen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 480. Helsinki: SKS.

Kirstinä, Leena 1989. The Horizon of Expectations of Finnish and Hungarian Readers. Sivut 171–179. Teoksessa (toim. Katarina Eskola & Erkki Vainikkala) *Literature as*

Communication. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 18. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimusyksikkö.

Korkiakangas, Pirjo 1999. Muisti, muistelu, perinne. Sivut 155-176. Teoksessa (toim. Bo Lönnqvist, Elina Kiuru & Eeva Uusitalo) *Kulttuurin muuttuvat kasvot*. Tietolipas 155. Helsinki: SKS.

Korkiakangas, Pirjo 2006. Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Sivut 120-144. Teoksessa (toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Helsinki: SKS.

Koskimies, Satu 2005a. Kahden viikon ruusu vai ikuinen kaunokainen? Sivut 349–357. Teoksessa (toim. Suvi Ahola & Satu Koskimies) *Uuden Kuun ja Vihervaaran tytöt. Lucy M. Montgomeryn Runotyttö- ja Anna-kirjat suomalaisten naislukijoiden suosikkeina*. Helsinki: Tammi.

Koskimies, Satu 2005b. Mitä Runotyttö-kirjoissa tapahtuu? Sivut 377–379. Teoksessa (toim. Suvi Ahola & Satu Koskimies) *Uuden Kuun ja Vihervaaran tytöt. Lucy M. Montgomeryn Runotyttö- ja Anna-kirjat suomalaisten naislukijoiden suosikkeina*. Helsinki: Tammi.

Koskimies, Satu 2005c. L. M. Montgomeryn teokset ja muuta kirjallisuutta. Sivut 380–382. Teoksessa (toim. Suvi Ahola & Satu Koskimies) *Uuden Kuun ja Vihervaaran tytöt. Lucy M. Montgomeryn Runotyttö- ja Anna-kirjat suomalaisten naislukijoiden suosikkeina*. Helsinki: Tammi.

Kreiswirth, Martin 2000. Merely Telling Stories? Narrative and knowledge in the human sciences. Sivut 293-318. Teoksessa *Poetics Today* 21.

Kurki, Tuulikki 2004. Tekstit Kansanrunousarkiston liepeillä. Sivut 65–90. Teoksessa (toim. Tuulikki Kurki) *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat*. Suomalaisen

Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1002. Helsinki: SKS.

Lappalainen, Irja 1979. *Suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus*. 2. uudistettu painos. Espoo: Weilin+Göös.

Leino-Kaukiainen, Pirkko 1984. ”Olipa kerran kauan sitten” - historia Suomen nuortenkirjallisuudessa. Sivut 309-313. Teoksessa (toim. Päiviö Tommila) *Historiallinen aikakauskirja 1984*, nro neljä. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura ja Historian Ystävien Liitto.

Leitch, Vincent B. 1995. Reader-Response Criticism. Sivut 32-65. Teoksessa (toim. ja esitellyt Andrew Bennett) *Readers and Reading*. Longman Critical Readers. New York: Longman.

Liljeström, Marianne 1996. Sukupuolijärjestelmä. Sivut 111-138. Teoksessa (toim. Anu Koivunen & Marianne Liljeström) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Linko, Maaria 1997. Laila Hietamiehen teokset voimanlähteenä. Sivut 171–197. Teoksessa (toim. Katarina Eskola & Eeva Peltonen) *Aina uusi muisto*. Kirjoituksia menneen elämisestä meissä. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 54. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimusyksikkö.

Linko, Maaria 1998. *Aitojen elämysten kaipuu*. Yleisön kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja museoille antamat merkitykset. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 57. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimusyksikkö.

Makkonen, Anna 2005. Annan ja Runotytön jäljillä eli mistä tämä kirja sai alkunsa. Sivut 10–11. Teoksessa (toim. Suvi Ahola & Satu Koskimies) *Uuden Kuun ja Vihervaaran tytöt. Lucy M. Montgomeryn Runotyttö- ja Anna-kirjat suomalaisten naislukijoiden suosikkeina*. Helsinki: Tammi.

Makkonen, Anna 1995. Valokeilassa lukija. Sivut 179-217. Teoksessa (toim. Mervi Kantokorpi) *Kuin avointa kirjaa. Leikkivä teksti ja sen lukija*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Oppimateriaaleja 48. Helsingin yliopiston Kotimaisen kirjallisuuden laitoksen julkaisuja 6. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Mikkonen, Kai 2001. Lukeminen tulkintana. Sivut 64–90. Teoksessa (toim. Outi Alanko & Tiina Käkelä-Puumala) *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. Tietolipas 174. Helsinki: SKS.

Mills, Sara (toim.) 1994. *Gendering the reader*. Lontoo: Harvester Wheatsheaf.

Moi, Toril 1990. *Sukupuoli/teksti/valta*. Feministinen kirjallisuusteoria. Alkuperäinen teos *Sexual/Textual Politics: Feminist Literary Theory*. 1985. Tampere: Vastapaino.

Mustonen, Anu, Rönkä, Anna & Uotinen, Virpi 1992. Elämisen malleja, rakkautta ja ihanteita – lukeminen tyttöjen minäkuvan jäsentäjänä. Sivut 236-245. Teoksessa (toim. Sari Näre & Jaana Lähteenmaa) *Letit liehumaan*. Tyttökulttuuri murroksessa. Tietolipas 124.. Helsinki: SKS.

Niemi, Juhani 1991. *Kirjallisuus instituutiona*. Johdatus sosiologiseen kirjallisuudentutkimukseen. Tietolipas 122. Helsinki: SKS.

Nurmi, Timo 2000. *Sivistyssanakirja*. Muut tekijät Ilkka Rekiäho & Päivi Rekiäho. Yhdestoista painos. Julkaistu aiemmin nimellä Suomen kielen sivistyssanakirja. Helsinki: Gummerus.

Nurmi, Timo 2002. *Uusi Suomen kielen sanakirja*. Toinen tarkistettu painos. Valitut Palat Reader's Digest. Helsinki: Gummerus.

Näre, Sari 1992. Sankareita, onko heitä? Tyttöjen sukupuoli- ja sankarikäsitykset. Sivut 69–80. Teoksessa (toim. Sari Näre & Jaana Lähteenmaa) *Letit liehumaan*. Tyttökulttuuri

murroksessa. Tietolipas 124. Helsinki: SKS.

Peltonen Ulla-Maija 2004. Kalevalan riemuvuoden kilpakeruu ja hyvän kerääjän käsite. Sivut 199-217. Teoksessa (toim. Tuulikki Kurki) *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1002. Helsinki: SKS.

Pentikäinen, Juha 1971. *Marina Takalon uskonto*. Uskontoantropologinen tutkimus. Suomen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 299. Helsinki: SKS.

Piela, Ulla & Rausmaa, Pirkko-Liisa 1982. Sadut. Sivut 85–105. Teoksessa (toim. Irma-Riitta Järvinen & Seppo Knuutila) *Kertomusperinne*. Kirjoituksia proosaperinteen lajeista ja tutkimuksesta. Tietolipas 90. Helsinki: SKS.

Propp, Vladimir 1968. *Morphology of the Folktale*. Kääntänyt Laurence Scott. Toinen painos. Alkuperäinen teos *Morfologiâ skazki* [1928]. Austin: University of Texas Press.

Pöysä, Jyrki 1997. *Jätkän synty*. Tutkimus sosiaalisen kategorian muotoutumisesta suomalaisessa kulttuurissa ja itäsuomalaisessa metsätyöperinteessä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 669. Helsinki: SKS.

Pöysä, Jyrki 2006. Kilpakirjoitukset muistitietotutkimuksessa. Sivut 221-244. Teoksessa (toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Helsinki: SKS.

Pöysä, Jyrki & Timonen Senni 2004. Kuinka ahkerat muurahaiset saivat kasvot? Henkilökohtaisen tiedon paikka arkiston keruuohjeissa. Sivut 218-254. Teoksessa (toim. Tuulikki Kurki) *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1002. Helsinki: SKS.

Quinn, Naomi & Holland, Dorothy 1987. Culture and cognition. Sivut 3–40. Teoksessa (toim. Dorothy Holland & Naomi Quinn) *Cultural models in language and thought*. Cambridge: Cambridge University Press.

Riukulehto, Sulevi 2001. Haaveilijoita ja intiaaneja. Sukupuoliroolit L. M. Montgomeryn ja E. T. Setonin nuortenkirjoissa. Sivut 79–100. Teoksessa (toim. Sulevi Riukulehto, Anssi Halmesvirta & Kari Pöntinen) *Politiikkaa lastenkirjoissa*. Tietolipas 178. Helsinki: SKS.

Rättyä, Kaisu 1997. *Mysteeri ratkaistavana*. Ulkomaisia nuorten sarjakirjoja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Rättyä Kaisu 2005. *Suvi Kinosta seuraten*. Näkökulmia Jukka Parkkisen trilogiaan. Helsinki: Yliopistopaino.

Saarinen, Pirkko & Korkianagas, Mikko 1997. *Ihanaa vai pitkäväteistä*. Lukeminen nuorten harrastuksena. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Saresma, Tuija & Kovala, Urpo 2003. Kultit. Fanaattista palvontaa, yhteisöllistä toimintaa vai ironista leikkiä? Sivut 9–21. Teoksessa (toim. Urpo Kovala & Tuija Saresma) *Kulttikirja*. Tutkimuksia nykyajan kultti-ilmiöistä. Tietolipas 195. Helsinki: SKS.

Stark, Laura 2006. *The magical self. Body, society and the supernatural in early modern rural Finland*. FF communications. Väitöskirja. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.

Suleiman, Susan R. 1980. Introduction: Varieties of Audience-Oriented Criticism. Sivut 3-45. Teoksessa (toim. Susan R. Suleiman & Inge Crosman) *The Reader in the Text*. Essays on Audience and Interpretation. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Söderholm, Stig 1990. *Liskokuninkaan mytologia: rituaali ja rocksankarin kuolema*: Jim Morrisonin -kultin etnografinen tulkinta. SKS:n Toimituksia 539. Väitöskirja. Helsinki: SKS.

Taira, Teemu 2004. Kartanpiirtäjän kulkuneuvo. Kirjoituskilpakeruun lukumahdollisuuksista. Sivut 40-64. Teoksessa (toim. Tuulikki Kurki) *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1002. Helsinki: SKS.

Taylor, Helen 1992. *Tuulen Viemät*. Alkuperäisteos *Scarlett's Women. Gone With the Wind and its Female Fans* (1989). Suomentanut Laura Tohka. Tampere: Vastapaino.

Tucker, Nicholas 1981. *The Child and the Book: A Psychological and Literary Exploration*. Cambridge: Cambridge University Press.

Vilkko, Anni 1997. *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana: naisen elämän kerronta ja luenta*. Väitöskirja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 663. Helsinki: SKS.

West, Candace ja Zimmerman Don H. 1987. Doing Gender. Sivut 125-151. Teoksessa *Gender & society*, Vol. 1, No. 2, kesäkuu 1987. Newbury Park, CA: Sage Publications.

Åhmansson, Gabriella 1991. *A Life and Its Mirrors. A Feminist Reading of L. M. Montgomery's Fiction*. Volume I. An Introduction to Lucy Maud Montgomery. Anna Shirley. *Studia Anglistica Upsaliensia* 74. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

LIITTEET

Liite 1

Keruukilpailun kysely

Runotyttö ja Annan jäljillä

Mitä Runotyttö- ja Anna-kirjat ovat sinulle merkinneet? Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkisto sekä Jyväskylän yliopiston Kirjallisuuden laitos ja Nykykulttuurin tutkimuskeskus kartoittavat L. M. Montgomeryn tyttökirjojen herättämiä lukukokemuksia.

Kerro mitä nousee mieleen, kun ajattelet L. M. Montgomeryn Anna- tai Runotyttö-kirjoja, tai käytä seuraavia kysymyksiä kirjoituksesi pohjana: Minkä ikäisenä luit? Oliko lukukertoja useampia? Muuttuiko lukukokemuksesi? Mitkä kohdat jäivät erityisesti mieleen? Piditkö jommastakummasta kirjasarjasta enemmän? Ovatko Montgomeryn kirjat vaikuttaneet elämääsi, esim. kirjoitusharrastukseesi?

Vapaamuotoiset, mielellään koneella kirjoitetut tekstit, joita toivotaan myös sähköisessä muodossa, pyydetään lähettämään helmikuun 2004 loppuun mennessä SKS:n kirjallisuusarkistoon (Mariankatu 19 E, 00170 Helsinki, sähköposti anna.makkonen@finlit.fi). Parhaat kirjoitukset julkaistaan kokoelmassa, johon osallistuu myös suomalaisia kirjailijoita ja tutkijoita. Aineiston valitsevat professori Leena Kirstinä, professori Katarina Eskola, kirjailija Satu Koskimies, toimittaja Suvi Ahola ja arkistonjohtaja Anna Makkonen.

Kirjoitukset talletetaan Kirjallisuusarkistoon tutkimuskäyttöä varten. Osallistua voi myös nimimerkillä, mutta ammatti, syntymäaika ja yhteystiedot pyydetään liittämään mukaan.

Lisätietoja: anna.makkonen@finlit.fi, puh. 09 131 23 260.

Liite 2

Suomeksi julkaistut Anna-kirjat (Koskimies 2005c, 380-381):

Vuonna 1920 Annan nuoruusvuodet, suom. Hilja Vesala. Alkuperäisteos Anne of Green Gables (1908).

1921 Anna ystävämme, suom. Hilja Vesala. Alkuperäisteos Anne of Avonlea (1909).

1921 Annan unelmavuodet, suom. Toini Kalima. Alkuperäisteos Anne of the Island (1915).

1922 Anna omassa kodissaan, suom. Hilja Walldén. Alkuperäisteos Anne's House of Dreams (1917).

1925 Sateenkaarinoitko, suom. Alli Wiherheimo. Alkuperäisteos Rainbow Walley (1919).

1962 Kotikunnaan Rilla, suom. lyhentäen Kerttu Piskonen. Alkuperäisteos Rilla of Ingleside (1920).

2002 Anna opettajana, suom. Paula Herranen. Alkuperäisteos Anne of Windy Poplars (1936).

2002 Annan perhe, suom. Paula Herranen. Alkuperäisteos Anne of Ingleside (1939).

Suomeksi julkaistut Runotyttö-kirjat:

Vuonna 1928 Pieni runotyttö, suom. I.K. Inha. Alkuperäisteos Emily of New Moon (1923).

1948 Runotyttö maineen polulla, suom. I.K. Inha. Alkuperäisteos Emily Climbs (1925).

1949 Runotyttö etsii tähteään, suom. Laine Järventaus-Aav. Alkuperäisteos Emily's Quest (1927).

(Koskimies 2005c, 380-381.)